

Полтавський державний аграрний університет
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

РІЗНОВИДИ ІНТЕЛЕКТУ ТА ЇХ РОЛЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ XXI СТОЛІТТЯ

4 грудня – 14 січня 2024 року

УДК 159.923.2:37.09"20"(062.552)

Р 49

Організаційний комітет:

Галич Олександр Анатолійович – кандидат економічних наук, професор, ректор Полтавського державного аграрного університету, *голова організаційного комітету*;

Аранчій Валентина Іванівна – кандидат економічних наук, професор, перший проректор Полтавського державного аграрного університету, *заступник голови організаційного комітету*;

Горб Олег Олександрович – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, проректор з науково-педагогічної, наукової роботи Полтавського державного аграрного університету, *заступник голови організаційного комітету*;

Дячков Дмитро Володимирович – доктор економічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій Полтавського державного аграрного університету;

Воронько-Невідничка Тетяна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач, доцент кафедри менеджменту імені І. А. Маркіної Полтавського державного аграрного університету;

Вакулєнко Юлія Валентинівна – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, керівник Навчально-наукового центру інформаційно-комунікаційних освітніх технологій та освіти дорослих Полтавського державного аграрного університету;

Дудник Володимир Васильович – кандидат технічних наук, керівник відділу із забезпечення освіти дорослих та інноваційного розвитку Полтавського державного аграрного університету.

Різновиди інтелекту та їх роль в освітньому процесі
Р 49 **XXI століття** : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 грудня – 14 січня 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 120 с.

ISBN 978-966-397-360-9

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Різновиди інтелекту та їх роль в освітньому процесі XXI століття» (4 грудня – 14 січня 2024 року).

УДК 159.923.2:37.09"20"(062.552)

© Полтавський державний аграрний університет, 2024

© Центр українсько-європейського наукового співробітництва, 2024

ISBN 978-966-397-360-9

ЗМІСТ

Плюрицентризм німецької мови при викладанні німецької як іноземної	
Азарова І. І., Вербицька Т. Д.	6
Вища освіта: інтенції інформаційних освітніх технологій у підготовці сучасного військового фахівця	
Ананьїн В. О.	9
Соціальний інтелект як об'єкт сучасних наукових досліджень	
Арделян О. В.	11
Емоційний інтелект як професійно-особистісна складова розвитку перекладача	
Бойко Я. В.	14
Особливості викладання дисципліни «Історія архітектури» для студентів освітньо-професійної програми «Мистецтвознавство»	
Бондаренко К. Е.	18
Проблематика формування проєктних завдань на другому освітньому рівні вищої освіти за темою сучасних освітніх просторів	
Бондаренко Б. К.	20
Гносеологічний аспект інтелекту офіцера ЗСУ	
Волошина Н. М.	22
Компоненти штучного інтелекту в освіті (навчальному процесі). Використання штучного інтелекту у математичному навчанні	
Горбенко В. І.	26
Ціннісний вимір національного освітнього простору в умовах війни	
Горлинський В. В.	29
Розширення можливостей мережі передачі даних на базі супутникових технологій	
Даналакій О. Г.	33
Теоретико-правові засади управління інноваційними освітніми проєктами	
Дяченко П. В.	36
Розвиток соціального інтелекту майбутніх учителів іноземної мови	
Надольська Ю. А., Єпіфанцева Л. А.	41
Напрямки використання штучного інтелекту в ландшафтному проєктуванні	
Кобець О. В.	46

Арт-терапія як засіб розвитку особистості майбутнього фахівця освіти	
Літвін Ю. О.	49
Напрямки та розвиток інтелектуальних інформаційних систем	
Лубко Д. В.	53
Роль штучного інтелекту в процесі викладання здобувачам освіти в медичних закладах вищої освіти	
Лук'яненко Д. М.	56
Штучний інтелект у вищій освіті сьогодення	
Макарчук О. М.	59
Використання дизайн-мислення в освіті	
Паршукова Л. М.	63
Теорія множинного інтелекту Г. Гарднера у навчанні студентів-медиків	
Петрик К. Ю.	65
Проблеми підготовки фахівців будівельних спеціальностей для цілей повоєнного відновлення країни	
Плешкановська А. М.	67
Емоційний інтелект в інклюзивних процесах у суспільстві	
Просяник О. П.	70
Гуманізація вищої освіти як фактор успішного розвитку множинного інтелекту у студентів технічних спеціальностей	
Рубцова В. В., Нетецька Т. М.	72
Роль і значення soft-skills фахівця як основної конкурентної переваги у змаганні зі штучним інтелектом	
Самко О. О.	75
Про рівень розвитку медичної наукової думки та реалії лікарської допомоги на Слобожанщині у XIX ст.: реалії тогочасного буття	
Свинаренко Н. О.	78
Імплементация цифрових рішень в контексті практичної реалізації теорії множинного інтелекту в освітньому процесі	
Тимків І. В.	81
Актуальність вивчення людського інтелекту (на прикладі професії перекладача)	
Тимофєєв В. А.	86
Вплив музики на розширення інтелектуального простору	
Умрихіна Л. В.	89

Використання в освітньому процесі розумних пристроїв Ціж Б. Р.	90
Взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства у забезпеченні прав внутрішньо переміщених осіб Чепік-Трегубенко О. С.	92
Емоційний інтелект і штучний емоційний інтелект: інтеграція в контексті навчального процесу Шантир А. С.	95
Про право осіб, які засуджені до позбавлення волі на отримання освіти Шаповал Л. І.	97
The theory of verbal intelligence in teaching foreign languages Shaposhnikova O. L.	100
Проблеми здоров'я та хвороби в інформаційному суспільстві Шевченко О. О., Левон М. М., Гуменчук О. Ю.	104
Емоційний інтелект як психолого-педагогічний Шейко Г. Д.	109
Емпатія та емоційний інтелект – необхідні компоненти для побудови конструктивного діалогу Шкіль Л. Л.	112
Роль штучного інтелекту в освітньому процесі вищої школи Шпатакова О. Л.	114

ПЛЮРИЦЕНТРИЗМ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ПРИ ВИКЛАДАННІ НІМЕЦЬКОЇ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Азарова І. І.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Вербицька Т. Д.

*кандидат педагогічних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Плюрицентрична німецька мова має численні варіанти та різновиди, але вони майже не враховуються при викладанні німецької мови як іноземної. Ця варіативність стосується як територіальних звичок, так і фоностилістичних рівнів розмовної німецької мови.

З моменту зміни комунікативної парадигми точиться дискусія про системний характер розмовної мови, все частіше вживаються такі терміни, як «власне розмовна німецька» та «розмовно-лінгвістична норма» [2, с. 68; 3, с. 81]. Тому має існувати чітко визначена мовна система, яку можна відрізнити від письмової мови та дефініювати за допомогою методів лінгвістичного опису, чому під час викладання німецької мови як іноземної не приділяється належної уваги.

Науковці та практики докладають зусиль, щоб надати більшого значення розмовній мові у навчанні іноземної мови. Хоча ця прагматична мета здається логічною та очевидною, вона стикається зі значними труднощами в повсякденному навчанні, оскільки повсякденна діяльність на уроках німецької мови все ще пов'язана більшою мірою з вправами у підручниках. Виконання вправ суто з підручника, мабуть, і досі є найзручніший вибір для більшості викладачів. У результаті ця «тиранія письма» негативно впливає на розмовну мову учнів, тому вони у своїй більшості говорять «письмовою німецькою». Типові явища розмовної мови часто оцінюють як відхилення від норми або помилки.

Внаслідок цієї тенденції, перебуваючи в одній із німецькомовних країн, ті, хто вивчає німецьку мову, часто відчують своєрідний «мовний шок», тому що стандартні варіації, які так помітні в розмовній німецькій мові, не враховуються (або недостатньо враховуються) при викладанні німецької мови як іноземної.

У. Аммон зазначив, що в німецькомовному просторі існує сім національних центрів: великі центри Німеччини, Австрії та німецькомовної Швейцарії, а також «напівцентри» Ліхтенштейну, Люксембургу, німецькомовного суспільства в Бельгії та провінції Больцано-Південний Тіроль в Італії [1, с. 75, 98].

Порівняно з кодифікованою нормою, яка сама по собі теж має багато варіантів, у розмовній мові можна спостерігати величезну варіативність, яка стосується не лише національних різновидів, але й притаманна німецькій мові на всіх фоностилістичних рівнях. Треба зазначити, що мова медіа демонструє найбільше варіацій при різних видах мовленнєвої діяльності, порівняно з кодифікацією. Це стосується як читання новин (читання у голос), інтерв'ю, коментарів, ток-шоу (підготовлене говоріння), так і вільного мовлення (наприклад, спонтанного мовлення учасників ток-шоу). Вимова навчених ораторів у ЗМІ вважається ідеальною, на яку рівняється більшість населення.

В Австрії та Швейцарії існують неписані національні конвенції, які визначають межі власного стандартного різновиду, порушення яких сприймається як втрата ідентичності. У Німеччині ж такі відхилення вважаються діалектними помилками. Незважаючи на прагнення ідентичності німецькомовних країн, в останні десятиліття спостерігається чисельне домінування телевізійних програм федеральної Німеччини, яке мало значний вплив на національні різновиди менших країн, де прийняти варіанти вимови федеральної Німеччини.

Сучасні науковці-фахівці, такі як У. Гіршфельд та Б. Зібенхаар зазначають, що, на жаль, різноманітність вимови в німецькомовному світі майже не відіграє ролі як при викладанні німецької мови, так й у навчальних і дидактичних матеріалах. Тому вчителі та учні, які викладають та вивчають німецьку мову в усьому світі, часто дивуються, коли чують німецьку мову безпосередньо у Німеччині, Австрії чи німецькомовній частині Швейцарії, бо вони не знайомі з реальною розмовною мовою з існуючих навчальних матеріалів і не розуміють або майже не розуміють її [4, с. 133].

Для того, щоб мати можливість спілкуватися розмовною мовою, учень повинен перш за все вміти розмовляти німецькою як носій мови, тобто мати можливість на слух сприймати та декодувати код іноземної мови. У цьому контексті існує велика потреба в постійному поширенні проблеми стандартної варіації на заняттях німецької мови як іноземної, оскільки вона пропонує автентичне уявлення про реальність мовлення в плуріцентричному німецькомовному просторі [5].

Навички розуміння на слух можуть сприяти розвитку комунікативної компетенції лише через серію вправ на основі автентичних текстів (фонограм). Оскільки розмовна мова професійних носіїв

репрезентує розмовну дійсність, що відповідає стандарту (реальній нормі), доцільно було б використовувати фонограми-записи на заняттях іноземної мови (німецької) та розробити на їх базі тести-вправи для розвитку навичок аудіювання у учнів.

Підводячи підсумки, необхідно визнати, що на даному етапі відсутність чіткої, науково обґрунтованої теорії слухового сприйняття іноземної мови може мати негативні наслідки для іншомовної дидактичної практики та розуміння аудіювання слід розглядати як активний і відносно самостійний процес, який, незважаючи на певні зв'язки з усьним мовленням, має свої правила. Оскільки лише володіння іноземною мовою недостатньо для забезпечення правильного розуміння на слух, необхідно розробити відповідну систему навчання, яка враховує психологічні та нейролінгвістичні закони аудіювання з розумінням.

Література:

1. Ammon U. Die deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Berlin: Gruyter, 1995. 551 s.
2. Günther S. Konnektoren im gesprochenen Deutsch. Normverstoß oder funktionale Differenzierung. *Deutsch als Fremdsprache. München, Berlin: Langenscheidt Verlag*. 2002. Heft 2. S. 67–74.
3. Hennig M. Die hat doch Performanzschwierigkeiten. Performanzhypothesen und Kompetenzgegenthese. *Deutsch als Fremdsprache. München, Berlin: Langenscheidt Verlag*. 2003. Heft 2. S. 81–92.
4. Hirschfeld U., Siebenhaar B. Aussprachevielfalt im Deutschen. *Deutsch als Fremdsprache. München, Berlin: Langenscheidt Verlag*. 2013. Heft 3. S. 131–132.
5. Kellermeier-Rehbein B. Einführung in die Varietäten des Deutschen. Berlin : E. Schmidt Verlag, 2014. 2016 s.

ВИЩА ОСВІТА: ІНТЕНЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ВІЙСЬКОВОГО ФАХІВЦЯ

Ананьїн В. О.

*доктор філософських наук, професор,
професор спеціальної кафедри*

Інститут спеціального зв'язку та захисту інформації

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

У XXI столітті все більше уваги приділяється питанню впровадження сучасних інформаційних технологій практично в усі сфери діяльності людини. Однією з головних умов успішної реалізації основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні є забезпечення навчання, виховання, професійної підготовки людини для роботи в інформаційному суспільстві. Інформатизація є одним з пріоритетних напрямів реформування освіти в Україні. «Перспективна система освіти безумовно пов'язана з інформатизацією освіти, що полягає в глобальній інформатизації інтелектуальної діяльності за рахунок використання інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій». [1, с. 20].

Застосування сучасних інформаційних технологій у навчанні – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. У вітчизняній вищій військовій школі в останні роки комп'ютерна техніка й інші засоби інформаційних технологій стали все частіше використовуватися при вивченні більшості навчальних предметів.

На думку багатьох фахівців, нові інформаційні освітні технології на основі комп'ютерних засобів дають можливість значно підвищити ефективність навчального процесу.

На сьогодні в сфері нашого дослідження можна назвати вчених які внесли значний вклад у розробку застосування сучасних інформаційних технологій у навчанні. Зокрема, проблеми застосування сучасних інформаційних технологій у вищій освіті у своїх працях аналізували В. Андрущенко, І. Бех, Н. Бутенко, В. Биков, С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Зязюн, М. Євтух, В. Кремень, П. Криворучко, Л. Лебедик, М. Нецадим, Н. Ничкало, Т. Носенко, О. Пучков, О. Рудкоський, В. Стрельніков, О. Уваркіна, Б. Федоришин, О. Шестопап, В. Ягупов та ін.

Метою роботи є уточнення змісту і значущості інформаційних технологій у вітчизняній вищій школі, обґрунтування потреби впровадження нових освітніх технологій у систему підготовки сучасних військових фахівців.

Основними методами, застосованими у дослідженні, аналіз масиву наукових праць з досліджуваної проблеми і узагальнення отриманих наукових положень.

До сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання відносяться Інтернет-технології, офісне та спеціалізоване програмне забезпечення, мультимедійні програмні засоби, електронні підручники та посібники, системи дистанційного навчання.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в освіті в першу чергу, це: широкий доступ до навчально-методичної та наукової інформації; учбові заняття в дистанційному режимі; моделювання науково-дослідницької діяльності; оперативна консультативна допомога.

На сучасному етапі соціальних і технологічних перетворень однією з вимог до всіх учасників навчального процесу у вищих навчальних закладах є готовність майбутнього фахівця до практичного використання інформаційно-комунікаційних технологій, комп'ютеризованих систем загалом у навчанні та професійній діяльності. Впровадження нових технологій у сферу освіти веде за собою перехід від старої схеми репродуктивної передачі знань до нової, креативної форми навчання.

Необхідно відзначити такі переваги використання ІКТ у навчальному процесі: підвищення якості засвоєння навчального матеріалу; зростання обсягу виконаних на занятті завдань; підвищення мотивації та пізнавальної активності учнів; індивідуалізація навчання; інтенсифікація самостійної роботи курсантів (студентів); забезпечує можливість самоконтролю якості здобутих знань; заощаджує час курсантів; розширення можливості використання Internet; підвищення естетичного рівня занять; можливість проводити дистанційно навчання; підвищення рівня професійної майстерності навчально-педагогічного складу та ін.

Крім всього вище сказаного необхідно «для підвищення якості та інтенсивності підготовки сучасного військового спеціаліста в умовах появи нових загроз і викликів національної безпеки ... питання збереження наявного кваліфікованого кадрового потенціалу сектору безпеки і оборони. Очевидно, що без досвідчених офіцерів-викладачів, науковців-практиків реформування системи військової освіти неможливе» [2, с. 44].

Висновки. Нові інформаційні освітні технології на основі комп'ютерних засобів дають можливість значно підвищити ефективність підготовки військових фахівців в сучасних умовах. Удосконалення системи освіти, на основі інформаційних технологій, широке впровадження в навчальний процес ІКТ привело до появи віртуальних університетів, відкритої системи освіт

Література:

1. Н. Г. Ничкало, Н. І. Лазаренко, Р. С. Гуревич. Інформатизація та цифровізація суспільства в ХХІ столітті: нові виклики для закладів вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2021. Вип. 60. С. 17–29.

2. Ананьїн В. О., Уваркіна О. В. Сучасні політичні мейнстрими військової освіти вісник НТУУ «КПІ». *Політологія. Соціологія. Право*. Київ, 2022. Вип. 1(53). С. 41–46.

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОБ'ЄКТ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Арделян О. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германських мов, зарубіжної літератури
та методик їхнього навчання
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

В останні два десятиліття вітчизняна наука виявляє особливу увагу до дослідження соціального інтелекту, що визначає успішність соціального пізнання, соціальної взаємодії та соціальної адаптації. Соціальний інтелект, забезпечуючи розуміння вчинків, дій людей, розуміння мовної продукції людини, її невербальних реакцій, і є професійно важливою якістю. Учені завжди шукали передумови, що можуть приводити людину до успіху. Однією з таких передумов науковці вважають рівень інтелекту людини.

Філософський словник тлумачить інтелект (від латин. *intellectus* – пізнання, розуміння, розум) як суб'єктивну здатність живих істот

здійснювати соціально зорієнтовану діяльність, що виражається у пристосуванні до середовища та його творчій зміні [4]. Інтелект – це сукупність психічних пізнавальних процесів, що забезпечують людині можливість розуміти та змінювати світ. Більшість вчених сприймає його як систему пізнавальних процесів, серед яких мислення, відчуття, сприйняття, пам'ять та уява. На думку О. Селіванової, інтелект – базова категорія когнітивної науки, що розглядається як здатність людини до розумної й раціональної поведінки у проблемних ситуаціях. Інтелект є здатністю пізнавати, навчатися, мислити логічно, систематизувати інформацію шляхом її аналізу, визначати її застосування, критично оцінювати інформацію, знаходити зв'язки, закономірності та відмінності, асоціювати її з подібною, висновувати щодо наслідків й отримувати нове знання тощо [2, с. 202]. **Соціальний інтелект** – це усвідомлена позиція особи щодо оцінювання соціальних відносин в суспільстві, соціальній групі, свого місця в статусно-ролевій структурі організації на основі добровільного вибору стратегії власного життя та способів її досягнення [3, с. 27]. Соціальний інтелект являє собою здатність розуміти самого себе, а також інших людей, їхні взаємини та прогнозувати міжособистісні події.

У 1920 р. Е. Торндайк виділив три незалежних види інтелекту: 1) абстрактно-логічний, 2) соціальний, 3) конкретний. Кожен з цих інтелектів має специфіку. Соціальний інтелект учений розглядав як «здатність розуміти інших людей та діяти або вчиняти мудро по відношенню до інших» [5]. Провідною функцією соціального інтелекту він вважав прогнозування власної поведінки та розуміння поведінки оточуючих. Наприкінці 50-х років ХХ ст. Дж. Гілфорд розглядав соціальний інтелект як систему інтелектуальних здібностей, незалежних від фактору загального інтелекту і пов'язаних з пізнанням поведінкової інформації.

Пізніше дослідження соціального інтелекту набувають популярності. Соціальний інтелект розглядається як інтегральна здібність спілкуватися з людьми, що містить особистісні якості та рівень розвитку самосвідомості (Н. Кантор і Дж. Кілстром, С. Грінспен і Дж. Дріскол). Соціальний інтелект – це інтелект індивіда, що формується під дією умов певного соціального середовища та проявляється у процесі соціальної адаптації. Дослідники включали соціальний інтелект до структури особистості, а не до структури пізнавальних здібностей, а також визначали соціальні навички як інтелектуальні, так і неінтелектуальні компоненти.

У сучасній науці поширеними у соціальній психології є поняття «соціальна перцепція», «комунікативні здібності», «практичний розум». Поняття «соціальний інтелект» вчені визначають як сферу

можливостей суб'єкт-суб'єктного пізнання індивіду, розуміючи під цим здібність розуміти себе, інших людей, їх відносини та прогнозувати міжособистісні події. Соціальний інтелект потрібно розглядати як особливу здібність людини, яка формується у процесі власної діяльності у соціальній сфері, сфері спілкування та соціальної взаємодії.

Соціальний інтелект можливо розглядати як об'єднання критеріїв комунікативної компетенції, що забезпечують ефективне спілкування. Дослідження в сфері успішного спілкування дозволили сформулювати чітке та змістовне визначення: соціальний інтелект – це глобальна здібність, що виникає на базі комплексу інтелектуальних, особистісних, комунікативних та поведінкових рис, що містять енергетичне забезпечення процесів саморегуляції. Ці риси зумовлюють прогнозування розвитку міжособистісних ситуацій, інтерпретацію інформації та поведінки, готовність до соціальної взаємодії та прийняттю рішень. Соціальний інтелект – це інтегральна інтелектуальна здібність, що визначає успіх спілкування та соціальної адаптації. Особливістю соціального інтелекту є пізнавальна активність у суб'єкт-суб'єктній взаємодії, коли під суб'єктом розуміється людина чи соціальна група.

Узагальнене визначення соціального інтелекту може мати наступний вигляд. Соціальний інтелект – це сукупність спеціальних пізнавальних здібностей людини, що пов'язані з особистісними якостями, емоційними та вольовими процесами, які забезпечують сприйняття, розуміння, прогнозування поведінки та управління нею у міжсуб'єктних відносинах [Ковальова].

Соціальний інтелект – громадянська чеснота та надбання, цивілізаційна цінність, індивідуальна і корпоративна риса. Соціальний інтелект характеризує рівень розуміння людиною суспільства, шанобливе ставлення до нього, обізнаність у його справах, готовність зі знанням справи долучитися до громадянського життя, довіру до людей і готовність співробітничати з ними. Це певний щабель особистісної розвиненості, наявність особистісних взірців, що орієнтують на вияв інтересу до соціального життя, прояв соціального освоєння. Соціальне освоєння – категорія людського світовідношення, що відображає аспект соціальної взаємодії людини і світу, перехід індивідуального в соціальне (і навпаки), трансформацію людськими індивідами свого життєвого досвіду в особисті якості, здібності, вміння. Взаємодіючи із суспільством, людина постійно освоює певні фрагменти соціальної реальності і в такий спосіб, по-перше, входить у цю реальність, пристосовується до неї і, по-друге, робить її своєю, тобто включає у сферу власної життєдіяльності. Соціальне освоєння – це складний, багатогранний процес людської життєдіяльності, який, з одного боку,

залежить від потенціалу соціального статусу її суб'єкта, а з другого – являє собою цілеспрямований вольовий процес діяльності соціальних суб'єктів. Процес та результат соціального освоєння впливає на соціальне становище, громадянську позицію та психологічний стан людини.

Література:

1. Ковальова О. А. Проблема визначення поняття «соціальний інтелект» у психологічній науці. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 10(41). С. 10–14.
2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля. Київ, 2010. 844 с.
3. Цехмиапро И. З. Холистическая философия науки. Сумы, 2002.
4. Філософський словник [Текст]. К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.
5. Thorndike E. L. Intelligence and its use. *Harper's Magazine*. 1920. P. 227–235.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ПЕРЕКЛАДАЧА

Бойко Я. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу*

*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Протягом багатьох років вплив емоційних характеристик особистості на якість перекладу привертає увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників із різних наукових галузей (Р. Бар-Она, М. А. Баяті, Г. Гаємі, Д. Гоулмен, Дж. Майер, П. Селовей, К. В. Петрідес, С. Ченг, О. Ф. Волобуєва, Л. В. Засєкіна, Ю. М. Крилова-Грек, Т. В. Пастрик, Т. В. Ширяєв, наукові розробки яких спрямовані на вивчення психологічних засад перекладу та поступово формують окрему галузь – психологію перекладу. Поява «психології перекладу» у 1990-х роках відіграла вирішальну роль у переосмисленні перекладу як складного творчого процесу, що включає, окрім професійних навичок, психологічні та емоційні фактори людини.

Феномен **емоційного інтелекту** вперше було визначено американськими вченими Дж. Майером і П. Селовей у 1993 році як «здатність

спостерігати за власними та чужими почуттями й емоціями, розрізнити їх і використовувати цю інформацію, щоб управляти своїми думками та діями» [7]. Науковці запропонували чотирьохкомпонентну ієрархічну модель соціально-емоційного інтелекту, в якій розглядають емоційний інтелект як підструктуру соціального інтелекту, що включає сприйняття, ідентифікацію емоцій та їх вираження; фасилітацію емоційними процесами; розуміння, аналіз емоцій та зв'язків між ними; управління емоціями [6, с. 776]. Д. Гоулмен, поєднавши когнітивні здібності, що входили у модель Дж. Майєра і П. Селовей, з особистісними характеристиками, зазначив, що поняття емоційного інтелекту включає в себе такі здібності як самоконтроль, ентузіазм і наполегливість, а також здатність мотивувати себе [3].

Р. Бар-Она характеризує емоційний інтелект як «перетин взаємопов'язаних емоційних і соціальних компетенцій, навичок і фасилітаторів, які визначають, наскільки ефективно ми розуміємо і виражаємо себе, розуміємо інших і ставимося до них, а також справляємось із щоденними потребами» [1]. Психолог пропонує виділяти п'ять компонентів емоційного інтелекту: самопізнання (усвідомлення своїх емоцій, впевненість у собі, самоповага, самоактуалізація, незалежність); навички міжособистісного спілкування (емпатія, міжособистісні взаємини, соціальна відповідальність); здатність до адаптації (вирішення проблем, зв'язок із реальністю, гнучкість); управління стресом (стійкість до стресу, контроль імпульсивності); зміна настрою (щастя, оптимізм) [2].

Переклад як одна з галузей мовознавства ґрунтується на мовленнєво-мисленнєвій діяльності особистості перекладача, починаючи від індивідуальних характеристик, позитивних і негативних почуттів і завершуючи складною інтелектуальною активністю та творчим мисленням особистості. Переклад – це вид когнітивної діяльності перекладача, що вимагає креативних навичок вирішення проблем у контекстуальних, суспільних і культурних обставинах. Емоційний інтелект вважається однією з головних ознак мислення перекладачів, що допомагає їм бути креативними в перекладацькій діяльності. Емоційний інтелект впливає і на якість перекладу. Перекладачі з більш розвинутим емоційним інтелектом більш схильні контролювати свої почуття й оцінювати почуття інших людей і, швидше за все, будуть більш ефективно підбирати правильні стратегії і тактики для перекладу текстів мови оригіналу мовою перекладу. Натомість, перекладачі з нижчим рівнем емоційного інтелекту перекладатимуть більш консервативно, уникаючи будь-яких можливих небажаних наслідків. Негативні емоції та почуття, такі як стрес і тривога, знижують здатність людини до перекладу [4].

Щоб створити спокійну та професійну атмосферу, перекладачі повинні навчитися керувати своїми деструктивними емоціями та психічним станом, такими як стрес і тривога, нервозність і страх. Щоб підвищити продуктивність і якість перекладу, перекладачі мають усвідомлювати свою особистість, контролювати свої емоції, справлятися з хвилюванням у стресових ситуаціях, що впливає на зосередженість і концентрацію.

Тож, чи можна розвивати емоційний інтелект перекладача? Так, звісно. Розвиток емоційного інтелекту вимагає свідомого зусилля та практики. Ось кілька психологічних стратегій і технік, за допомогою яких можна розвинути свій емоційний інтелект і зменшити рівень тривожності [5, с. 68–92].

Самоспостереження – допоможе вам краще зрозуміти себе та свої реакції. Аналізуйте свої емоції, почуття, реакції на різні ситуації, їх причини та наслідки.

Розуміння емоцій – допоможе вам легше розпізнавати їх у собі та в інших людях. Вивчайте різні типи емоцій, емоційні сигнали та їх значення.

Розвиток емпатії – допоможе вам покращити комунікацію та міжособистісні відносини. Навчіться розуміти емоції, які відчувають оточуючі, враховувати почуття інших людей при прийнятті рішень, а також співпереживати іншим людям. Спробуйте поставити себе на їхнє місце та уявити, як вони можуть почуватися.

Керування емоціями – допоможе вам контролювати свої емоції та знижувати рівень стресу. Вивчайте стратегії регулювання емоцій, такі як розслаблення, переключення режиму роботи мозку, відсторонення від ситуації, аналіз проблеми, вербалізація емоцій.

Соціальна взаємодія – допоможе вам взаємодіяти з іншими людьми. Спілкуйтеся, слухайте їх інтереси та потреби. Вчіться розуміти та реагувати на емоції інших людей, вмійте співчувати та виявляти підтримку.

Навчання від експертів – допоможе вам розширити свої знання та навички. Читайте книги, слухайте подкасти або переглядайте відео про емоційний інтелект. Існує багато матеріалів, що допоможуть вам у цьому.

Практика і повторення – допоможе вам розвинути емоційний інтелект, використовуючи його в різних ситуаціях. Спробуйте використовувати нові стратегії та підходи у повсякденному житті, а потім аналізуйте їх ефективність.

Отже, для розвитку свого емоційного інтелекту перекладачу дуже важливо: визначати свої емоції і керувати ними; розуміти свої

внутрішні мотиви; застосовувати навички емпатії в спілкуванні; розуміти позицію і потреби співрозмовника у процесі комунікації.

Таким чином емоційний інтелект особистості відіграє ключову роль у виконанні перекладу, оскільки негативні емоції та почуття, такі як стрес і тривога, знижують здатність перекладача до творчості у перекладі. Важливо пам'ятати, що розвиток емоційного інтелекту – це процес, який вимагає часу, наполегливості та самоспрямування.

Література:

1. Bar-On R. The Emotional Quotient Inventory (EQ – i): Technical Manual. Toronto, Canada : Multi – Health Systems, 1997.
2. Bar-On R. The Bar-On Model of Emotional-Social Intelligence, 2006. URL: https://www.researchgate.net/publication/6509274_The_Bar-On_Model_of_Emotional-Social_Intelligence (дата звернення: 15.12.2023).
3. Goleman D. Emotional Intelligence. New York, USA : Bantam Books, 1995.
4. Guanghua Q. Towards the Effects of Translators' emotional intelligence and anxiety on their translation quality. Vol. 9(9), 2023. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844023064848> (дата звернення: 15.12.2023).
5. Lahodynskui O., Bohuslavets A., Nikitenko O., Sablina E., Viktorova L., Yarenchuk I. The Emotional Intelligence of the Translator: an Integrated System of Development. *Revista Românească pentru Educație Multi-dimensională*, 2019. Vol. 11(3). P. 68–92. doi:10.18662/rrem/139
6. Mayer J. D., Di Paolo M., Salovey P. Perceiving Affective Content in Ambiguous Visual Stimuli: a Component of Emotional Intelligence. *Journal of Personality Assessment*, 1990. Vol. 54(3–4). P. 772–781.
7. Salovey P., Mayer J. D. Emotional Intelligence. New Ability or Eclectic Traits? URL: <https://cdn2.psychologytoday.com/assets/attachments/1575/rp2008-mayersaloveycarusob.pdf> (дата звернення: 15.12.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ОСВІТНЬО- ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО»

Бондаренко К. Е.

*старший викладач кафедри теорії та історії мистецтв
Харківська державна академія дизайну та мистецтв
м. Харків, Україна*

Історія мистецтва, безумовно, виступає базовою дисципліною в професійному становленні мистецтвознавця. З одного боку, вона дає те підґрунтя для ерудиції та енциклопедичних знань, які завжди потрібні в цій галузі, з іншого боку, розуміння спорідненості феноменів серед різних видів мистецтва. Так, складовою частиною цього курсу є вивчення історії архітектури. Проте, її викладання, частіш за все складається з курсу, де в переліку, так званих, стилів в якості прикладів згадуються відомі майстри та дається загальний опис їх споруд, іноді це називають просто «історією каменів», тому що за цим повна відсутність будь-якого розуміння самого процесу формування. Така спрощена подача матеріалу лише враховує зовнішні чинники, які впливають на зміни у архітектурі: як то політичний чи економічний стан, домінуюча ідеологія, загальні уявлення суспільства, щодо світоустрою, будівельні можливості, та багато інших, які є безумовно об'єктивними, але залишаються важелі, які залежать від особистості мистця. В арсеналі, суто суб'єктивних проявів є те, що може частково, або повністю пояснювати його творчість, та визначає аналогічне в творах інших авторів тих часів. Це та, «професійна кухня», в якій, окрім певних культурних зразків, до наближення яких має досягнути художник, є ще елементи самої процедури створення архітектури. Це той внутрішній процес, який керується виключно законами композиції. Композиційна діяльність в архітектурі є наріжною, так само як і в інших мистецтвах, але потрібно пам'ятати, що серед інших видів мистецтва, архітектура займає особливу роль. Навіть, не згадуючи про її, здебільше, утилітарний характер та особливість матеріального відтворення, слід пам'ятати про те, що вона, за деякими винятками, не є образотворчим мистецтвом, бо якщо і звертається до «образів», то виключно до власних, або відображаючи абстрактні та відсторонені поняття. До того слід додати її технічну складову, яка безпосередньо залежить від технологічних, фінансових та наукових можливостей. Тож композиційне поняття архітектури не є тотожним до таких самих у живописі чи скульптурі [1].

У розумінні формоутворення знання певних композиційних методів та засобів є необхідним, але вивчення архітектурної композиції в тому вигляді, як її традиційно викладають на архітектурних факультетах, є не тільки недостатим, але й недоречним. Зазвичай композиція для архітекторів складається з короткого теоретичного курсу, де окрім головних визначень йдуть пояснення, щодо використання певних засобів, тож головну частину такого курсу складають завдання з графічного чи об'ємного моделювання, які спрямовані виключно оволодіння практичними навичками для застосування у проектній практиці [2]. Тож у вивченні історії архітектури мистецтвознавцями потрібні знання з іншої «архітектурної композиції», за допомогою якої можна буде зробити висновки щодо особливостей архітектурного формоутворення у доробку певного автора, або певної художньої епохи [3].

Що ж до мистецтвознавців, то їм потрібна навчальна дисципліна, яка б була зосереджена саме на теоретичних основах композиційного мислення, де відомі композиційні засоби викладаються не як певний інструмент формоутворення, а само як загальні принципи, на рівні філософського розуміння природи творчості. Де певні композиційні логіки не повинні вивчатись як загальні та повсюдні, а інтерпретовані для певних історичних часів. Потрібно розгалужувати і розмежовувати різне композиційне мислення, яке можна припустити в поясненнях, щодо формоутворення архітектури різних часів. І таке вивчення архітектури, саме через розуміння особливості творчого мислення архітекторів певної доби, є більш продуктивним ніж енциклопедичний перелік «самих відомих архітекторів та їх споруд».

Література:

1. Желева-Мартинс Д., Ташева С. Теория на композицията. Софія : Група Цвят, 2015. ISBN 978-954-92092-9-7
2. Половна-Васильєва О.А. Основи формальної композиції: для студентів напряму 6.020205 «Образотворче мистецтво». Дніпропетровськ : Роял – Принт, 2015. ISBN 978-966-921-035-7
3. Ремизова О. І. Композиційні мови та логіки архітектури. Історія та сучасність. Харків : АССА, 2023 ISBN 978-617-7877-60-7

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНИХ ЗАВДАНЬ НА ДРУГОМУ ОСВІТНЬОМУ РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА ТЕМОЮ СУЧАСНИХ ОСВІТНИХ ПРОСТОРІВ

Бондаренко Б. К.

*кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну
Харківська державна академія дизайну і мистецтва
м. Харків, Україна*

Запровадження нового стандарту початкової шкільної освіти вимагає радикальних змін не тільки у наповненні учбових програм чи запровадження новітніх педагогічних методів, але й певної предметно-просторової організації процесу навчання. Запроваджена концепція освіти, яка відома як «Нова українська школа» (НУШ) виступає у якості ключової реформи Міністерства освіти і науки України. Провідна ідея полягає у створенні такої школи, де навчальний процес буде цікавим, і учні не тільки здобуватимуть знання, як це є наразі, а й придбають навичок щодо їх застосування у подальшому житті.

НУШ – це школа, куди учні ходять із цікавістю, де вчать критично мислити, висловлювати власну думку та ставати відповідальними громадянами. Така школа задовольняє і вимогам батьків, бо діти знаходяться у середовищі, де головними є співпраця та взаєморозуміння.

Концепція Нової української школи передбачає організацію такого освітнього середовища, що визначає вільний розвиток індивідуальних творчих здібностей дитини. Для цього змінюється предметно-просторове оточення, програми та засоби навчання. Характерною особливістю сучасної школи стає те, що акцент переміщується на підвищення у педагогічному процесі долі проєктної, командної, групової діяльності учнів. Особливо це стосується змін у початковій школі і особливостей організації простору класних кімнат.

Початкова школа є першим ступенем обов'язкової загальної середньої освіти дитини. Вона дає початкові знання з математики, логіки, письма, навчає читати та знайомить із природничими науками. Саме перші роки навчання в школі визначають формування у дитини інтересу до навчання.

Концепція організації навчальної діяльності, згідно до вимог НУШ по відношенню до початкової школи зорієнтована на максимальне й безпосереднє залучення дитини до навчального процесу, розкриття особистісного й освітнього потенціалу, заохочення до пізнавальної й творчої діяльності. Особливою її відмінністю є те, що вона дає

можливість реалізовувати не тільки освітні і виховні завдання, а й спонукати дітей до самостійності, навчити критичного мислення, аналізу інформації й сформувати вміння застосовувати здобуті вміння і навички в повсякденному житті [3].

Досвід, отриманий від керівництва курсовим та дипломним проєктуванням, дозволяє сформулювати головні аспекти та особливості проєктування інтер'єрів освітніх закладів.

Серед головних умов, про які потрібно пам'ятати є те, що:

– учень тут мешкає майже третину денного часу, тому, це не просто приміщення для навчання, а саме середовище, яке потребує комфортного перебування. Як наслідок змінюються акценти у розумінні певних процесів життєдіяльності школярів в загальному просторі закладу, і в самому класі, що передбачає не тільки збільшення нових функціональних зон і особливих поліфункціональних просторів, що передбачають різну діяльність за межами звичайного навчання [2];

– кожен з присутніх у класі є особистістю, для якої потрібен не тільки індивідуальний підхід, але і його власне і, за можливістю, персоналізоване місце навчання. Звичний принцип організації класу передбачав формування трьох рядів із парт вздовж класної кімнати, де попереду стоїть вчитель, а погляд учня прикутий до нього. Така модель існувала на протязі століть. Ефективний і простий у налаштуванні спосіб розташування. Таке рішення класу старої школи транслювало ідею того, що вчителі передають знання учням. Від філософії навчання «один для багатьох» має бути перехід «один для кожного»;

– у НУШ разом з індивідуальною працею окремого учня зростає частка проєктної, командної, групової діяльності у навчальному процесі. Це потребує особливого ставлення до предметно-просторового наповнення. Меблі, які зазвичай є стаціонарною частиною простору, мають «рухатись», а головне змінюватись в залежності від певного «педагогічного сценарію» [1]. Як ніколи, стають актуальними дизайнерські принципи мобільності й трансформованості простору та предметів, які його наповнюють;

– можливість здійснення різноманітних дій, передбачає створення поліфункціонального простору, який можна розглядати як такий собі універсальний майданчик, що може задовольняти різну життєдіяльність. Однак, створення повноцінного середовища передбачає і певні психофізіологічні умови перебування учня. Як приклад, можна згадати певні кольорові рішення, які сприяють увазі у сприйнятті, або, навпаки, повній релаксації. Тож, традиційний клас унеможливує такі зміни, а його механічне розмежування, окремо для відпочинку і окремо для навчання, через фізичне обмеження простору автоматично створює

ці зони умовно придатними. Отже, постає питання додавання до необхідної трансформуємості ще й певної варіабельності цих змін, яка зробить предметно-просторове рішення дійсно гнучким, і відповідним до життя учнів у «Новій українській школі».

Література:

1. Гнатюк Л. Сучасні тенденції дизайну інтер'єру навчальних закладів / Л. Гнатюк, В. Ковезюк. *Актуальні проблеми сучасного дизайну* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (23 квітня 2020 р., м. Київ) : в 2-х т. Т. 2. Київ : КНУТД, 2020. С. 178–180.

2. Моделювання освітнього простору в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» : методичні рекомендації / укл. Т. В. Деміракі ; за заг. ред. В. В. Стойкової. Миколаїв : ОППО, 2018.

3. Основи оформлення класу нуш. URL: <https://uchsnab.com.ua/ua/a473504-osnovi-oformlennya-klasu.html> (дата звернення: 12.12.2023).

ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ІНТЕЛЕКТУ ОФЦЕРА ЗСУ

Волошина Н. М.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент спеціальної кафедри*

*Інститут спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Нині цивілізоване людство не перестає цікавитись проблемою інтелекту. Про це свідчить значна кількість наукових доробок, які поширюються завдяки можливостям сучасних засобів спілкування між людьми. Незважаючи на значну кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів з проблеми інтелекту єдиного фундаментального визначення даного феномена, на думку більшості вчених, ще не здійснено.

Перші звістки про інтелект згадуються у творах Е. Канта, там він вживає терміни «нус», «інтелект», «розум» як рівнозначні. Французький дослідник Піаже, даючи визначення інтелекту, мав на увазі лише певне трактування мислення, головним чином те, яке представлено в працях представників Вюрцбурзької школи, розглядає

такі його трактування, як «психічна адаптація до нових умов» (Е. Клапаред, В. Штерн), як «акт раптового розуміння» (К. Бюлер, В. Келер). Сам Ж. Піаже визначає інтелект як «прогресуючу зворотність мобільних психічних структур...» [1].

Вікіпедія визначає інтелект (від лат. *Intellectus* «відчуття», «сприйняття», «розуміння») – складову психіки, яка відповідає за обробку інформації, абстрактне мислення, винахідницьку діяльність і прийняття рішень на основі отриманого досвіду [2].

Про спорідненість понять «інтелект» і «мислення» стверджує і О. Яковенко. Інтелектуальна людина – це та, яка здатна здійснювати процеси мислення. І якщо інтелект – здатність до мислення, то мислення – це процес, у якому реалізується інтелект [3].

Людина становиться особистістю в процесі розвитку від дитини через юність та зрілість. Під впливом біологічних і соціальних чинників у її свідомості відповідно розумовим здібностям формується здатність сприймати інформацію в абстрактних образах і відповідно діяти. Авторка пропонує визначити інтелект як соціально-детерміновану сукупність здатностей людини до творчого оперування абстрактно-логічними формами мислення та приймати рішення до дії в нестандартних ситуаціях.

Кожна людина має унікальний притаманний лише їй набір інтелектуальних якостей, але це не означає, що не існує родових або видових рис притаманних певній спільноті людей. Це дозволяє говорити про типи інтелекту.

Серед науковців існує багато варіантів типізації інтелекту: за віком, за статтю, за професією, за освітою і т. ін. У нашому випадку предметом дослідження є професійний інтелект офіцера Збройних Сил України (ЗСУ). Основні риси інтелекту офіцера ЗСУ притаманні офіцерам інших силових структур України, оскільки методологічним підґрунтям їхньої підготовки і діяльності є Конституція України та статуту.

Офіцер ЗСУ є громадянином і захисником своєї Батьківщини. Його професійна діяльність спрямована головним чином на виконання військового обов'язку в якості воїна – професіонала для захисту від любого агресора. Офіцер реалізує інтелектуальну діяльність при: а) управлінні військами на усіх рівнях і у всіх видах повсякденної бойової підготовки і бойового застосування; б) навчанні і вихованні особового складу підлеглих підрозділів; в) участі в експлуатації та обслуговуванні озброєння та військової техніки; г) розробці форм і способів ведення збройної боротьби в конкретному бою, операції; д) морально-політичній і психологічній підготовці особового складу,

підлеглих підрозділів, частин і військ в цілому та в інших видах службової і повсякденної життєдіяльності.

Залежно від займаної посади у структурі інтелектуальної діяльності офіцера домінує місце посідає одна із функцій: управлінська, навчально-виховна, інженерно-технічна. Звичайно такий розподіл носить умовний характер, тому що офіцер перш за все воїн-професіонал. Особливо це проявляється в умовах ведення війни, коли не тільки виконання бойового завдання, а й життя підлеглих залежить від сили інтелекту офіцера.

Інтелект офіцера не являється чим-то даним раз і назавжди від народження він формується під впливом суб'єктивних і об'єктивних чинників спочатку в системі військових навчальних закладів, пізніше в ході повсякденної бойової підготовки. Характерним для інтелекту є відображення об'єктивної дійсності у логічних формах так і перетворення результатів відображення. У процесі перетворення результатів відображення, шляхом аналізу і синтезу уже наявних образів, відбувається створення образів речей і явищ, які не існують у природі. Таким чином зміст інтелекту являє собою органічну єдність об'єктивного і суб'єктивного.

З метою більш повного розгляду феномена інтелекту пропонується побіжно розглянути його структуру. В структурі інтелекту кожної людини, незважаючи на індивідуальність і неповторність кожної особистості, можна виокремити гносеологічний і соціальний складник. Розглянемо гносеологічний аспект інтелекту, оскільки він є метою дослідження.

Гносеологічний складник відображає зрілість розумового мислення людини, специфіку і рівень пізнавальної і перетворюючої потужності його розуму. Рівень досконалості розумових здібностей, уміння отримувати і використовувати інформацію та оперувати нею і робити висновки для практичної діяльності свідчать про ступінь інтелектуальності особистості.

Можна стверджувати, що провідною рисою інтелекту людини є здатність до цілеспрямованого, активного, адекватного відображення об'єктивної дійсності. Не менш важливе місце у характеристиці інтелекту посідає здатність до творчого вирішення виникаючих проблем. Особливо це важливо у діяльності офіцерів при вирішенні бойових завдань.

Офіцер наділений інтелектом може вирішувати різні завдання, відшукувати результат там де відсутнє стандартне, формалізоване рішення і досягати перемоги над ворогом. Успіху в даному випадку буде сприяти уява та наукова фантазія. В процесі вирішення складних

бойових завдань приходиться творче «освянення», яке часто дозволяє отримувати перемогу над ворогом у надскладній обстановці.

Гносеологічна характеристика інтелекту буде неповною без врахування здатності людини до опори на наукові методи при пошуку і переробленні інформації. Інтелект офіцера спирається у пошуках правильного рішення на нагромаджені людством загально наукові і спеціальні методи розвитку військової справи і ведення війни.

Важливим елементом гносеологічної характеристики інтелекту є здатність до передбачення. Передбачення створює образ неіснуючого але того, що вважається існуючим в більш чи менше віддаленому майбутньому.

Філософський енциклопедичний словник визначає передбачення як «знання про існуюче, але ще невідоме у досвіді і знанні про майбутнє, тобто, про те, що ще не існує, але повинно виникнути» [4, с. 475]. Дана здатність є результатом хорошого володіння діалектичною логікою та життєвого досвіду.

Нарешті, важливе місце у вирішенні, виникаючих інтелектуальних, проблем відводиться здатності до інтуїції. Розвинутий інтелект може миттєво оцінити складну ситуацію і знайти вірне рішення. В даному випадку не можна чітко відстежити «шлях» думки, а висвічується лише її результат у вигляді догадки. Це не означає, що інтуїція нічим не обумовлена і виникає із нічого. У кожному вирішенні проблеми головну роль відіграє попередній рівень емпіричного і теоретичного знання, інколи декількох поколінь. У момент напруженої роботи розуму, людина раптово відчуває, що знайшла істинне вирішення проблеми.

Для повноти характеристики гносеологічного аспекту інтелекту слід згадати про практичний і вербальний інтелект. Підґрунтям різниці даних форм інтелекту можна вважати суб'єктивну спрямованість у внутрішньому тяжінні до теоретичної або практичної діяльності офіцера. Дана різниця повинна враховуватись при призначенні на певну посаду. Офіцера з практичною цілеспрямованістю інтелекту доцільно використовувати на посадах, пов'язаних із реалізацією оперативно-тактичних, військово-технічних, виховних функцій.

Розглянуті характеристики дають узагальнене уявлення про гносеологічну складову інтелекту, характеризують його як продукт діяльності головного мозку. Сукупність і рівень розумових здібностей, що реалізуються в процесі практичної діяльності свідчать про наявність інтелекту. Важливо враховувати гносеологічний складник інтелекту при розподілі офіцерів на первинні посади після закінчення військового навчального закладу та при подальшому просуванні в службі.

Література:

1. Лекція 2.2. Пам'ять. Мислення та інтелект. Навчальний портал НУБіП. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua> > (дата звернення: 13.12.2023).
2. Wikipedia. URL: <https://uk.wikipedia.org> > wiki'' (дата звернення: 10.12.2023).
3. Яковенко О. В. Інтелект та мислення : психологічний практикум : ч. 1 ; Нац. ун-т «Кієво-Могилян. акад.». Київ : Дірект Лайн, 2017. 48 с.
4. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

КОМПОНЕНТИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ (НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ). ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МАТЕМАТИЧНОМУ НАВЧАННІ

Горбенко В. І.

кандидат технічних наук, доцент

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації

імені Героїв Крут

м. Київ, Україна

Перш ніж досліджувати різновиди інтелекту, потрібно визначитися з природним інтелектом, подарованим природою і Богом людині. Спираючись на фундаментальні праці як зарубіжних вчених так і вітчизняних дослідників можна стверджувати, що у будь-якого індивіда є мінімальний потенціал природного інтелекту. Таким чином, актуальним напрямком є, як розвиток природного інтелекту, так і дослідження всіх інших різновидів інтелекту, які були блискуче висвітлені на лекційних заняттях у межах Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Різновиди інтелекту та їх роль в освітньому процесі ХХІ століття», організованому Центром українсько-європейського наукового співробітництва та Полтавським державним аграрним університетом у період з 4 грудня 2023 р. по 14 січня 2024 р.

Даний напрямок необхідний для нарощування досліджень, присвячених наближенню штучного інтелекту до інтелекту людини високоінтелектуальної діяльності, якою нарівні з іншими є сфера освіти (навчальний процес), зокрема математичне навчання.

У тезах аналізуються та робиться огляд деяких компонент застосування штучного інтелекту в освіті (навчальному процесі) та використання штучного інтелекту у математичному навчанні.

Штучний інтелект (ШІ) є одним із найбільш важливих інноваційних напрямків сучасної науки і технологій. Він використовується в різних сферах життя, включаючи освіту. У вищих навчальних закладах (ВНЗ) ШІ може бути застосований для покращення здобуття компетентностей і результатів навчання та підвищення якості проведення занять.

При проведення занять доцільні такі основні компоненти штучного інтелекту:

1. Віртуальні помічники

Віртуальні помічники – це програмні додатки, які допомагають здобувачам освіти та викладачам у процесі занять. Вони можуть вести діалог відповідаючи на запитання, надавати алгоритми вирішення задач і приймати роботу здобувачів освіти. У плані реалізації віртуальні помічники це програмні роботи з навчанням на основі прикладів, нейронні мережі або розпізнавачі мови.

2. Автоматичне оцінювання

Автоматичне оцінювання – це процес оцінювання роботи здобувачів без безпосередньої участі викладача. ШІ може бути використаний для створення засобів, які спроможні оцінити ступінь розв'язання задач або результати контрольного тестування. Це мотивує викладачів на удосконалення змістовної складової навчання.

3. Підтримка прийняття рішень

ШІ може бути застосований для підтримки здобувачів та викладачів при прийнятті рішень. Наприклад, ШІ може націлювати здобувачів на вибір навчальних дисциплін з переліку вибіркових дисциплін спеціалізацій з врахуванням їх інтересів і попередніх досягнень. Викладачі також можуть отримувати інноваційні рішення з питань методик навчання та оцінювання, що підвищує ефективність навчального процесу.

4. Генерування навчально-методичних матеріалів

ШІ може бути використаний для генерування навчально-методичних матеріалів. Наприклад, засоби генерації тексту можуть створювати змістовний опис лекцій або методичні розробки занять на основі вихідних даних викладачів. Це забезпечує економію зусиль викладачів і здобувачів, які можуть зосередитися на головному матеріалі.

Однією з областей у сфері освіти, де ШІ може внести значний внесок, є математичне навчання. Застосування інноваційних технологій, зокрема використання ШІ, може значно полегшити і поліпшити процес засвоєння математичних знань здобувачами.

1. Штучний інтелект у викладанні математики

Однією з основних переваг використання ІІІ в математичному навчанні є можливість персоналізації навчання [1, с. 94–95]. Системи ІІІ можуть адаптуватися до індивідуальних потреб кожного здобувача, надаючи персоналізовані завдання та вправи. Це сприяє ефективнішому засвоєнню матеріалу, оскільки кожен здобувач може працювати в темпі, який відповідає його власним здібностям. Додатково, ІІІ може впроваджувати ігрові елементи у навчання, що робить процес вивчення математики більш захопливим та мотивуючим. Використання візуальних ефектів, інтерактивних завдань та подібних до ігрового середовища сценаріїв створює стимул для здобувачів до активної участі в навчальному процесі.

2. Автоматизація оцінювання та звітування

Іншою важливою складовою використання ІІІ в математичному навчанні є автоматизація процесу оцінювання. Системи ІІІ можуть надавати миттєві результати відповідей здобувачів, а також аналізувати їхні досягнення та слабкі місця. Це дає викладачам можливість швидше реагувати на індивідуальні потреби кожного здобувача та коригувати навчальний процес відповідно. Безперечно, використання ІІІ також полегшує процес звітування для викладачів та адміністрації закладів освіти. Системи можуть збирати та аналізувати дані про успішність здобувачів, виявляючи тенденції та допомагаючи вдосконалювати навчальні плани та програми навчальних дисциплін.

3. Виклики та перспективи

Незважаючи на численні переваги, використання ІІІ у математичному навчанні стикається з викликами. Одним із найважливіших аспектів є потреба у відповідній підготовці викладачів. Вони повинні володіти не лише математичними знаннями, але й навичками використання сучасних технологій у навчальному процесі. Також, важливо забезпечити доступність технологій та програм для всіх здобувачів, незалежно від їхнього фінансового стану. Тільки в такий спосіб можна гарантувати рівний доступ до інноваційного математичного навчання.

Висновки:

1. Компоненти штучного інтелекту при проведенні занять у ВНЗ можуть значно покращити якість навчання та полегшити роботу викладачів. Віртуальні помічники, автоматичне оцінювання, підтримка прийняття рішень та генерування навчально-методичних матеріалів – це лише декілька прикладів демонстрації можливостей ІІІ у освіті. Із розвитком технологій, ці компоненти будуть ще більш ефективними та широко використовуваними у майбутньому.

2. Використання штучного інтелекту у математичному навчанні є перспективним напрямком, який може привести до перетворення освітнього процесу. Застосування інтелектуальних технологій в навчанні математики може зробити цей предмет більш доступним, цікавим та ефективним для здобувачів, а також сприяти розвитку їхніх креативних та аналітичних здібностей. Правильне поєднання традиційних методів викладання та сучасних технологій дозволить суттєво покращити якість математичної освіти в сучасному світі.

Література:

1. Andrii Nikolaiev, Anatoliy Anisimov. Mathematical Word Problem Solution Evaluation via Data Preprocessing Approach. *VIII International Conference Information Technology and Interactions*. Kyiv, 2021. P. 94–103.

ЦІННІСНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Горлинський В. В.

*кандидат філософських наук, доцент,
провідний науковий співробітник Науково-дослідного центру
Інститут спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Воєнна агресія, розв'язана російською федерацією проти України, геополітичні, економічні, демографічні та екологічні наслідки повномасштабного військового вторгнення, зумовлюють потребу у з'ясуванні аксіологічних основ національної освіти, що має відповідати сучасним умовам підготовки фахівця для професійної діяльності в умовах режиму воєнного стану. Розв'язання цього питання пропонується на підставі актуалізації аксіологічного потенціалу освіти як методологічного підґрунтя втілення ціннісних орієнтацій у систему національної освіти. Отже, *метою роботи* є виявлення аксіологічного змісту сучасної освіти, актуалізація якого має сприяти розв'язанню актуальних питань підготовки здобувачів до майбутньої професійної діяльності в умовах режиму воєнного стану.

Питання про значущість освіти та її ціннісного змісту як фактору безпеки українського суспільства розкривають у своїх працях В. Андрущенко, М. Згуровській, Л. Литвинчук, О. Любовець, Ю. Мальчин, І. Майбуров та ін. На цінностях воїнського етосу, які мають впроваджуватись в умовах євроатлантичних інтеграційних процесів, акцентується увага в дослідженнях В. Ананьїна, О. Пучкова, О. Уваркіної. Але питанням, щодо обґрунтування і впровадження в освіту ціннісних орієнтацій та настанов, які відповідають сучасним вимогам професійної діяльності та військової служби в умовах режиму воєнного стану, поки що приділяється недостатньо уваги.

Контент-аналіз наукових праць з визначеної проблеми дає можливість уточнити розуміння національного освітнього простору, як безпечного та доступного середовища функціонування системи освіти в єдності фізичного, віртуального, географічного, соціокультурного, інформаційно-комунікаційного і власно людського вимірів, поєднаних базовими цілями і цінностями національної освіти [1; 2]. Саме освітні цінності і настанови мають утворювати аксіологічні підстави функціонування середовища української освіти, її стратегічні цілі і напрями в умовах війни.

Одним з ефективних шляхів впливу на професійну діяльність особового складу сектору безпеки і оборони України, є формування, за допомогою системи національної освіти, структур свідомості, що визначають адекватне мислення, поведінку і способи превентивної діяльності у бойових умовах і надзвичайних ситуаціях, утворюють підстави підтримання належного морально-психологічного стану військовослужбовців [3]. Підґрунтям таких структур свідомості має бути система мотивуючих ціннісних орієнтацій військового професіонала, яка відбиває професійні цілі, спрямованість інтересів, настанови професійної діяльності, особистої та колективної безпеки, утворює свідоме підґрунтя виконання професійного і воєнного обов'язку в умовах режиму воєнного стану. Ціннісні орієнтації військовослужбовця, виконуючи функцію соціокультурного коду професійної діяльності та поведінки, мають забезпечувати стійкість психіки, необхідну в надзвичайних ситуаціях, стимулювати виконання професійного, військового і громадського обов'язку, особливо в умовах режиму воєнного стану.

Серед цінностей, що мають важливе значення в сучасних умовах відстоювання територіальної цілісності України, у дослідженнях відзначається група національно-патріотичних цінностей, яка утворюється на підставі поєднання громадсько-патріотичних, військово-патріотичних та духовно-моральних значущостей в житті нації. Базовим документом, що орієнтує на впровадження в суспільстві

системи національно-патріотичних цінностей є Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена Указом Президента України від 18 травня 2019 року [4]. На підставі Стратегії, Міністерством освіти і науки було затверджено Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Заходи щодо її реалізації до 2025 року. Історично складені, ментально укорінені, вистраждані українським народом, такі цінності виконують функцію згуртування і зміцнення нації, визначають сенс і мету її існування, спрямованість суспільного розвитку. Потреба у впровадженні у освіту національно-патріотичних цінностей як свідомих настанов поведінки, зумовлена також зростанням тероризму, масштабів гуманітарних, технологічних, екологічних катастроф, викликаних війною та певними девіаціями у соціальній поведінці. Згідно з Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, вища освіта стає необхідним стратегічним елементом безпеки суспільства, фактором не лише економічної, але і політичної, соціальної, когнітивно-емоційної безпеки людини [5].

Поряд з національно-патріотичними, дослідники відокремлюють військові етичні цінності, що виявляються у моральних чеснотах, а саме: мужність, хоробрість, честь, гідність, шляхетність, відвага, відданість, відповідальність, вірність військової присязі тощо. Професійні вимоги до представників структур сектору безпеки і оборони вимагають також належне ставлення до службово-професійних цінностей, що реалізуються у діяльності як здібності, а саме: професіоналізм, дисциплінованість, військове лідерство [6], професійна компетентність, швидка навчаємість, аналітичне, системне мислення, збереження державної таємниці, організованість, самоконтроль, нетерпимість до корупції, психологічна стійкість, професійне самовдосконалення тощо. Внаслідок педагогічного впливу, в свідомості фахівця мають формуватися ціннісні пріоритети, що відповідають потребам воєнного стану, вимогам захисту майбуття України, припускають спроможність адекватно мислити і приймати відповідальні професійні рішення в скрутних умовах виконання завдань за професійним призначенням, підтримувати необхідний морально-психологічний стан, зумовлювати життєстійкість, консолідацію і психологічну захищеність військового колективу.

Висновки. Навчання і виховання фахівців в інтересах захисту майбуття України має базуватися на методологічно обґрунтованій системі професійних, військових і громадських цінностей, що зумовлюють значущість виконання військового, громадянського і професійного обов'язку, готовність до діяльності в умовах воєнного часу і надзвичайних ситуаціях та утворюють ціннісний вимір національного освітнього простору в умовах війни. Впровадження відповідних

цінностей в освітній процес, має забезпечувати психологічну підготовку і готовність фахівців до майбутньої професійної діяльності з врахуванням вимог євроатлантичних інтеграційних процесів. Проведений аналіз ціннісного змісту освіти, використання пропозицій у педагогічній діяльності дозволить підвищити ефективність підготовки фахівців сектору її безпеки і оборони в умовах режиму воєнного стану.

Література:

1. Цимбалару А. Д. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 1. С. 41–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrj_2016_1_7/
2. Новий освітній простір мотивуючий простір: інформаційний посібник / Д. Косенко. Загальна редакція: А. Седоченко. 2019. 255 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf
3. Ананьїн В. О., Горлинський В. В. Ментальні структури свідомості як передумова сталого розвитку і безпеки суспільства. *Мультиверсум. Філософський альманах*, 2021. Вип. 2(1). Том 1. С. 3–18. DOI: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2021.2.1.013>
4. Стратегія національно-патріотичного виховання затверджена Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019/print>
5. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Розпорядження КМУ від 23.02.2022. № 286-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
6. Пучков О., Уваркіна О. Феномен воїнського етосу: соціально-філософська рефлексія. *Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки*. 2022. Вип. 29, С. 158–164. DOI: <https://doi.org/10.30970/PHS.2022.29.16>

РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ МЕРЕЖІ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ НА БАЗІ СУПУТНИКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Даналакій О. Г.

*кандидат технічних наук, доцент
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

Людська цивілізація переживає епоху стрімкого розвитку інформаційних технологій і зв'язку. В повсякденне життя великої кількості людей ввійшли засоби мобільного зв'язку. Конвергенція мобільного зв'язку з іншими технологіями робить можливим практично необмежений доступ користувачів до ресурсів глобальної інформаційної інфраструктури, в тому числі через мережу Інтернет.

Враховуючи загальну тенденцію інформатизації суспільства, а також те, що значення сучасного телекомунікаційного середовища для економічного розвитку будь-якої країни важко переоцінити, оператори зв'язку створюють мультисервісну мережу передачі інформації та інфраструктуру в якій би поєдналися гнучкість і масштабованість мереж передачі даних, їх можливість перейти від надання традиційних послуг до надання мультимедійних інформаційних послуг, створює цифрову телекомунікаційну платформу – основу для розгортання сучасних високошвидкісних систем. Технічною базою для створення інформаційної мережі та нових інформаційно-комунікаційних послуг є цифрові методи обробки та передачі інформації. Цим вимогам повинні відповідати, як магістральна та зона мережі (транспортна мережа), так і мережа доступу до вузлів[1, с. 27].

Мережа передачі даних на транспортному рівні базується на магістральну первинну мережу основою якої є наземні проводові лінії зв'язку. Але стан первинної мережі такий, що поки що не може забезпечити потреб в нових послугах, як за масштабом, так і за методами передачі. Рівень цифровізації магістральних ліній зв'язку складає 96 %.

Таким чином склалася ситуація, з одного боку, стійкого зростання попиту користувачів на телекомунікаційні послуги, як у великих адміністративних, господарських та промислових центрах, так і у віддалених регіонах із слабо розвинутою телекомунікаційною інфраструктурою, з іншого боку – будівництво транспортних мереж та мереж доступу традиційними способами та технологіями потребує великого часу і капітальних витрат [2].

Необхідне нове технічне рішення, яке б задовольнило потреби користувачів в можливо короткі терміни та з відносно малими капітальними витратами. Технічною основою створення інформаційного середовища в такому випадку можуть бути безпроводові технології.

Завдяки перевагам систем радіодоступу перед проводовими, нарощування мережі в багатьох випадках здійснюється з використанням безпроводових технологій. Такі рішення характеризуються простотою та швидкістю розгортання.

Оператори зв'язку для розширення техніко-економічних можливостей своїх мереж використовує такі безпроводові технології: супутниковий зв'язок (супутниковий доступ), безпроводові технології стандарту 802.11 (Wi-Fi), опрацьовує використання абонентського радіодоступу за технологією DECT, та CDMA.

Наприкінці 2023 року значного потенціалу досяг розвиток ринку послуг передачі даних, підвищився попит на інформаційні послуги, був сформований магістральний сегмент широкосмужової мережі з пакетною комутацією. Вузли пакетної мережі, встановлені в обласних центрах, з'єднані з центральним вузлом в Києві із застосування ATM-з'єднань пропускною спроможністю 155 Мбіт/с. В пакетній мережі діяли багато вузлів доступу до мережі Інтернет.

Цифрові технології в первинній мережі дійшли до усіх обласних центрів та багатьох районних центрів.

Аналіз наявності цифрових каналів з районними центрами та містами обласного підпорядкування показав, що близько 200 з них в найближчі 2-3 роки будуть мати цифрові канали малої ємності, що не зможе задовольнити потреби і телефонного зв'язку і передачі даних.

Необхідне було нове технічне рішення, яке б в можливо короткі терміни та з відносно малими капітальними витратами доповнило технічні можливості первинної мережі. Технічною основою створення інформаційного середовища в такому випадку могли стати супутникові системи, які в спроможі забезпечити цифрову передачу даних по каналах з різною пропускною спроможністю і були б основою для надання перспективних послуг [3].

Розширення можливостей мережі передачі даних на базі супутникових технологій і будівництво мережі супутникового зв'язку як складової частини мультисервісної мережі, представилось, досить оптимальним рішенням.

Оператори зв'язку вибрали напрямок побудови мережі доступу до Інтернет з використанням супутникових технологій VSAT для розширення можливостей системи передачі даних в містах, де відсутні

цифрові канали. Протягом 2023 року були впроваджені проекти одностороннього супутникового доступу з застосуванням супутникових приймальних станцій з малими діаметрами антен (0,8–2,4 м).

Канал одностороннього супутникового доступу є каналом мережі Інтернет доступу і призначений для передачі інформації з великою швидкістю від Центрального вузла до районного вузла Інтернет (*канал відповіді*).

Інформація від територіального вузла до обласного та Центрального передається по лініях магістральної і зонової мережі (*канал запиту*).

Сукупність каналів супутникового зв'язку, поєднаних в одному технологічному процесі для забезпечення інформаційного обміну в мережі передачі даних, становить супутникову мережу Інтернет доступу.

Таким чином, створена мережа супутникових каналів центрального вузла Інтернет з регіональними (районними), що дало змогу розширити можливості мережі передачі даних, збільшити кількість користувачів мережі Інтернет на районному рівні, підвищити доходи та поліпшити якість надання послуг Інтернет.

Окупність капітальних витрат такого проекту становить 9–18 місяців.

Супутниковий доступ на основі технології VSAT передбачає гнучкість та мобільність встановлення станцій. В тих філіях де вивільнилися станції в одному місті через появу ВОЛЗ, або цифрових каналів, вони переміщаються в інші міста.

Висновки по мережі супутникового доступу:

1. Супутникова мережа Інтернет доступу доповнює первинну мережу та розширює оперативні-технічні можливості мережі передачі інформації.

2. Впровадження супутникового зв'язку на мережах операторів зв'язку здійснюється там де технічно та економічно виправдане, а саме:

– де транспортна мережа не може задовольнити потреби користувачів;

– в місцевості із слабо розвинутою інфраструктурою первинної мережі та в важкодоступній місцевості;

– де стримується надання послуг Інтернет та доступ до інформаційної мережі.

3. Нарощення можливостей мережі супутниковими каналами є економічно виправданим рішенням.

Література:

1. Власова О. Б. Пріоритетні напрями розвитку супутникової мережи в умовах європейської інтеграції. *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. 2020. № 6. С. 24–29.
2. Прокопенко О. К. Цілі діяльності підприємств з урахуванням концепції розвитку супутникової мережи. *Матер. міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* Режим доступу: <https://nihgis.ordpress.com>
3. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: підручник. К. : КНЕУ, 2018. 699 с.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ОСВІТНИМИ ПРОЄКТАМИ

Дяченко П. В.

кандидат технічних наук, доцент

*Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна*

Динамічні процеси в культурному й економічному житті суспільства вимагають постійного й оперативного оновлення в освіті: 1) у змісті навчання й виховання учнів; 2) у формах, методах і технологіях навчання та виховання учнів; 3) у змісті, структурі, формах і методах управління загальноосвітніми навчальними закладами; 4) в організаційній структурі закладів освіти. Це оновлення відбувається через упровадження інновацій у перелічених сферах. Україні не бракує новаторів, здатних продукувати й запроваджувати інноваційні освітні ідеї, однак відчутним є брак знання про інновації та про успішний досвід їх запровадження, потрібна також систематизація, узагальнення та поширення інформації про інноваційні освітні проєкти.

Обізнаність суспільства про успішні інноваційні проєкти досить актуальне питання, адже вона сприятиме удосконаленню освіти як системи, здатної до постійного самооновлення. Найвні форми та способи узагальнення й поширення інформації про інноваційні проєкти здебільшого є або неповними й несистематичними, або залежать від корпоративних інтересів. Процес управління проєктами охоплює всі галузі проєктних знань, але для інноваційних проєктів, як для засобів удосконалення сучасної освіти, йому приділяють особливу увагу.

Проблемами програмних проєктів займалися такі дослідники, як Т. ДеМарко, Т. Лістер, К. Баханова, І. Дичківська, Г. Селевко,

А. Хуторський та інші, у яких ідеться про застосування освітніх інновацій у навчально-виховному процесі школи. Дослідження проектної діяльності здійснювали Л. Ващенко, В. Гузєєв, В. Докучаєва, Л. Калініна, І. Осадчий та інші. Використанню методу проєктів у методичній роботі присвячено праці Т. Гришиної, Л. Забродської, В. Логвіна, Л. Хоружої та інші. Розроблено різні види проектної діяльності, зокрема, проектно-технологічної, проектно-рефлексивної тощо. Однак питання стосовно проектно-впроваджувальної діяльності, технології її управління не було предметом спеціального педагогічного дослідження. У зв'язку з широким використанням технологій управління проєктами у різних областях знань, існує багато визначень терміну "проєкт" [1, с. 12; 4, с. 6; 5, с. 4; 12, с. 9].

Останнім часом досить широко увійшов у вжиток термін "інноваційні освітні проєкти". Перш ніж розглянути основні ознаки інноваційних освітніх проєктів, уточнимо ключові поняття "інновація" та "педагогічна технологія". Слово інновація має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення нового. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу. Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Суспільна потреба спонукає педагогів-науковців до пошуку нових педагогічних ідей і технологій, до поширення і запровадження передового педагогічного досвіду. Метод проєктів належить до дослідницьких, орієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну чи групову роботу, яку учні виконують протягом певного проміжку часу. В його основі лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення та творчих здібностей. Цей підхід органічно поєднується з груповим підходом до навчання. Метод проєктів завжди припускає розв'язування деякої проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів і засобів навчання, а з іншого, інтегрування знань й умінь з різних галузей науки, техніки, технології, творчих галузей. Основною цінністю проектної системи навчання є те, що вона орієнтує учнів на створення освітнього проєкту, а не на просте вивчення певної теми.

Освітній проєкт – це форма організації занять, яка передбачає комплексний характер діяльності учнів на одержання освітньої продукції за певний проміжок часу – від окремого уроку до кількох

місяців. Освітньою продукцією для учнів можуть виступати їх власні способи розв'язування навчальних задач з різних предметних областей, сконструйовані графічні образи, знайдена в мережі інтернет і систематизована певним чином інформація, навчально-пізнавальні комп'ютерні презентації та ін.

Враховуючи новітні підходи у практиці проєктної діяльності, необхідно розглядати управління освітніми проєктами як розробку (проєктування) ідеальної моделі системи управління, де сконцентровані її пріоритетні напрями (чи основні характеристики). На користь такого підходу свідчать переваги, що практично задекларували свої можливості:

- мобільність реагування на зміни навколишнього середовища (досягнення у галузі інформаційних технологій, орієнтація на суб'єкт-суб'єктні взаємодії в освітньому процесі, ідеологічні зміни в суспільстві як потреба перегляду змістовного компоненту навчання тощо);

- концентрація зусиль професійно активних фахівців різних галузей наукового і практичного знання для одночасного "прориву" (досягнення оптимальних результатів) у пріоритетних напрямках;

- підвищення рівня особистої відповідальності кожного члена тимчасового колективу за досягненні результати;

- залучення та розподіл матеріально-технічних та фінансових ресурсів безпосередньо при реалізації окремого проєкту.

Однак подібна цілісність в розробці та організації процесу управління освітніми проєктами можлива лише за таких умов:

- злагодженої організації всіх ланок системи управління, зведення до мінімуму імпровізаційних моментів;

- наявності даних щодо аналізу існуючого стану соціально-педагогічної проблеми;

- володіння новітніми технологіями управління, що відповідають специфічним вимогам проєкту;

- підготовки керівників проєктів та спеціалістів, здатних забезпечити оптимальний рівень досягнень;

- інформаційної забезпеченості учасників проєктної діяльності;

- створення системи заходів для поширення практики проєктної організації освітнього середовища.

Нормативно-правова база управління інноваційними освітніми проєктами. Головною метою державної інноваційної політики є створення соціально економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, забезпечення розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни. Вихідні концептуальні положення щодо змісту й організації програмно-цільового проєкту ґрунтуються на законодавстві України про освіту та нормативно-

правових актах, що регламентують діяльність загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів і форм власності. Для організації інноваційної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах варто керуватися такими нормативними документами:

– Конституцією України;

– Закони України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про авторське право і суміжні права", "Про науково-технічну інформацію", "Про наукову і науково-технічну експертизу", "Про охорону дитинства", "Про інноваційну діяльність" (де, зокрема, визнано право дитини на отримання якісної освіти), "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні".

Розвиток інноваційних освітніх технологій передбачає глибоке осмислення та впровадження інноваційних проєктів у навчально-виховний процес. Високий рівень професіоналізму й компетентності вчителів сприяє вдосконаленню освітньої діяльності закладу, втіленню нових ідей та інноваційних освітніх проєктів у загальну систему освіти. На загальнодержавному рівні інноваційні проєкти в системі загальної середньої освіти регулюють такі документи:

1) наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності" (від 07.11.00 р. № 522);

2) наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад" (від 20.02.02 р. № 114);

3) наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Положення про здійснення моніторингу виконання інноваційних проєктів за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків" (від 17.04.03 р. № 245) та інші.

Освітня сфера є досить комплексною за глибиною та охопленням різних напрямків освітньої діяльності, тому нормативно-правове поле реалізації освітніх процесів включає регулювання не лише освіти, але й дотичних сфер людської діяльності, тому доцільно розділяти законодавство загальної дії та законодавство спеціальної дії.

Висновки. В українській педагогічній практиці явище проєкту з'явилося в останнє десятиліття у результаті діяльності міжнародних організацій, які розробляли й поширювали освітні проєкти. Однак, набутий за цей час вітчизняний досвід проєктної форми організації освітнього середовища не став предметом вивчення та узагальнення на науково-теоретичному рівні і не отримав поширення на практиці. Саме тому тема впровадження методу проєктів в корекційно-педагогічний процес загальної та вищої освіти є актуальною, проблемною і цікавою,

для сучасних педагогів, які намагаються зацікавити своїм предметом учнів, виховувати в них активну життєву позицію, формувати в них життєво важливі компетентності.

Література:

1. Абдыраимова Р. А. Педагогика сотрудничества: учителя – родители. *Педагогіка толерантності*. 1997. № 1–2. С. 82–85.
2. Атаманчук П. С. Інноваційні технології управління навчанням. Кам'янець-Подільський : КПДПУ ІВЦ, 1999. 174 с.
3. Биков В. Ю. Дистанційні технології навчання в сучасній освіті. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць. К. : Педагогічна думка, 2009. Вип. 5. С. 15–22.
4. Васильченко Л. В. Управлінська культура і компетентність керівника Х. : Вид. група "Основа", 2007, 176 с.
5. Ващенко Л. Технології управління інноваційними процесами. *Директор школи України*. 2008. № 1. С. 5–15.
6. Гордієнко Г. Вхідження України у всесвітню систему інформації. *Нова політика*. 2006. № 5. С. 64–67.
7. Гороль П. К. Обчислювальна техніка і технічні засоби навчання. Вінниця, 2006.
8. Даниленко Л. Проблеми організації інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти. *Рідна школа*. 2006. № 11. С. 12.
9. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. К. : Академвидання, 2004. С. 338–340.
10. Житомирська обласна адміністрація, освітній центр [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.zhitomir-region.gov.ua/el_forma_zapit.php
11. Кареліна О. Впровадження мультимедійних технологій у навчальних закладах України. *Матеріали Другої щорічної національної конференції. Розбудова менеджмент-освіти в Україні*. Київ, 2000. С. 110–115.
12. Кареліна О. Розробка мультимедійних проектів за допомогою авторських програмних інструментів. *Студентський науковий вісник Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2006. № 3. С. 91–100.
13. Кареліна О. В., Федик П. Д. Використання INTRANET- та INTERNET-технологій для підготовки вчителів. Тернопіль : Інститут економіки і підприємництва, 2007.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Надольська Ю. А.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики викладання германських мов
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Єпіфанцева Л. А.

*асистент кафедри методики викладання германських мов
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

На сьогодні соціальна поведінка й емоційна стійкість вважаються найважливішими чинниками ефективного функціонування особистості як у професійному, так і в особистому житті. Для успішної реалізації цієї установки затребуваними є соціокультурні знання, комунікативні навички та вміння, а також знання іноземної мови.

Стрімкі зміни у суспільно-політичній і соціально-економічній сферах нашої країни, орієнтація на європейський шлях розвитку нашої держави призвели до змін пріоритетів й в освітній галузі. Компетентнісний підхід в освіті вимагає формування важливих соціальних компетенцій, що у свою чергу сприяє успішній соціалізації здобувачів.

Невипадково зарубіжні й вітчизняні науковці активно займаються питаннями формування й розвитку соціального інтелекту, як невід'ємної компетенції майбутнього фахівця. Чимало науковців (Г. Айзенк, Дж. Гілфорд, Р. Стенберг, Е. Торндайк та ін.) присвятили цьому власні наукові дослідження. Зауважимо, що на сьогодні вчені не дійшли єдиного висновку щодо визначення поняття «соціальний інтелект», не сформована єдина наукова позиція щодо критеріїв, чинників, технологій вивчення й формування цієї якості особистості на різних етапах її життя.

В останні роки особливу увагу привертають дослідження соціального інтелекту як набору здібностей та навичок, які визначають успішність соціальної взаємодії та соціальної адаптації (R. Hirsch, U. Pfingsten та ін.) [3]. Термін “соціальний інтелект” було введено Едвардом Торндайком на початку ХХ століття для позначення здатності правильно розуміти поведінку оточення задля досягнення

успішної соціальної адаптації згідно з конкретною ситуацією. За Е. Торндайком, соціальний інтелект – це здатність розуміти інших і мудро поводитися з ними. Це стосується успіху в житті, особливо професійному. Він зауважив, що навіть добре підготовлені спеціалісти не можуть досягти керівних посад, якщо їм не вистачає соціального інтелекту.

Інший дослідник Д. Гоулман акцентує на важливості соціального інтелекту для успіху в житті. Він розглядає його як набір навичок, що допомагають в емоційній саморегуляції та міжособистісній взаємодії.

За визначенням Г. Олпорта, соціальний інтелект – це особливий «соціальний дар», що має здатність забезпечувати безконфліктну поведінку, продуктом якого є соціальне пристосування.

На думку іншого науковця Г. Айзенка, соціальний інтелект – це інтелект індивіда, що формується у процесі його соціалізації під впливом умов певного соціального середовища.

Д. Гілфорд представляє соціальний інтелект як систему інтелектуальних здібностей, яка не залежить від факторів загального інтелекту.

Отже, соціальний інтелект – це здатність сприймати, розуміти та ефективно взаємодіяти з іншими людьми. Він включає в себе різні аспекти, які допомагають ефективно спілкуватися та взаємодіяти в соціальних ситуаціях. Окреслимо основні риси та прояви соціального інтелекту:

1) емпатія – здатність сприймати та розуміти емоції інших людей, а також відчувати себе на місці іншого;

2) комунікативні навички – здатність ефективно висловлювати свої думки та ідеї, а також слухати та реагувати на інші думки;

3) спроможність розв'язувати конфлікти;

4) співпраця та групова діяльність – здатність працювати в команді, розуміти потреби інших та досягати спільних цілей;

5) самосвідомість – розуміння своїх емоцій, мотивацій та впливу своєї поведінки на інших;

6) адаптивність – здатність адаптуватися до різних соціальних ситуацій та взаємодіяти з різними людьми.

Яким же чином можна розвинути соціальний інтелект у майбутніх педагогів – вчителів іноземних мов? Для цього необхідно розробити декілька стратегій, а саме:

1. Проводити тренінги з активними вправами для вдосконалення комунікативних та міжособистісних навичок.

2. Використовувати рольові ігри для симуляції реальних ситуацій в аудиторії та розвитку вмінь ефективно взаємодіяти зі студентами.

3. Залучати до групової роботи, де здобувачі можуть співпрацювати, розвивати навички спільної роботи та вирішення конфліктів.

4. Сприяти проведенню рефлексії та самоаналізу власної міжособистісної ефективності та взаємодії зі студентами.

5. Залучати до мультикультурного навчання, під час якого здобувачі матимуть змогу розуміти та поважати різноманіття культур та поглядів.

Ці стратегії сприятимуть не лише вдосконаленню мовних навичок, але й формуванню сприятливого міжособистісного середовища в навчальному процесі.

Сьогодні, щоб бути успішним і затребуваним, вже недостатньо мати лише професійні навички, знання та вміння та бути експертом в певній сфері.

Соціальні зв'язки вважаються не менш важливими, а в деяких спеціальностях набагато важливішими, ніж *hard skills* або вміння розпізнавати емоції (емоційний інтелект). Тому розвивати соціальні комунікативні навички – це вкрай важливо як в звичайному житті, так і в роботі.

Ідея соціального інтелекту виникла з поняття емоційного інтелекту, але більшість авторів вважають, що ці поняття просто перетинаються. Дж. Гілфорд був першим дослідником, що підійшов до проблеми соціального інтелекту з точки зору вимірювання. Ним було розроблено тест на вимір соціального інтелекту і, крім того, зроблено припущення, що соціальний інтелект є незалежною від загального інтелектуального фактора одиницею, пов'язаною з пізнанням інформації про поведінку.

Концепція соціального інтелекту майбутнього педагога розглядається Е.З. Івашкевичем як складний особистісний розвиток, що включає комунікативні та прогностичні навички, а також вміння передбачати, планувати та рефлексувати. Успішний розвиток соціального інтелекту визначається здатністю ефективно вирішувати соціальні завдання та успішністю у педагогічній діяльності [1].

Оскільки ми живемо в епоху зростаючої глобальної мобільності, для нас звичайним явищем є отримання нової посади або місця навчання в іншій країні та можливості спілкуватися з людьми з різних культурних суспільств. Тож навчання іноземної мови в контексті соціального інтелекту включає розуміння та передбачення поведінки здобувачів, вміння адаптуватися до різноманітних ситуацій та ефективно спілкуватися. Ключовою рисою є здатність майбутнього вчителя до високої антиципації, швидке реагування на зміни в процесі навчання та створення мотиваційного навчального середовища. Тож **інструментом формування соціального інтелекту з упевненістю можна назвати соціально-емоційне навчання**. Дослідження показують, що таке навчання позитивно впливає на психічне й емоційне здоров'я людини, родини й країни загалом [2].

Соціально-емоційне навчання – це потреба часу. Упродовж останніх кількох років воно набуло чималої популярності. Дедалі більше країн приділяють увагу багатьом програмам соціально-емоційного навчання, щоб допомогти людям долати важкі емоції, розвивати усвідомленість і проявляти просоціальну поведінку. Наукові дослідження сучасних вчених вказують на те, що соціальні й емоційні навички допомагають педагогам легше долати труднощі на занятті, розвивати усвідомленість та знижують рівень стресу. Саме тому цю розвідку спрямовано на дослідження й розвиток таких навичок.

Соціально-емоційне навчання – це процес здобуття знань і навичок, щоб визначати й керувати емоціями, уміти турбуватися про себе й про інших, зав'язувати стосунки, ухвалювати відповідальні рішення та розв'язувати складні ситуації. Ці навички покращують не лише академічну успішність, а й сприяють досягненню успіхів у житті. Соціально-емоційне навчання впливає на підготовку фахівців і їхній професійний розвиток, адже в усіх професіях потрібні люди з високими соціальними й емоційними навичками.

Люди з високим соціальним інтелектом мають високу соціальну чутливість, емоційність і соціальну проникливість. Вони володіють емпатійними та соціальними навичками та можуть сприймати точку зору інших. Вони характеризуються турботою та теплотою та відкриті до нових ідей та досвіду [4].

Отже, соціальний інтелект майбутнього вчителя іноземної мови виявляється у глибокому розумінні учнів, гнучкості взаємодії та здатності створювати сприятливий навчальний контекст.

Наведемо приклади завдань, які можна використовувати на заняттях німецької мови як другої іноземної в ЗВО. Зазвичай на початку заняття для створення приємної атмосфери для спілкування застосовуємо ігрові завдання на кшталт «Вправа на активне слухання»: створіть сценарій з міні-діалогом. Попросіть студентів слухати уважно та визначати наявні емоції та відчуття героїв. Після прослуховування діалогу обговоріть, як їхні сприйняття відображає їх соціальний інтелект. Далі студенти ланцюжком відповідають на запитання. Цей емоційно насичений мовний ритуал триває недовго (займає 3–4 хвилини), але за допомогою цього прийому досягається низка освітніх цілей, зокрема, створюється сприятлива психологічна атмосфера, розширюється словниковий запас.

Залучення таких технологій, як віртуальні форуми, чати або спільні проекти в Інтернеті, сприятимуть збільшенню можливостей взаємодії. Запропонуйте студентам рольову гру, де вони відтворюють різні ситуації соціальної взаємодії (переговори, вибачення, спілкування в групі). Обговоріть їхні дії та спостереження, спрямовані на розвиток

емпатії та міжособистісних навичок. Заохочуйте студентів вести особистий щоденник, в якому вони рефлексують свої міжособистісні взаємодії та вдосконалюють свої соціальні навички.

Запроваджуйте матеріали та завдання, які допомагають студентам розуміти та поважати культурні відмінності. Вивчення країнознавчого компоненту на заняттях німецької мови також сприяє розвитку соціального інтелекту, оскільки допомагає зрозуміти культуру та традиції німецькомовних країн. Наприклад, з'ясувати, які теми є найбільш прийнятними для німецькомовного середовища, які цінності є найважливішими та які традиції є найбільш поширеними. Доречно запропонувати гру "Розповідь про іншого". Розподіліть студентів на групи та дайте кожній групі завдання, що вимагає співпраці та взаємодії. Під час обговорення результатів підкресліть ключові аспекти соціального інтелекту, такі, як розуміння та прийняття інших. Попросіть студентів вибрати партнера та підготувати коротку розповідь про життя іншої людини, іншої культури чи іншого покоління. Це сприяє розвитку емпатії та розумінню різноманітності.

Також можна активно застосовувати обговорення спірних ситуацій. Окресліть ситуації, які можуть викликати конфлікти або непорозуміння. Спільно обговоріть стратегії розв'язання та виявлення емоційних аспектів ситуацій. Ці вправи сприяють формуванню соціального інтелекту, підсилюють комунікативні навички та сприяють формуванню розуміння та поваги до різноманітності.

Запропоновані підходи сприятимуть інтеграції соціального інтелекту у навчальний процес та підготовці студентів до міжособистісних викликів у майбутній педагогічній діяльності.

Література:

1. Івашкевич Е. З. Соціальний інтелект педагога : [монографія]. К. : ТОВ «Принт-Хауз», 2017. 536 с.
2. Daniel Goleman. Soziale Intelligenz: Wer auf andere zugehen kann, hat mehr vom Leben. Taschenbuch. Knauer. 2008. 560 s.
3. Rüdiger Hinsch, Ulrich Pfingsten. Gruppentraining sozialer Kompetenzen GSK: Grundlagen, Durchführung, Anwendungsbeispiele. Beltz. 2015. 360 s.
4. Soziale Intelligenz – was ist das? Erklärung, Definition. Wie fördern / lernen? URL: <https://www.soft-skills.com/soziale-intelligenz/> (дата звернення: 08.01.2024).

НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЛАНДШАФТНОМУ ПРОЄКТУВАННІ

Кобець О. В.

*кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
доцент кафедри садово-паркового господарства
Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія
м. Запоріжжя, Україна*

У світовому сучасному суспільстві, розвиток якого з кожним роком прискорюється, дизайнерські ідеї та методи, які використовуються в процесі створення проєктів ландшафтного дизайну та архітектури, все більше збагачуються вдосконаленням технологій. Одночасно з цим швидким безперервним прогресом розуміння штучного інтелекту у свідомості людей розширюється і поглиблюється, і інтелектуальні технології поступово інтегруються в усі аспекти життя [2]. Ландшафтна та будівельна архітектура та пов'язані з ними галузі постійно шукали та зазнавали нових та інноваційних процесів проєктування та будівництва у містах по всьому світу [4].

У будівельній індустрії штучний інтелект використовується практично на всіх етапах проєкту: від концептуалізації, проєктування та моделювання, до безпеки будівель на об'єктах після завершення, перевірки розрахунків вартості та контролю, а також перевірки помилок під час проєктування та інколи включення 3D-візуалізації або віртуальної реальності [7]. Технологія штучного інтелекту також знайшла свої шляхи застосування в багатьох сферах ландшафтно-архітектури та концепціях розвитку міського дизайну завдяки її високо-ефективній здатності обробітку та перетворення даних, потужній аналітичній здатності, суворому аналізу та точному вибору найкращих з можливих у кожному конкретному випадку результатів [2].

Технології штучного інтелекту протягом останніх десятиліть формують та змінюють курс в індустрії дизайну стосовно усіх його дисциплін, а міста продовжують розвиватися та адаптуватися до сучасних проблем, таких як зміна клімату, зростання щільності забудови, кількості автодорожніх шляхів тощо, в наслідок чого змінюються також інструменти та процеси дизайну урбанізованого середовища [6]. Зараз міста по всьому світу стрімко розвиваються; тому зростає попит на оновлену топографію територій та карти землекористування, а також інші пов'язані з ними набори просторових даних. Ці карти придатні для розвитку землекористування, управління водними ресурсами, генерального планування міст та інших інженерних

застосувань. Багато проєктів міського планування базуються на ідеї використання методів дистанційного зондування з багатьох джерел інформації, які здатні забезпечити найкращу якість даних щодо широкого діапазону територій. Додатки для картографування міського середовища на основі штучного інтелекту зосереджені на використанні новітніх і найменш трудомістких підходів для забезпечення продукту найвищої якості за нижчої вартості [1].

Завдяки залученню сучасних технологій штучного інтелекту в сферу ландшафтного дизайну, процеси проєктування трансформувалися та почали привносити нові концепції та значення у цей складний творчий процес. На початкових етапах розробки проєкту штучний інтелект задіяний для розрахунку фактичної топографії ділянок, що проєктуються, аналізу місцевих кліматичних умов з урахуванням тенденцій до їх зміни (температури, опадів, рівня інсоляції тощо), видів рослин, які найкраще задовольнятимуть всім висунутим вимогам, і конструкційних матеріалів за допомогою великої кількості даних, щоб досягти мети отримання проєкту найвищої якості [2].

Вода відіграє важливу роль у будь-якому ландшафті, її дизайн часто визначає декоративний ефект усього ландшафтного дизайну. З винаходом штучного інтелекту з'явилася можливість розробляти нові форми використання води у пейзажах: штучні водоспади, змінені форми рельєфу з водними потоками, імітація фонтанів тощо, які дозволять розширити та збагатити ландшафт, а також певною мірою візуально оцінити його, а також вирішити проблему регулярного обслуговування. У будь-якому, в тому числі, урбанізованому, ландшафті мощення поверхонь також має значний вплив на зовнішній вигляд території, покращуючи загальну візуальну естетику. Використання технологією штучного інтелекту великої кількості даних для аналізу кольору та зміна кольору бруківки відповідно до різного природного освітлення може зробити бруківку не лише функціоналом для зручного переміщення поверхнею ділянки, але й відобразити певне візуальне враження і досягти єдиного дизайнерського ефекту естетики та функції.

Поява технології штучного інтелекту також принесла новий досвід візуалізації у дизайн освітлення у ландшафті. Застосування технологій штучного інтелекту, таких як інтелектуальне освітлення та системи моніторингу, може забезпечити людям багатший візуальний досвід і компенсувати недоліки освітлення в ландшафтному дизайні в ландшафтній архітектурі минулих часів [5].

Generative Design (генеративний дизайн) поєднує знання про параметричне проєктування та штучний інтелект, висуваючи задачу працювати із наборами обмежень і даних, які надає дизайнер. Ідея генеративного проєктування полягає в тому, щоб за короткий проміжок

часу опрацювати кожну можливу комбінацію та знайти точну відповідність рішень, прийнятих на етапах проектування, щоб подолати будь-які майбутні перешкоди. Більш масштабна ідея генеративного проектування полягає у дослідженні альтернатив дизайну, які зазвичай походять від дизайнера для запропонованої мети [7].

Generative Design забезпечує більш інтегрований робочий процес між людиною та комп'ютером. Етапи, пов'язані з цим робочим процесом, такі:

Генезис – це початковий етап або початок, коли опції дизайну створюються або генеруються системою з використанням алгоритмів і параметрів, заданих дизайнером;

Аналіз – проекти, створені на попередньому етапі, вимірюються або аналізуються стосовно того, наскільки добре вони досягають мети і цілей, визначених дизайнером;

Ранг – на основі результатів аналізу запропоновані варіанти дизайну впорядковуються або ранжуються;

Розвиток – процес використовує ранжування варіантів дизайну, щоб визначити, у якому напрямку проекти слід розвивати далі або розвивати;

Дослідження – дизайнер порівнює та досліджує створені дизайни, перевіряючи результати на основі їхніх початкових критеріїв;

Інтеграція – після вибору найкращого варіанту, дизайнер використовує або інтегрує цей дизайн у більш широкий проєкт або дизайнерську роботу [3].

Таким чином, використання можливостей технологій штучного інтелекту допомагають дизайнерам зробити проектування ландшафтів і використання ландшафтних компонентів більш точними, ефективними, декоративно і функціонально сталими, що сприятиме збереженню природи та поліпшенню якості життя людини.

Література:

1. Borotkanych, N. (2019). Smart Urban Planning With Remote Sensing Techniques. *EOS Data Analytics*. URL: <https://eos.com/blog/smart-urban-planning-with-remote-sensing-techniques/>

2. Cao, Y. (2022). Application Research and Case Analysis of Landscape Design in Artificial Intelligence Platform. *Scientific Programming*, Vol. 2022, Article ID 7122276, 10 pages/ <https://doi.org/10.1155/2022/7122276>

3. Generative design for Architecture, Engineering & Construction. (n.d.). *Autodesk*. URL: <https://www.autodesk.com/solutions/generative-design/architecture-engineering-construction>

4. Meier, D. (2012). Generative Modeling as a tool in Urban Riverfront Design; an exploration of Parametric Design in Landscape Architecture: thesis. *The Ohio State University*. 68 p.

5. Pellegrin, J., Colnot, L., & Delponte, L. (2021). Artificial Intelligence and Urban Development. *Research for REGI Committee – Artificial Intelligence and Urban Development, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels*, 78 p. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690882/IPOL_STU\(2021\)690882_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690882/IPOL_STU(2021)690882_EN.pdf)

6. Rizeei, D. (2021). AI and Remote Sensing for Progressive Landscape and Urban Design. *McGregor Coxall*, 2021. URL: <https://mcgregorcoxall.com/news-detail/330>

7. Souza, E. (2020). How Will Generative Design Impact Architecture? *ArchDaily*, 2020. URL: <https://www.archdaily.com/937772/how-will-generative-design-impact-architecture>

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ОСВІТИ

Літвін Ю. О.

*викладач психолого-педагогічних дисциплін
Комунальний заклад Київської обласної ради
«Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»
м. Біла Церква, Київська область, Україна,
аспірантка I курсу
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Зміни в освітній системі нашої держави висувають особливі вимоги до особистості майбутніх фахівців, особливо до тих, хто буде працювати і продовжувати впроваджувати зміни процес здобуття освіти, починаючи з початкової школи. Саме на початку шкільного життя формуються необхідні, базові компетентності, мотивація та інтереси. З урахуванням цього, важливим є підготовка компетентних, конкурентоспроможних, професійних фахівців освітньої сфери.

Оновлені нормативні документи, а саме: Закон України «Про освіту», «Положення про атестацію педагогічних працівників» передбачають формування вчителя, як свідомої, творчої та всебічно

розвиненої особистості. Таким чином, важливим критерієм при формуванні особистості майбутніх фахівців освіти є розвиток його творчого потенціалу, гнучкості та креативності.

Одним із незамінних та високо ефективних засобів розвитку творчості особистості є мистецтво, що є настільки різноманітним, що здатне пробуджувати творчу активність, комплексно розвивати когнітивні процеси, виховувати гідного представника сучасного українського народу [5, с. 224]. Позитивний вплив арт-терапії на розвиток особистості відзначається багатьма філософами, педагогами, психологами, художниками.

Використання мистецьких засобів у повній мірі втілено у арт-терапевтичних методах, які дозволяють в повній мірі забезпечити розвиток особистості, формування необхідних якостей та цінностей.

На сьогодні арт-терапія є доволі поширеним явищем, але водночас не до кінця вивченим. Термін «арт-терапія» вперше був введений у науковий обіг Андріаном Хіллом у 1938 році з метою корекції емоційно-особистісних проблем та труднощів особистісного розвитку хворих дітей. Зміст цього терміну охоплював усі види заняття мистецтвом та творчою діяльністю з метою нормалізації психоемоційного стану особистості у процесі її самовираження й самопізнання [1, с. 3].

Дослідник О. Федій розглядає арт-терапію як комплексну складову частину естетотерапії [4, с. 12]. І. Ільченко зазначає, що арт-терапія – «це динамічна система взаємодії між учасником (дитиною, дорослим), продуктом його образотворчої творчої діяльності і арт-терапевтом (психологом, педагогом) в арт-терапевтичному просторі» [3, с. 8]. М. Власюк вказує, що арт-терапія є методом розвитку та корінних змін особистості, колективу и групи через використання різноманітних форм та видів мистецтва [2, с. 7].

Основи використання арт-терапевтичних методів з метою розвитку та формування особистості прослідковуються у працях А. Бойко, М. Булах, М. Власюк, О. Деркач, Л. Ілійчук, І. Ільченко, Т. Мірошніченко, О. Федій та інших.

Основними завданнями арт-терапії є: лікувальний, відволікаючий та психопрофілактичний фактор; розвиток творчості та креативності особистості; безпосередній розвиток емоційно-вольової сфери та психогігієна; формування позитивної «Я-концепції» як основи для самопізнання та самосприйняття самого себе; забезпечення соціокультурної адаптації; вдосконалення когнітивних умінь та комунікативних навичок; зняття психологічної напруги; гармонізація та стимулювання особистісного розвитку; розвиток емоційного інтелекту [1, с. 4–5].

Використання арт-терапевтичних методів дає можливість пережити сильні емоції, але водночас розуміти їх та навчитися сприймати

та працювати на власним розвитком. Також така робота сприяє підвищенню самооцінки та емоційного тону людини. Завдяки цьому прийоми арт-терапії використовуються при роботі з дітьми, підлітками та юнаками.

Останнім часом арт-терапія стала широко використовуватися для підготовки провідних спеціалістів усіх сфер життєдіяльності людини, особливо у сфері освіти.

Головне значення арт-терапії полягає у розвитку в особистості бажання до самовираження й самопізнання через мистецтво, а також у вдосконаленні її здатності до конструктивних дій з урахуванням реалій оточуючого світу, а також у формуванні та розвитку особистості майбутніх фахівців освіти. Варто пам'ятати про те, що саме педагогічні працівники стануть тими провідниками для підростаючого покоління, хто здатний познайомити їх з навколишнім світом.

Арт-терапевтичні методи нараховують велику кількість видів, серед яких: малюнок (ізо) терапія, музикотерапія, танцювальна терапія, пісочна терапія, глинотерапія, колажування, маскотерапія, драматерапія, лялькотерапія, мандалотерапія, казкотерапія, відео (кіно) терапія, фототерапія, екотерапія, метафоричні асоціативні карти.

Використання малюнкової чи так званої ізо терапії дає можливість особистості глибше пізнати саму себе, висловити думки та почуття, звільнитись від сильних переживань, розвинути емпатію, вчить бути самим собою та вільно висловлювати думки. Нетрадиційні методики малювання відкривають неймовірні можливості розвитку творчого потенціалу та креативності. Важливо те, що навіть якщо людина вважає, що не здатна малювати, з використанням малюнкових технік вона змінить думку.

Музикотерапія завжди була засобом підвищення соціальної активності, розвитку комунікативних здібностей. За допомогою музики педагоги можуть виявляти нахили дітей, відхилення у розвитку та психічні. Дослідниками навіть розроблена система використання музики задля виявлення тих чи інших емоцій у людини. Використання музикотерапії дасть можливість впливати на емоційну та вольову сферу людини [1, с. 24].

«Рух – це життя», як стверджує відомий вислів, тому використання танцювальної терапії дає можливість не просто підтримувати фізичну форму, а й розвиває рухливість, розвиває усвідомлення людиною самого себе, дає можливість зрозуміти почуття та емоції, які переповнюють її. Під час танцю у людини підвищується самооцінка, почуття власної гідності, покращується взаємодія з оточуючими, а головне танець дає можливість відчувати себе щасливими та вільними, що покращує емоційний стан.

Пісочна терапія передбачає глибинну роботу з почуттями та переживаннями, дає можливість їх осмислити та змодельовати стратегію поведінки. Використання пісочної терапії у педагогічній діяльності дає можливість досліджувати власний внутрішній світ та внутрішній світ оточуючих, це неповторний засіб самовираження.

Актуалізувати внутрішній світ людини дає можливість використання глинотерапії. Робота з глиною не лише розвиває інтелект, мотивує до активної участі у суспільному житті, а й підвищує самооцінку та дає можливість оволодіти навичками професійної майстерності. Вправи з використанням глини – це можливість зрозуміти власні емоції, контролювати їх знаходити конструктивні способи самовираження, при цьому заряджуючись позитивною енергією.

Визволити глибокі внутрішні стани людини, підняти їх на поверхню, щоб знайти вихід допоможе використання маскотерапії. Маска – як символ внутрішнього світу людини дозволяє вирішити велику кількість внутрішньоособистіних проблем, встановити гармонію та контролювати психічні стани. Для педагога цей метод незамінний, особливо тим, що його можна використовувати на будь-яких етапах роботи та в ігровій формі.

Для тих, хто полюбляє читати, бібліотерапія стане справжнім засобом допомоги, зняття стресу та лікування. Читаючи, людина може уявляти себе на місці героїв та переносити їх стратегію поведінки в реальність. Для дітей використання книжок є ефективним засобом виховання та формування системи цінностей.

Розігрування сюжетів, а саме драматерапія стає у пригоді при важливості подолання внутрішньоособистіних та міжособистіних конфліктів, дитячо-родинних стосунків, психосоматичних розладів.

Одним з найдієвіших арт-терапевтичних методів при роботі з дітьми є лялькотерапія. Її використання дає можливість позбавитися хворобливих переживань, укріпити психічне здоров'я, покращити соціальну адаптацію, розвинути самосвідомість, вирішити конфлікти, а також розвинути творчість та креативність.

У роботі з молодшими школярами буде ефективним використання казкотерапії. На прикладі позитивних персонажів школярі вчать бути хорошими, а негативні вчать як робити не потрібно. У процесі слухання казок дитина оволодіває позитивними моделями поведінки, знижуються прояви негативізму та тривожності [1, с. 43].

Використання метафоричних асоціативних карт – це не просто проєктивний, діагностичний та терапевтичний інструмент психологічної роботи, а й можливість пропрацювати психосоматичні проблеми, залежності стосунки в колективі, міжособистісні стосунки, власні ресурси, а також саморозвиток та самоцілення.

Усі перелічені методи арт-терапії є важливим у формування особистості майбутніх фахівців освіти. Вони дають можливість пропрацювати власні проблеми, а також спрощують та покращують роботу зі здобувачами освіти. З метою ефективного використання даних методів майбутнім фахівцям освіти рекомендується досконало ознайомитись з особливостями використання кожного арт-терапевтичного засобу.

Література:

1. Арт-терапія. *Психолог* : всеукраїнська газета для психологів, учителів, соціальних педагогів. 2019. № 2(650). 98 с.
2. Власюк М. Арт-терапія : лікування мистецтвом. Відкритий урок : розробки, технології, досвід. 2008. № 7(8). С. 90.
3. Ільченко І. С. Арт-терапія : навчальний посібник для студентів. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 150 с.
4. Федій О. А. Підготовка педагогів до використання засобів естетотерапії : теорія та практика. Полтава : ПНПУ, 2009. 404 с.
5. Хуртенко О. В. Арт-терапія як метод розвитку особистісних особливостей підлітка. *Вісник Національного університету оборони України*. 2017. Т. 1. № 48. С. 224–228.

НАПРЯМКИ ТА РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Лубко Д. В.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних наук*

*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
м. Запоріжжя, Україна*

Інтелектуальні системи (ІС) – це системи, що дозволяють будувати програми доцільної діяльності при вирішенні поставлених перед ними завдань на підставі конкретної ситуації, що складається на даний момент у навколишньому середовищі [1, с. 10]. При цьому інтелектуальні системи повинні зберігати працездатність при непередбачених змінах властивостей керованого об'єкту, цілей управління або навколишнього середовища (бути адаптивними).

Інтелектуальна інформаційна система (ІС) – це один з видів автоматизованих інформаційних систем, інколи ІС називають системою, засновану на знаннях. ІС є комплексом програмних, лінгвістичних і логіко-математичних засобів для реалізації основного завдання: здійснення підтримки діяльності людини і пошуку інформації в режимі розширеного діалогу природною мовою [2]. Розглянемо переваги та недоліки таких систем.

На сьогодні поняття ІС та ІС майже тотожні, тому розглядаємо як одне.

Інтелектуальні системи мають декілька переваг, а саме:

- Швидкість та точність. ІС здатні обробляти великі обсяги даних швидко і з високою точністю, що дозволяє вчасно приймати рішення.
  - Автоматизація завдань. Вони дозволяють автоматизувати багато процесів, що зменшує ризик помилок та збільшує продуктивність.
  - Підтримка прийняття рішень: ІС надають аналітику та рекомендації, які сприяють кращому прийняттю рішень.
  - Скорочення витрат: Вони допомагають зменшити витрати на робочу силу та ресурси завдяки оптимізації процесів.
  - Застосування в різних галузях: ІС можуть бути використані в різних галузях, що робить їх універсальними.
- Незважаючи на переваги, ІС мають також і свої недоліки. А саме:*
- Питання приватності і безпеки. Обробка великих обсягів даних може ставити питання щодо приватності та безпеки цих даних.
  - Потреба в великому обсязі даних. Деякі ІС вимагають великих обсягів даних для навчання і оптимальної роботи.
  - Залежність від апаратних ресурсів. Деякі ІС вимагають потужних обчислювальних ресурсів для ефективної роботи.
  - Складність розробки та обслуговування. Розробка та обслуговування ІС можуть бути складними та вимагати висококваліфікованих фахівців.
  - Неможливість розв'язати всі проблеми. ІС не завжди можуть знайти оптимальні рішення для всіх завдань та ситуацій.

Майбутнє таких систем обіцяє бути захопливим та перспективним, оскільки ця галузь штучного інтелекту надалі швидко розвиватиметься та трансформуватиметься.

Ось декілька ключових напрямків, які обумовлюють майбутнє інтелектуальних інформаційних систем:

А) *Розширення застосувань в різних галузях.* Інтелектуальні системи будуть докладніше впроваджуватися в більше галузей, включаючи освіту, сільське господарство, енергетику, виробництво та громадську безпеку. Вони стануть невід'ємною частиною різних галузей та прискорять процеси в них.

Б) *Зростання обчислювальної потужності та розширення можливостей обробки даних.* Майбутні інтелектуальні системи будуть використовувати ще потужніші обчислювальні ресурси, що дозволить їм аналізувати великі обсяги даних ще швидше та точніше.

В) *Розвиток глибокого навчання.* Технології глибокого навчання продовжать розвиватися та допомагати інтелектуальним системам розуміти та аналізувати дані більш глибоко. Це вплине на покращення розпізнавання образів, мови та вирішення складних завдань.

Г) *Збільшення ролі роботів і штучного інтелекту в суспільстві.* Інтелектуальні системи будуть впроваджені в роботах та повсякденному житті, що прискорить автоматизацію багатьох процесів та змінить спосіб виробництва, послуг та освіти.

Д) *Збільшення зосередженості на розробці інтелектуальних агентів та роботів з людиною.* Розробники будуть активніше працювати над інтелектуальними агентами, які можуть взаємодіяти з людьми, розуміти їхні потреби та надавати персоналізовані рекомендації.

Е) *Застосування в медицині та біології.* Інтелектуальні системи будуть використовуватися для розробки нових методів діагностики, лікування та вивчення хвороб. Вони допоможуть у знаходженні нових препаратів та розв'язанні глобальних проблем в галузі охорони здоров'я.

Ж) *Розширення застосувань у виробництві та транспорті.* ІС будуть впроваджені для оптимізації процесів у виробництві, автономного управління транспортом та розвитку роботів на заводах.

З) *Питання безпеки та етики.* Розвиток ІС буде вимагати більшої уваги до питань безпеки даних, приватності та етичних аспектів використання інтелектуальних систем.

Створення ІС включає в себе кілька основних етапів:

1. Збір та підготовка даних. ІС потребують якісних та об'єктивних даних для навчання та аналізу. Даний етап включає в себе збір та підготовку даних для подальшого аналізу.

2. Вибір методу аналізу даних. В залежності від завдання, можуть бути використані різні методи аналізу, включаючи машинне навчання, нейронні мережі, статистичний аналіз та багато інших.

3. Тренування та тестування моделі. Навчання моделей на основі даних та їх тестування для оцінки їх точності та ефективності.

4. Впровадження та моніторинг. Розроблені моделі впроваджуються в реальні умови та моніторяться для постійного вдосконалення.

Майбутні інтелектуальних систем обіцяє надавати значний вплив на всі сфери життя, від бізнесу та науки до медицини та освіти. З появою нових технологій та підходів ІС зможуть розв'язувати складні

завдання, які раніше були неможливими, і сприяти досягненню нових вершин в різних галузях.

Висновки. Інтелектуальні системи грають важливу роль у сучасному світі, де збільшується обсяг даних та потреба в оптимізації процесів. Вони допомагають у прийнятті рішень, прогнозуванні тенденцій та автоматизації завдань. Однак вони також ставлять питання приватності та безпеки даних. Створення інтелектуальних вимагає великих зусиль та знань, але вони є потужним інструментом для досягнення цілей в різних галузях. Подивимося в майбутнє, і інтелектуальні системи, із вдосконаленням методів навчання та збільшенням обчислювальної потужності, продовжать розвиватися та розширювати своє призначення.

Література:

1. Шаров С. В., Лубко Д. В., Осадчий В. В. Інтелектуальні інформаційні системи : навч. посіб. Мелітополь : МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015.144 с.

2. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтелектуальна_інформаційна_система (дата звернення 24.11.2023).

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ЗДОБУВАЧАМ ОСВІТИ В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Лук'яненко Д. М.

кандидат медичних наук,

*доцент кафедри дитячої хірургії, ортопедії, травматології
та оториноларингології*

*Дніпровський державний медичний університет
м. Дніпро, Україна*

За сучасних умов навчання у закладі вищої освіти (ЗВО) зі спеціальності «Медицина» може бути проаналізовано як особливий вид діяльності – навчально-професійна діяльність, яка має свою специфічну структуру, котра утворює систему даного виду діяльності. Складовими цієї структури є: навчально-професійний мотив без наявності котрого навчання буде проходити як формальний процес, специфічна навчально-професійна мета у вигляді спеціалізації до котрої має спрямовуватися здобувач вищої медичної освіти, навчально-професійні

завдання, контрольні дії, оцінювання та заходи заохочування, які нерозривно пов'язані між собою. Незважаючи на концептуальну виразність такого підходу, коли навчальна діяльність у ЗВО аналізується як щось нередуковане ціле, незвідне до окремих елементів, на практиці такий підхід не одержав досить ясної операціоналізації [1, с. 4].

Базовим психологічним ресурсом, який лежить в основі високої продуктивності навчальної діяльності є інтелектуальний потенціал особистості. Разом із тим навчальний матеріал може бути презентований у різних модальностях сенсорного досвіду, що визначає необхідність урахувати засоби кодування та репрезентації навчальної інформації. Розуміння природи індивідуального розуму у психології освіти неможливе без розкриття загальнопсихологічних закономірностей функціонування інтелекту та результативності інтелектуальної діяльності у процесі навчання. Водночас необхідність вивчення феноменології індивідуально-специфічних властивостей пізнавальної діяльності орієнтує на дослідження індивідуальних відмінностей у варіантах сприйняття, прийомах аналізу, структурування та перероблення навчальної інформації, враховуючи реалії сьогодення [1, с. 4].

В теперішній час загальновизнаним у психолого-педагогічній науці є уявлення про інтелектуальні можливості особистості як основний ресурс, що зумовлює високу ефективність навчальної діяльності. У зв'язку із цим виникло поняття научуваності як виявлення рівня інтелектуального (розумового) розвитку. Научуваність детермінує успішність оволодіння новими знаннями, а інтелект – успішність застосування знань при вирішенні завдань [2, с. 8].

Проблему існування різних засобів сприйняття інформації активно розробляли в руслі нейролінгвістичного програмування (НЛП). Було виділено три основні сфери «сенсорного досвіду» людини: візуальна, аудіальна, кінестетична, та сферу, не пов'язану із відчуттями, – дигітальну. Відповідно різні люди переважно приймають і переробляють інформацію про своє оточення візуально (за допомогою перцептивних або уявлюваних зорових образів), аудіально (за допомогою слуху), кінестетично (через дотик, нюх та інші чуттєві враження) та без опори на чуттєві враження (знаково-символічно).

Застосування тієї чи іншої стратегії навчання має базуватися на можливостях тієї властивості, що стає мішенню педагогічного впливу. Деякі психологічні чинники навчальної успішності (мотивація, когнітивні стилі) внаслідок високої гнучкості можуть стати мішенями розвивального психолого-педагогічного впливу. Інші ж (інтелект, формально-динамічні властивості особистості) є стійкими структурами й не підлягають зміні, а тому створюють обмеження для зовнішніх

розвивальних впливів, зокрема при формуванні професійної особистості лікаря.

Сучасний світ переживає швидкий розвиток технологій, і однією з найбільш важливих є технологія штучного інтелекту. Вона змінює спосіб, яким ми живемо і працюємо, а також має значний вплив на освітній процес. Використання штучного інтелекту в освіті відкриває безліч можливостей для покращення якості навчання і забезпечення індивідуального підходу до кожного здобувача освіти, але крім цього і викликає багато запитань при використанні різних його засобів, враховуючи той факт, що дистанційно навчаючись неможливо здобути якісну медичну освіту, про що свідчать результати складання атестаційних іспитів здобувачами.

Одним із основних впливів технологій штучного інтелекту на освіту є забезпечення доступу до навчання для всіх. Технології штучного інтелекту також можуть покращити ефективність навчання за рахунок персоналізації процесу. Алгоритми можуть аналізувати дані про кожного здобувача освіти, його навички і здібності, і надавати індивідуальні рекомендації щодо навчальних матеріалів та методів, що призведе до прагнення набути ту чи іншу конкретну медичну спеціальність. Але знову треба наголосити на необхідності контакту здобувача з реальними пацієнтами.

Ще одним впливом технологій штучного інтелекту на вищу медичну освіту, зокрема, є зміна методів викладання. Традиційна модель, заснована на лекціях і підручниках, все більше замінюється активним навчанням з використанням інтерактивних технологій. Штучний інтелект може надавати здобувачам можливість взаємодіяти з навчальним матеріалом, розв'язувати клінічні завдання, одночасно розвиваючи так зване «клінічне мислення». Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу і розвитку критичного мислення, дозволяє відсіювати ті чи інші варіанти відповідей, спираючись на уже набутий досвід.

Слід зазначити, що використання технологій штучного інтелекту в освіті також ставить перед викладачами та науковцями в медичній галузі нові виклики і питання. Основним серед них є питання етики, авторських прав, інтелектуальної власності – як складових питання академічної доброчесності.

Враховуючи це, використання штучного інтелекту не повинно призводити до заміщення викладачів та людського фактору в навчанні. Штучний інтелект – дуже корисний інструмент, котрий може значно покращити якість освіти, але його використання повинно бути здійснено з врахуванням етичних і соціальних аспектів. Тільки тоді вплив сучасних технологій на медичну освіту в Україні буде дійсно позитивним і корисним.

Література:

1. Когнітивні ресурси забезпечення успішності навчальної діяльності студентів [Текст] : навч. посіб. / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко. Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т», 2011. 64 с.
2. Смульсон, М. Л. Психологія розвитку інтелекту [Текст] / М. Л. Смульсон. К. : Нора-друк, 2003. 298 с.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ВИЩІЙ ОСВІТІ СЬОГОДЕННЯ

Макарчук О. М.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних інформаційних технологій
Військового інституту телекомунікацій та інформатизації
імені героїв Крут
м. Київ, Україна*

Одним з ключових напрямків технологічного розвитку суспільства у нинішньому столітті став штучний інтелект (ШІ). Це зумовлено появою глибоких нейронних мереж, які можуть навчатись на множині даних. Знаменною віхою для ШІ стала поява на початку 2021 року системи ChatGPT, яка могла генерувати змістовний текст багатьма мовами, в тому числі і українською. З того часу появилось багато подібних систем, які крім тексту, можуть створювати зображення, креслення, відео і аудіо записи. ШІ стає вагомою частиною інтелекту суспільства в цілому і кожної людини зокрема. Він проникає у всі сфери суспільного життя, в тому числі і в освіту [1, с. 285]. Використання ШІ у навчальному процесі – сьогоднішня реальність. Опитування серед студентів Стенфордського університету показало, що майже 20% студентів вже використовували ChatGPT для допомоги з домашніми завданнями, іспитами та навчальними проектами [2]. Дві третини освітян в США стикалися із ситуацією, коли учні використовували ChatGPT для підготовки домашніх завдань без їхнього дозволу. Цей показник зростає з кожним місяцем. Очевидно, що і в Україні значна кількість студентів вже використовує системи ШІ, і ця цифра з часом буде все більш вагомою.

ШІ має значний вплив на педагогічну діяльність, відкриваючи широкі можливості для оптимізації процесу навчання та освіти.

ШІ призведе до швидких змін ринку праці в майбутньому. Прогнозується, що ШІ замінить приблизно третину існуючих сьогодні професій протягом найближчого десятиліття. 85% професій, які будуть актуальними у 2030 році, ще навіть не з'явилися [3]. Протягом найближчого десятиліття скоротиться близько 300 млн. робочих місць, значна частина яких зайнята людьми з вищою освітою.

Цей процес не обмине і педагогів. В 2024 році у школах Сеула починається пілотний проект, в рамках якого англійську мову учням буде викладати робот зі ШІ [4]. Роботи зможуть вести індивідуальні бесіди англійською мовою з учнями на рівні носіїв. Крім того, вони корегуватимуть вимову. Майже ніхто не сумнівається в успішності проекту. Це тільки початок, і скоро подібні роботи появляться в навчальних закладах і для інших дисциплін. Це в перспективі скоротить багато вакансій викладачів.

Заклади вищої освіти повинні оперативнo реагувати на запити ринку праці, бути готовими до ліцензування нових спеціальностей, постійного вдосконалення навчальних програм підготовки спеціалістів, перепрофілювання викладачів. Інтеграція ШІ в освіту виявляється ключовим фактором у підготовці студентів і педагогів до викликів і можливостей, які чекають попереду. Якщо раніше навчальні дисципліни, пов'язані зі ШІ, викладались майже виключно для ІТ спеціальностей, то зараз цього потребують багато інших спеціальностей, в тому числі і далеких від ІТ. Знання зі ШІ стають важливим компонентом комп'ютерної грамотності студента і викладача.

Основні напрямки використання елементів ШІ в педагогічній діяльності викладача [5, с. 1–3]:

1. **Персоналізоване навчання.** Системи ШІ можуть адаптувати програми навчання до потреб і темпу кожного студента. Це дозволяє створювати індивідуальні навчальні завдання та матеріали, враховуючи особливості кожного студента.

2. **Аналіз даних.** ШІ може аналізувати великі обсяги даних про навчання, виявляти тенденції та розуміти, як студенти засвоюють матеріал. Це допомагає викладачам адаптувати свої методи навчання для досягнення кращих результатів.

3. **Віртуальний асистент.** ШІ може бути для викладача віртуальним помічником, який надає додаткову підтримку при підготовці методичних матеріалів, відповідає на запитання студентів, створює тестові завдання тощо.

4. **Оцінювання та звітність.** ШІ може автоматизувати процеси оцінювання робіт студентів, створювати звіти про успішність, допомагати виявляти слабкі місця у навчанні.

5. Розвиток креативності. Інструменти на основі ШІ можуть поставити студентів перед складними проблемами та сценаріями, які вимагають від них критичного та творчого мислення для пошуку рішень. Крім того, штучний інтелект може забезпечити миттєвий зворотний зв'язок щодо успішності учнів, дозволяючи їм вчитися на своїх помилках і покращувати свої здібності стосовно вирішення проблем.

Однак, важливо зберігати баланс між використанням технологій ШІ та людським фактором у процесі навчання. Педагоги залишаються ключовими для створення стимулюючого навчального середовища, сприяння розвитку соціальних навичок та моральних цінностей, які не можуть бути повністю заміщені технологіями.

Використання інструментів ШІ у навчальному процесі вищої школи породжує ряд проблем, основними з яких є:

1. Авторське право. Питання авторського права для творів ШІ стає дедалі актуальнішим, оскільки ці технології стають все більш творчими. Ось декілька питань, які виникають у цьому контексті. Чи може твір, створений ШІ, бути об'єктом авторського права? Хто може бути його власником: розробник алгоритму чи власник системи, на основі якої створюється цей твір? Це складні питання, які потребують розробки нових правових норм та встановлення чітких стандартів для визнання та захисту прав на твори, створені штучним інтелектом [6, с. 23].

2. Дотримання академічної доброчесності викладачем і студентом. Чи являється порушенням академічної доброчесності використання фрагментів творів, створених ШІ? Оскільки твори ШІ не є об'єктом авторського права, на них не зробиш посилання, щоб уникнути обвинувачення в плагіаті. Студенти все ширше використовують інструменти ШІ для виконання практичних завдань, розробки курсових і дипломних робіт. В інтернеті навіть появились інструкції, як це зробити [7]. Я також зустрівся з цим явищем, особливо при виконанні студентами практичних і курсових завдань по програмуванню. Для багатьох завдань ChatGPT генерує тексти програм, які коректно виконуються без будь-яких змін, або потребують незначних правок.

Зрозуміло, що самостійна розробка програми і використання готової програми – це різні речі для формування практичних навичок програмування. Довелось переробляти і ускладнювати завдання, але повністю проблему це не усунуло.

Як розпізнати використання ШІ? Існують сервіси для виявлення фактів використання штучного інтелекту (наприклад, GPT Detector та подібні до нього, але вони часто працюють некоректно: оригінальний текст розпізнають як згенерований ШІ і навпаки. Наприклад, при

перевірці таких сервісів виявилось, що, згідно з їхніми результатами, Біблія та Конституція США наполовину створені ChatGPT [8].

Література:

1. Бубнов І.В. Можливості та ризики використання штучного інтелекту в освітній сфері сучасної України/ Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference. Florence, Italy, November 27–29, 2023. 285–290 pp. URL: http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/12280/1/Bubnov%20I.%20Mozlyvosti_ta_ryzyky_2023.pdf (дата звернення: 29.12.2023).

2. Mark Allen Cu, Sebastian Hochman. Scores of Stanford students used ChatGPT on final exams, survey suggests. URL: <https://stanforddaily.com/2023/01/22/scores-of-stanford-students-used-chatgpt-on-final-exams-survey-suggests/> (дата звернення: 29.12.2023).

3. Які професії замінить штучний інтелект в найближчі кілька років? URL: <https://zhuk.ua/istoriyi-ta-fakty/yaki-profesii-zaminyt-shtuchnyi-intelekt-v-naiblyzhchi-kilka-rokiv/> (дата звернення: 30.12.2023).

4. У школах Південної Кореї англійську мову викладатимуть роботи. URL: <https://antikor.com.ua/articles/668872-v-shkolah-juhnoj-korei-anglijskij-jazyk-budut-prepodavati-raboty> (дата звернення: 30.12.2023).

5. Гончарова І. П. Використання штучного інтелекту в професійній діяльності педагога: можливості та виклики в умовах цифрового освітнього середовища. URL: https://lib.iitta.gov.ua/735479/1/Використання_штучного_інтелекту_в_професійній_діяльності_педагога:_можливості_та_виклики_в_умовах_цифрового_освітнього_середовища.pdf (дата звернення: 30.12.2023).

6. Борса В. В. Штучний інтелект у сфері інтелектуальної власності. Технології добросовісного використання штучного інтелекту у сфері освіти та науки : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 31 липня – 10 вересня 2023 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 276 с.

7. Як за допомогою ChatGPT (ШІ) написати курсову: інструкція. URL: <https://blog.magistr.ua/yak-za-dopomogoyu-chatgpt-shtuchnogo-intelektu-napysaty-kursovu-instruktsiya> (дата звернення: 7.01.2024).

8. І. Приймаченко. Штучний інтелект в освіті: можливості, виклики та перші кроки великої адаптації. URL: <https://life.prawda.com.ua/columns/2023/08/4/255650/> (дата звернення: 3.01.2024).

ВИКОРИСТАННЯ ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ В ОСВІТІ

Паршукова Л. М.

старший викладач

*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини*

м. Умань, Черкаська область, Україна

Ще донедавна в Україні освітяни у своїй роботі використовували фактично лише спосіб системного аналізу. Учні пропонують задачу, на яку потрібно знайти одне вірне рішення та є визначені часові та фінансові обмеження. Такий лінійний підхід до вирішення проблемного питання в подальшому переноситься і у професійну діяльність, а мали б для розв'язку проблеми її проаналізувати, обговорити, висунути ряд творчих ідей. Такий підхід до проблеми ще називають методом «Мозкового штурму» або «брейнштормом».

Змінити традиційний підхід до освітньої діяльності допоможе застосування гнучкіших методів, одним із яких є дизайн-мислення. Така модель розв'язання проблеми спрямована на творчість, інновацію та нестандартність. Метод дизайн-мислення не новий і прийшов у освіту із сфери бізнесу.

Метою використання дизайн-мислення в освітній діяльності є покращення якості навчання учнів шляхом створення успішного освітнього середовища. Педагоги, які керуються у викладанні матеріалу дизайн-мисленням, мотивують до активізації в учнів винахідливості та креативності, творчості та зацікавленості у розв'язанні проблеми. А це є також дієвим інструментом для реалізації STEM-проектів та розвитку Soft Skills учнів. Для реалізації цієї діяльності здобувачам освіти потрібно вчитись:

- розв'язувати завдання різної складності;
- виконувати завдання одноосібно або у співпраці з однокласниками;
- знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел;
- досліджувати проблему та шукати шляхи її вирішення;
- пояснювати свої дії.

Реалізація формування в учнів дизайн-мислення складається з 5 етапів, а саме (рис. 1):

Рис 1. Етапи реалізації моделі дизайн-мислення

Є декілька моделей реалізації дизайн-мислення, і добір буде залежати від того, яку мету було поставлено та фінального її досягнення, а також від потреб замовника. Розглянемо узагальнені етапи.

Перший – визначення можливостей. На даному етапі проводимо брейншторм із учнями для того, щоб з’ясувати головну проблему, її окреслити та визначити кроки для роботи з нею. Це може бути не лише глобальна проблема, а й визначена навчальна. Наприклад під час вивчення теми «Пошук інформації в мережі Інтернет» дослідження способів перевірки достовірності інформації, а також як це можна використати в реальному житті для навчання людей старшого покоління.

Наступний етап – проектування, на якому педагог разом із учнями визначає напрямки дослідження. Більшої ефективності для розвитку дизайн-мислення можна досягти тоді, коли буде декілька груп, кожна з яких досліджуватиме свій. Вчитель може запропонувати дітям обрати на власний розсуд один, в подальшому це буде група, що досліджуватиме та вчитиметься співпраці один з одним. Саме на цій стадії найбільше проявлятиметься творчість, креативність та навіть нереальність деяких ідей. Тут важливим моментом є формування усвідомлення реального досвіду та фантазії. Але повністю дитячий запал не потрібно придушувати. Можна використати певні ідеї, елементи тощо.

На етапі дослідження учні різносторонньо вивчають проблему, проводять опитування чи роботу із пошуку можливостей реалізації ідеї в реальному житті.

На основі зібраних даних вчитель пропонує учням виготовити прототип реалізувавши в ньому свої ідеї, а саме: презентацію, лепбук, інтерактивний плакат, навіть цифровий комікс. Учні самі обирають

форму подачі прототипу, аналізуючи свої можливості та відповідність проведеної роботи.

На останньому етапі учні презентують свою роботу. Для отримання зворотного прототип демонструється на загал як для однокласників так для запрошених. Такими можуть стати батьки, представники адміністрації закладу освіти. Якщо проєкт носить суспільне значення громади, то навіть експерти з певної галузі діяльності [1].

Означений алгоритм дій не є лінійним. Якщо певним чином змінився контекст, очікуваний результат або цільова група, то можна повернутися на будь який етап. Головне – досягти фінальної мети та потреб.

Отже, використання дизайн-мислення в освіті є дуже перспективним. Мета його – не нав'язування бачення розвитку ідеї, завдання або проєкту педагогом, а визначення потреби учня та допомога в її реалізації.

Література:

1. Дизайн-мислення в школі: чому це важливо та як впроваджувати – TeachHub. TeachHub. URL: <https://teach-hub.com/dyzayn-myslennia-v-shkoli-chomu-tse-vazhlyvo-ta-ia-k-vprovadzhuvaty/> (дата звернення: 13.12.2023).

ТЕОРІЯ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ Г. ГАРДНЕРА У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Петрик К. Ю.

*асистент кафедри фізіології та патофізіології
медичного факультету № 2
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

На сьогоднішній день вивчення різних форм інтелекту з педагогічної точки зору має дуже важливе значення як у закладах шкільної освіти, так і у вищих навчальних закладах. Існує велика кількість теорій виникнення інтелекту, однією із яких є саме теорія множинного інтелекту американського вченого-психолога Г. Гарднера. Знання різних форм інтелекту дозволяє знайти особистісний підхід до студентів та сприяти покращенню якості навчання та сприйняття і засвоювання важкодоступної інформації. Гарднер вважав, що кожна людина

проявляє здібності в усіх формах інтелекту. При чому в одних людей усі типи інтелекту дуже добре розвинуті, в інших – представлені лише базові їх прояви [2, с. 304].

Згідно теорії множинного інтелекту виділяють наступні його типи : лінгвістичний, логіко-математичний, візуально-просторовий, кінестетичний, музичний, внутрішньо-особистісний, міжособистісний, натуралістичний та екзестинційний [1, с. 200].

Характеристика різних типів інтелекту у процесі вивчення медичних та природничих спеціальностей:

– Лінгвістичний – ґрунтується на високому рівні володіння усною та письмовою мовою. У студентів із даним типом інтелекту переважає абстрактний тип мислення. Вони люблять розгадувати кросворди, легко запам'ятовують нову інформацію, творчо підходять до навчання, люблять дискутувати (викладачі, лектори, оратори).

– Логіко-математичний – студенти висувають гіпотези, експериментують, проявляють індуктивний та дедуктивний тип мислення. Їх цікавлять стратегічні та експериментальні ігри, головоломки (медики, фізіологи).

– Візуально-просторовий – студенти із даним типом інтелекту проявляють художній тип мислення. Володіють багатою просторовою уявою (лікарі естетичної медицини, косметологи). Проявляють хист до малювання та креслення.

– Кінестетичний – студенти здатні обробляти інформацію за допомогою рухів, жестів та міміки. Сприймають краще інформацію за допомогою фізичної взаємодії з іншими людьми. Мають добру м'язову пам'ять та володіють моторно-руховими навичками (хірурги, масажисти, реабілітологи).

– Музичний – особи краще сприймають та запам'ятовують нову інформацію під час прослуховування музики.

– Внутрішньо-особистісний – це здатність розуміти себе, свої думки, почуття, мотивації, свої слабкі та сильні сторони. Студенти з даним типом інтелекту мають здатність занурюватися у свої думки і глибоко аналізувати все, що відбувається навколо. Вони творчо висловлюють свої почуття і володіють високим рівнем самосвідомості. Внутрішньоособистісний інтелект дозволяє нам краще пізнати себе, свої думки, відчуття та переживання. Має дуже важливе значення серед усіх медичних галузей.

– Міжособистісний – ґрунтується на взаємодії з іншими людьми та розумінні їх слів і вчинків. Студенти з даним типом інтелекту здатні до емпатії та співпереживання, що є дуже важливим для професії лікаря (психологи, психіатри).

– Натуралістичний – даний тип інтелекту базується на гармонійній взаємодії з природою, покращенні стану довкілля (біологи, зоологи).

– Екзестинційний – студенти з даним типом інтелекту сприймають та запам'ятовують інформацію, спираючись на розуміння сенсу життя, здатні синтезувати нові ідеї.

Підсумовуючи вищенаведене, можемо стверджувати, що теорія множинного інтелекту може знайти своє ефективне застосування у процесі навчання студентів-медиків, що сприяє ефективному застосуванню різних типів інтелекту під час проведення навчального процесу.

Подальшого дослідження потребує поглиблене вивчення застосування теорії множинного інтелекту на різних етапах навчання при формуванні теоретичної та практичної компетентності студентів-медиків.

Література:

1. Гарднер Г. Структура розуму : теорія множественного інтелекта / пер. с англ. Г. Гарднер. М. : ООО «И. Д. Вільямс». 2007. С. 200.
2. Gardner H. Frames of Mind : The theory of multiple intelligences. H. Gardner. New York : Basic Books. 1993. P. 304.

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ БУДІВЕЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ

Плешкановська А. М.

*доктор технічних наук, професор,
професор кафедри міського будівництва і господарства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Катастрофічні наслідки повномасштабної російської агресії, проявлені перш за все, сотнями тисяч загиблих і поранених, змушених залишити рідні домівки, а також і у мільярдних збитках від зруйнованих житлових і громадських будівель, промислових і транспортних об'єктів, повністю й частково знищених населених пунктів [1] висувають перед країною питання про масштабні потреби у повоєнному відновленні. Крім того, вже зараз, під час війни, відчувається гостра нестача фахівців багатьох технічних спеціальностей, зокрема, будівельного спрямування, для обґрунтування вибору місць локалізації,

проектування й будівництва підприємств і об'єктів оборонно-військової промисловості [2].

В Україні підготовка фахівців у галузі знань «Архітектура та будівництво» – відбувається за наступними спеціальностями: 191 «Архітектура та містобудування», 102 «Будівництво та цивільна інженерія», 193 «Геодезія та землеустрій». На жаль, ці спеціальності не є пріоритетними серед абітурієнтів.

Загальна кількість студентів у довоєнний період, як і загальна чисельність населення країни, постійно зменшувалась – від 425,2 тис. осіб у 2006/2007 році до 277,1 тис. осіб у 2020/2021 році, сягнувши свого мінімуму у 2016/20217 – 253,2 тис. осіб. У 2023 році на бакалаврат, разом на контракт і бюджет, було зараховано 267 тисяч студентів, 172 тисячі поступило на магістратуру. Якщо говорити про бюджетні місця, то на бакалаврат поступило 67 тисяч осіб. Проте, розподіл заявок на отримання вищої освіти не відповідав нагальним потребам країни. Так: серед 470 тисяч заяв на бюджет найпопулярнішими спеціальностями були [3]:

- комп'ютерні науки (30 134 заявок);
- філологія (27 667 заявок);
- право (25 940 заявок);
- психологія (24 643 заявок);
- менеджмент (24 380 заявок).

За даними Міністерства освіти й науки (див. Таблицю 1, [4],) в період з 2020 року по 2023 рік відбулось істотне збільшення кількості чоловіків серед абітурієнтів (більш ніж у двічі, від 90,8 тис. до 200,2 тис. осіб), особливо старшого віку (у віці 30+ років майже у тридцять разів – від 2,4 тис. до 71,5 тис. осіб). З одного боку, це може свідчити про неприємну тенденцію спроби уникнути мобілізації, але з іншого, цілком відповідає забезпеченню нагальної потреби у фахівцях технічних (зокрема, будівельних) спеціальностей.

Таблиця 1

Кількість студентів-чоловіків у довоєнний та воєнний періоди

Рік вступу	Разом, осіб	В тому числі			
		до 20 років	20–30 років	30–40 років	40+ років
2020	90 765	59 495	28 878	1 700	692
2021	91 496	66 445	21 981	2 186	884
2022	166 257	55 685	65 240	30 277	15 055
2023	200 195	52 705	76 040	43 722	27 728

Абітурієнти старшого віку, напевне, мають уже попередню освіту в іншій галузі знань. Це може стати позитивним фактором у виборі такої спеціалізації, зокрема, як «Девелопмент нерухомості». *Девелопмент* – це принципово новий підхід до організації інвестиційного процесу у будівництві, сутність якого полягає в системному урахуванні факторів впливу на інвестиційний процес, зокрема:

- основні положення теоретико-методологічних засад інвестиційно-будівельної діяльності та девелопменту;
- особливості урахування ринкових відносин при реалізації проєктів капітального будівництва та реконструкції, встановлення попиту на ринку нерухомості та вибору конкурентоспроможних проєктів;
- сучасні види містобудівної та проєктної документації, як основи реалізації проєктів, та методи їх розроблення;
- основи організації та планування будівельних робіт при реалізації проєктів будівництва, нові енергоефективні будівельні матеріали та механізми, сучасні технологічні процеси будівництва;
- обґрунтування кошторисної вартості та забезпечення механізмів фінансування реалізації проєктів;
- використання сучасних методів і моделей в управлінні складними проєктами в будівництві.

Крім того, девелопер – це людина, яка очолює будівництво та приймає на себе усі можливі ризики при реалізації проєктів; фактично, вона одночасно виконує функції інвестора, проєктувальника, забудовника, рієлтора та керівника компанії. Девелопер повинен вміти розробити стратегію створення та реалізації проєктів будівництва від ідеї до введення об'єкта в експлуатацію з подальшим його обслуговуванням, тобто керувати складним багатофакторним процесом, що вимагає наявності аналітичних здібностей, сукупності технічних, економічних, юридичних знань, уміння створювати сприятливий психологічний мікроклімат у колективі з метою досягнення найбільшого ефекту для реалізації проєкту. Підготовка фахівців цього профілю проводиться, переважно, за магістерськими програмами, часто на базі вже наявної вищої освіти з одного із згаданих вище напрямів діяльності. Відповідно, слід приділити особливу увагу залученню студентів / людей старшого віку з наявним фаховим і життєвим досвідом, які найкращим чином відповідають саме такому переліку умінь.

Література:

1. Плешкановська А. М. Реіндустріалізація 4.0 – основа забезпечення реалізації відновлення та перспективного розвитку територій. *Просторовий розвиток*. 2023. № 5. С. 178–191. DOI: <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2023.5.178-191>

2. Устінова І. І., Плешкановська А. М. Урбіцид і повоєнне відновлення житлової забудови міст України: досвід та перспективи. *Грааль науки*. 2022. № 23. С. 463–471. DOI. <https://doi.org/10.36074/grail-science.23.12.2022.82>

3. В Україні збільшилася кількість студентів: підсумки вступної кампанії *Говоримо*. 2023. URL: <https://hovorymo.live/pro-news/0334/>

4. Скільки чоловіків призовного віку вступило до ВНЗ у 2023 році? *Vizit Ukraine*. 2023. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2872/skilki-colovikiv-prizovnogo-viku-vstupilo-do-vnz-u-2023-roci>

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ІНКЛЮЗИВНИХ ПРОЦЕСАХ У СУСПІЛЬСТВІ

Присяник О. П.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри управління соціальними комунікаціями
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

Емоційний інтелект та інклюзія взаємопов'язані у багатьох аспектах. Поняття інклюзії (від англ. inclusion – включення) [1] означає демократичні в своїй основі принципи і дії по включенню індивіда або групи, в тому числі осіб з обмеженими можливостями, в більш широке співтовариство, у загальний потік освітнього процесу, допомогу в подоланні незручностей і відмінностей будь-якого роду. Сюди можна віднести і подолання дискримінації за статтю, віком, здоров'ям, етносом і т. д. Іншими словами, інклюзія стає новим маркером прагнення до подолання нерівності, свободи і нової якості життя.

Емоційний інтелект (від англ. emotional intelligence) – група ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій і емоцій навколишніх людей. Особи з високим рівнем емоційного інтелекту добре розуміють свої емоції і почуття інших людей, можуть ефективно керувати своєю емоційною сферою, і тому в суспільстві їхня поведінка більш адаптивна і вони легше досягають своїх цілей у взаємодії з оточенням [2]. Емоційний інтелект допомагає людям бути більш чутливим до потреб і почуттів інших осіб.

У контексті інклюзії це означає бути уважним до різноманітності емоцій, потреб та досвідів інших людей.

Важливим питанням є розуміння понять «інклюзія» і «інтеграція», які часто використовуються в науковому та практичному дискурсі і як синоніми, і як протилежні категорії. У науковій літературі термін «інтеграція» в широкому сенсі визначають як надання людині з особливими потребами прав і можливостей брати участь у всіх видах соціального життя разом з іншими членами суспільства. У процесі соціальної інтеграції важко переоцінити роль емоційного інтелекту як чинника успіху такої інтеграції, особливо у системі освіти [3].

Розвиток емоційного інтелекту в суспільстві може відобразити інклюзивні процеси у багатьох аспектах. Якщо говорити щодо сприйняття різноманітності, то саме розвинений емоційний інтелект допомагає дитині бути більш чутливою та толерантною до різноманіття емоцій, потреб та досвідів інших. Це сприяє більшому розумінню та прийняттю різниці, що є ключовим чинником для інклюзивного суспільства.

Емоційний інтелект полегшує вміння спілкуватися з іншими людьми, зокрема з людьми із різними потребами та досвідом. Дитина із розвиненим емоційним інтелектом може краще враховувати почуття інших під час спілкування. Це створює більш підтримуючу та інклюзивну атмосферу і сприяє спілкуванню.

Щодо сфери професійної діяльності, лідери з високим рівнем емоційного інтелекту здатні сприяти створенню інклюзивних команд, де кожен член відчуває себе важливим та може розраховувати на розуміння. Це сприяє співпраці та зміцнює відносини в колективі.

Збільшення рівня емоційного інтелекту в суспільстві може сприяти розвитку емпатії та соціальної відповідальності. Люди будуть більш схильні до допомоги та підтримки тих, хто може відчувати себе виключеним або потребує підтримки. Отже, розвиток емоційного інтелекту у суспільстві, зокрема у освіті, є ключовим чинником для створення інклюзивного середовища.

Література:

1. Інклюзивне навчання. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>

2. Журавлева М. О. Изучение эмоционального интеллекта практических психологов. *Методология досліджень та сучасні соціальні, економічні і психологічні проблеми розвитку суспільства* : збірник наукових праць. Донецьк, 2011. С. 168–174.

3. Мігалуш А. О. Інклюзивна освіта – потреба суспільства. Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8521/1/05.pdf>

ГУМАНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ФАКТОР УСПІШНОГО РОЗВИТКУ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Рубцова В. В.

*доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

Нетецька Т. М.

*доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

Проблема гуманізації вищої технічної освіти не нова. Але вона не втрачає своєї актуальності. В міру того, як світ стає все більш глобалізованим, міжнародна технічна освіта набуває спільних рис і починає стикатися зі спільними викликами, які фіксуються провідними міжнародними організаціями, що мають на меті акцентувати увагу на чітких цілях розвитку світового освітнього процесу в найближчому майбутньому і пропонувати деякі основні напрямки, в яких він повинен розвиватися [1].

Найбільш нагальною і складною метою є переорієнтація освіти і навчання таким чином, щоб кожна людина мала можливість здобути знання, навички і цінності, які дають їй змогу зробити свій внесок у сталий розвиток [2].

У фокусі цілей глобального суспільства опиняються не тільки професійні компетенції та знання, а й уміння іншого рівня і типу. Тут ми стикаємося з проблемою визначення характеристик цих знань і вмінь, розуміння та осучаснення яких може бути актуалізовано не тільки шляхом пошуку їх опису та тлумачення в історії освітньої думки, а і подальшим переосмисленням на базі новітніх розробок, адаптацією до сучасних умов та перенесенням її в контекст постіндустріального суспільства.

Зупинимося на багатогранному і глибоко вкоріненому в європейському мисленні та освіті понятті, що має коріння в німецькій та скандинавській традиціях освіти, Bildung. Філософія Bildung стосується процесу особистісного та культурного розвитку, а також цілей і завдань будь-якої освіти.

Один із способів зрозуміти Bildung – це розрізнити два типи знань і розуміння: передавані та непередані. Передавані знання (горизонтальні) – це знання, які можна викладати і засвоювати від інших, наприклад, природничі науки, математика, мова, історія тощо. По суті це широта знань, що включає розуміння світу, в якому ми живемо, які можуть передаватися від людини до людини, набуватися через книги, вчителів, друзів і різні медіа-канали.

Непередані знання (вертикальні) – це знання, які можна здобути лише через особистий досвід, особливо з невдач та емоційної глибини, рефлексію та самоформування, наприклад, моральні, емоційні та естетичні почуття. Вертикальне знання охоплює емоційний і моральний розвиток, формуючи наше внутрішнє "я". Це мудрість, здобута через особисті зустрічі, самоаналіз і зростання. По суті, це глибина розуміння, яка приходить з життєвого досвіду, і якою нелегко поділитися чи навчити [3].

Bildung виникає, коли перетинаються горизонтальні та вертикальні знання. Це злиття обох вимірів. Отже, навчання передбачає не лише здобуття знань, а й виховання емоційної зрілості, моральної глибини та почуття відповідальності. Освіта також пов'язана з корінням та ідентичністю людини, її уявою та баченням майбутнього.

Зрозуміло, що для формування вертикального типу знань необхідна відповідного рівня розумова діяльність, інтелектуальний потенціал. Тут виникає низка запитань: чи однаковий він має бути для різних галузей знання, яким чином його слід формувати? На це запитання могла б дати відповідь модель Гарднера, що передбачає наявність у людини множинного інтелекту, який складається з восьми основних елементів. На поверхні лежить начебто логічний висновок: для кожної професійної сфери треба розвивати відповідний тип інтелекту, тобто наприклад логіко-математичний для технічних сфер, або лінгвістичний для опанування іноземними мовами. Але якщо згадати, яка загальна глобальна мета стоїть перед освітянами планети, взяти до уваги принципи сталого розвитку та мінливий ринок праці з його вимогами до професіоналів, що досить стрімко трансформуються, стає зрозумілим, що цього замало, бо гармонія полягає саме в збалансованому розвитку, який передбачає доцільність об'єднання всіх компонентів системи, всіх різновидів інтелекту у єдине ціле. Тож здається необхідним розвивати саме ті елементи, які не мають безпосереднього відношення до професійних навичок і знань, в нашому випадку, тих, що притаманні саме технічним спеціальностям, з метою збалансованого розвитку людини, що зробить свій внесок в формування професійних компетенцій і має призвести до професійного успіху та

почуттю впевненості спеціаліста і професіонала на сучасному глобальному ринку праці.

Повертаючись до згаданих раніше вертикальних типів знань можемо припустити, що формування знань, передача яких не можлива безпосередньо в ході освітньої діяльності, тісно пов'язано з гуманізацією технічної освіти. Таким чином набуття цих вертикальних знань, у вигляді нематеріальних вмінь та навичок, так званих soft-skills, має бути розглядене через призму розвитку певних універсальних (не пов'язаних безпосередньо з професійною діяльністю в контексті технічної освіти) елементів моделі множинного інтелекту Гарднера, а саме інтерперсонального інтелекту як здатності розуміти і взаємодіяти з іншими людьми, а також інтраперсонального інтелекту як здатності розуміти себе, свої почуття, думки та мотиви. Не буде перебільшенням стверджувати, що наявність потужного гуманітарного блоку дисциплін буде сприяти всебічному розвитку множинного інтелекту та зробить вертикалізацію знань реально можливою.

Розглянемо можливі моделі, за якими може бути втілено концепцію вертикального знання в опорі на формування соціального та емоційного типів інтелекту. По-перше, подолання розриву між технологіями та людським досвідом, що передбачає розуміння соціальних, етичних і культурних наслідків технологічного прогресу. По-друге, виховання критичного мислення та навичок вирішення проблем, які виходять за рамки технічних навичок. Це заохочує учнів мислити творчо, розглядати різні перспективи та підходити до проблем з цілісної точки зору. По-третє, розвиток всебічно розвинених особистостей із сильними навичками комунікації, співпраці та емпатії.

Гуманізація технічної освіти також допомагає створити більш цілісне навчальне середовище, яке сприяє розвитку всіх різновидів інтелекту. Міждисциплінарне навчання сприяє інтеграції гуманітарних, соціальних наук і мистецтв у навчальну програму відкриває перед студентами різноманітні перспективи і кидає виклик їхньому аналітичному мисленню. Це може сприяти розвитку лінгвістичного, просторового та міжособистісного інтелекту. Навчання на основі проєктів – це робота над реальними проєктами, спрямованими на вирішення соціальних чи екологічних проблем, що спонукає студентів застосовувати свої технічні навички у значущому гуманітарному контексті. Це сприяє співпраці, вирішенню проблем та емпатії – ключовим аспектам міжособистісного та внутрішньоособистісного інтелекту. Випускники технічних спеціальностей повинні вміти ефективно доносити складні ідеї, працювати в команді та розуміти потреби і перспективи інших [4].

Таким чином можна зробити висновок про те, що успіх технічної освіти в широкому розумінні буде у підсумку залежати від того, чи буде сформовано в студентів соціальний та емоційний інтелект в такому обсязі і належній якості, що безперечно слугуватиме надбанню міцних вертикальних знань за рахунок актуалізації в цьому процесі гуманітарної компоненти.

Література:

1. The future we build: Abilities and competencies for the future of education and work. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386933_eng
2. UNESCO roadmap for implementing the Global Action Programme on Education for Sustainable Development. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000230514>
3. What is Bildung? And how does it relate to ALE? URL: <https://eaea.org/wp-content/uploads/2021/02/What-is-Bildung-pdf-English.pdf>
4. Rethinking learning: A Review of Social and Emotional Learning for Education Systems. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373890>

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ SOFT-SKILLS ФАХІВЦЯ ЯК ОСНОВНОЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПЕРЕВАГИ У ЗМАГАННІ ЗІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Самко О. О.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна*

Сучасний підхід до формування компетенцій фахівця, в тому числі економічного профілю, полягає не лише у набутті жорстких навичок, оволодіння якими тривалий час перебувало в пріоритеті, а в переведенні акценту в площину отримання soft-skills (м'яких навичок). Це питання настільки важливе, наскільки є складним та багатовимірним. Сутність полягає в тому, що чим більше soft-skills підключається до процесу дослідження, тим складнішим виявляється алгоритм та процес їх формування.

Новітній підхід до зміни пропорційного співвідношення професійних (жорстких) та м'яких навичок, які необхідні сучасному фахівцю, зумовлений змінами в структурі економічних систем, одним з елементів яких він є. Поширення проєктних методів та їх активне впровадження в діяльність підприємств викликало підвищений попит на фахівця нового формату. Його вже потрібно розглядати як фахівця, який в собі інтегрує і фахові знання, і комунікативні навички, і більш глибокі знання та вміння впливати на інших людей за допомогою чіткого розуміння їх справжніх потреб. Такий тренд буде набувати все більшої популярності в усіх сферах економічного життя.

Ще однією з причин зростання такої потреби можна назвати активне використання штучного інтелекту. Велику частку рутинної роботи вже може за людину зробити штучний інтелект. Особливо це стосується розумової діяльності, а саме: формування виборки даних, їх опрацювання, систематизація результатів, підбір інформації, візуальне оформлення, узагальнення та інші види робіт. Коли вже мова йде про прийняття рішення, про перевірку на достовірність, то вже виникають проблеми з критичним мисленням, яке поки що не властиве штучному інтелекту. Тут без експерта вже не обійтися. Але все ж таки в даному випадку мова йде про застосування переважно професійних навичок. Ще однією з ознак штучного інтелекту і його відмінністю від людського є відсутність емоційного та соціального інтелекту, принаймні, на сучасному етапі. Тому людина, перебуваючи зараз у стані конкурентної боротьби зі штучним інтелектом (а це вже об'єктивна реальність), вже сьогодні має знайти конкурентні переваги. В майбутньому кожен фахівець буде змушений запропонувати роботодавцю такі soft-skills (а саме вони є підґрунтям соціального та емоційного інтелекту), які не зможе надати штучний інтелект. Прогресивний фахівець вже сьогодні розуміє сучасні тренди та активно намагається їм слідувати.

На жаль, сучасна вища освіта так довго перебувала в стані акценту лише на професійних вміннях, що докорінна зміна її системи потребує тривалого часу. Вже давно включені в освітні програми компоненти, які сприяють формуванню м'яких навичок, але вони, скоріше, виконують цю функцію формально або ж не в повній мірі. І це є велика проблема. Причин тому досить багато. Це і глибоке проникнення в систему освіти застарілих традиційних підходів до навчального процесу, яких важко позбутися, бо є супротив системи. Також це небажання науково-педагогічних працівників виходити із зони комфорту, адже для цього потрібно підлаштуватися під нові вимоги, змінити підходи до підвищення власної кваліфікації, до формату викладання, до розробки власне освітніх програм. Одним з напрямів

подолання такої невідповідності на перших етапах реформування системи вищої освіти є впровадження міні-курсів у форматі факультативів з формування базових м'яких навичок. Це дасть змогу проаналізувати зацікавленість здобувачів у набутті подібних вмінь та навичок, оцінити підготовленість викладачів до таких викликів, тобто отримати зворотній зв'язок як цінний інструмент системних перетворень. Додатковим позитивним ефектом такої практики може стати оцінка того, наскільки здобувачі після проходження таких курсів можуть їх вдало використовувати при вивченні подальших навчальних дисциплін. Це вміння налаштовувати комунікацію в команді, спільно працювати над проектом, розподіляти ролі і завдання для досягнення цілей, конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, які будуть виникати в ході колективної роботи. До того ж після апробації застосування набутих вмінь та отриманих знань можливою і важливою буде саморефлексія здобувачів.

У дослідженні [1] проаналізовано та виявлено прямий зв'язок між рівнем соціального інтелекту здобувачів та рівнем їх вмотивованості до формування м'яких навичок. Можна зробити висновок, що такий взаємозв'язок міг бути викликаний тим, що здобувачі, маючи вищий рівень соціального інтелекту, вже відчули його цінність та користь на собі, тому в більшій мірі прагнуть його розвивати. В будь-якому разі, яку б сферу підготовки ми не розглядали, яку б освітню програму не розробляли, *soft-skills* мають стати більш акцентними не лише формально, але й фактично.

Постійна взаємодія зі стейкхолдерами-роботодавцями також дає зрозуміти, що їм потрібен фахівець, який в собі інтегрує і професійні вміння, і м'які навички.

Яскравим прикладом взаємозв'язку наявності м'яких навичок у працівника та оцінкою його цінності для компанії є застосування системи грейдів в організації оплати праці на підприємстві. Розглянемо приклад її впровадження в одній з сучасних компаній – Digital-агенції PROMODO. Параметри, за якими HR-фахівці оцінюють працівників та визначають їх цінність для компанії: фаховість та спеціальні знання; досвід роботи в ролі або на аналогічній посаді; складність роботи; самостійність в роботі; управління командами; відповідальність; вартість помилки; рівень комунікації та взаємодії з командою, клієнтами та партнерами; умови на ринку праці; практичне застосування іноземних мов при виконанні робочих завдань [2]. Як бачимо, значна частина параметрів пов'язана саме з володінням м'якими навичками. У таких працівників більше шансів потрапити у вищий грейд і відповідно отримати більший розмір заробітної плати та менша ймовірність бути витісненими штучним інтелектом в найближчій перспективі.

А враховуючи той факт, що система грейдів зараз набуває великої популярності, в тому числі і в державному секторі, то вже є розуміння надважливості формування цієї групи навичок.

Отже, на сучасному етапі першочергове завдання полягає в швидкій імплементації міні-курсів з формування м'яких навичок для отримання зворотнього зв'язку від здобувачів та викладачів з подальшим включенням їх розширеного списку в освітні програми в якості навчальних компонент.

Література:

1. Лядський, І. К, Дячков, Д. В. Управління соціальним інтелектом як фактором впливу на формування soft-skills у здобувачів вищої освіти. *Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка*. Вип. 13. 2022. С. 108–114. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.13> (дата звернення: 10.01.2024).

2. Система грейдів в компанії – сходинки до успіху чи зайва морока? Досвід агенції Promodo. *Vector*. URL: <http://surl.li/pjbzv> (дата звернення: 10.01.2024).

ПРО РІВЕНЬ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ ТА РЕАЛІЇ ЛІКАРСЬКОЇ ДОПОМОГИ НА СЛОБОЖАНЩИНІ У XIX СТ.: РЕАЛІЇ ТОГОЧАСНОГО БУТТЯ

Свинаренко Н. О.

кандидат історичних наук,

доцент кафедри українознавства

і мовної підготовки іноземних громадян

Харківський національний економічний університет

імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

Метою даної роботи є характеристика рівня розвитку медичної наукової думки та короткий опис реалій лікарської допомоги на Слобожанщині у XIX ст.

Аналізуючи досягнення медицини у XIX ст. на Слобожанщині, варто зазначити її стрімкий розвиток. Зокрема, у м. Харкові на початку XIX ст. працювали професор-хірург Павло Шумлянський – фармаколог, родоначальник фахової акушерської допомоги та ад'юнкт Людвіг Ванноті – засновник професійного анатомічного театру та

музею [1, с. 3]. У 1861 р., за ініціативою професора-хірурга Вільгельма Грубе, було створено Харківське медичне товариство, у склад якого входили 13 професорів Харківського університету та переважна більшість передових лікарів міста [1, с. 4]. У 1888 р. за ініціативи професора Грубе створили службу швидкої медичної допомоги, яка діяла на постійній основі. Професор Микола Трінклер багато років працював у Харкові, вивчав переломи кісток, вивихи, оперативні втручання та їх наслідки, а згодом створив приватну клініку, де незможних людей лікували не за фіксовану плату.

За ініціативою викладачів медичного факультету в Харкові з'явилася перша станція швидкої допомоги. Ще в 1895 р. приват-доцент судової медицини Емілій Беллін, котрий починав працювати звичайним земським лікарем у провінції, заснував «Гурток нічних чергувань», яке згодом переформувалося у «Товариство нічних чергувань лікарів у Харкові» [2, с. 296]. Інший лікар-терапевт, професор кафедри лікарської діагностики Харківського університету, Петро Шатілов теж безкоштовно допомагав незможним мешканцям віддалених від центру районів міста. Тепер його ім'я увічнено у вулиці Шатилівській, і у назві історичного району Шатилівка, де він жив і багато працював [4, с. 39].

Медична наукова думка у Харкові розвивалася не тільки стрімко, а і у різних галузях: фармакологія, швидка медична допомога, акушерська справа, ортопедія, травматологія, психіатрія, офтальмологія. До прикладу, у Харкові є вулиця Гіршмана, названа на честь професора Леонарда Гіршмана, який наприкінці XIX ст. заснував у Харкові першу офтальмологічну лікарню, заснував виробництво з виготовлення окулярів та училище для сліпих дітей міста. Згодом, у 1914 р. він отримав звання почесного громадянина Харкова.

Ім'я нобелівського лауреата 1908 р. Іллі Мечникова, теж варто згадати, як уроженця Дворічанщини, який у 1882 р., після захисту магістерської дисертації, у с. Попівка у власній лабораторії, відкрив явище фагоцитозу – основу для запобігання розширення інфекційних хвороб [1, с. 5].

Іван Щелков – спочатку викладач Харківського університету, де навчав студентів особливостям фізіології дихання, кровообігу та нервової системи; згодом – ректор Харківського університету (від 1880 – до 1890 р.), від 1890 р. – ректор Варшавського університету [4, с. 39]. Прізвища цих видатних харківських лікарів-науковців, по праву ввійшли до скарбниці світової медичної наукової думки, і зараз їх знає кожен студент-медик. Але з кому доступні були такі медичні послуги? Звичайно, ж багаті та владні харків'яни активно користувалися новітніми надбаннями медичної наукової думки того часу, її ефективними досягненнями.

Стосовно ж переважної більшості населення у XIX ст. поза Харковом, то про виздоровлення та позбавлення від хвороб тілесних продовжували молитися святому цілителю Пантелеймону, одному з найбільш шанованих у православної церкві. Тобто жили і лікувалися, як у давні часи. У 1864 р. уряд Російської імперії ініціював створення земств, які мали займатися питанням створення земських лікарень та шкіл. Так люди у провінції отримали практично безкоштовний доступ до елементарних послуг професійної медицини. Звичайно ж, місцеві знахарі, травники, костоправи, повитухи теж не стали відразу безробітними – доречні психологічні навіювання, шепотіння замовлянь від хвороб, людям з нестабільною нервовою системою, очевидно, допомагали, принаймні, тимчасово [3, с. 182]. Але при серйозніших порушеннях здоров'я, зрозуміло, що за тодішньої системи лікування, дієво допомогти хворому – умов і можливостей, необхідних ліків, не було. Варто зазначити, що попри значні медичні досягнення, на території практично всіх лікувальних установ Харкова того часу, були православні храми, котрі ніколи не пустували.

Таким чином, характеризуючи медицину XIX ст. на Харківщині ми можемо спостерігати перехід від масового користування медичними послугами знахарок, костоправів, повитух, травників (і травниць) до спеціалізованих послуг земських лікарів. Велике значення мала реформа 1864 р., яка і призвела до появи земських лікарень та до можливості надавати практично безоплатні медичні послуги населенню у провінції, якому були не доступні досягнення професійної приватної медицини. А щодо наукової медичної думки другої половини XIX ст. у Харкові – то варто зазначити, що це був саме той час, де у стінах Харківського університету здобували знання, а у новостворених лікарнях – застосовували свої геніальні ідеї та наукові досягнення видатні медики – І. Мечников, Л. Гіршман, Е. Беллін, П. Шатілов, В. Грубе, П. Шумлянський, М. Трінклер, І. Щелков та ін. Деякі з них згодом, в інших країнах, отримали світове визнання, статки, заслужену славу. Таким чином, медична наукова думка у Харкові до кінця XIX ст. почала формуватися на високому рівні, порівняно з попереднім історичним періодом.

Література:

1. Белозьоров І. В., Матвєєнко М. С., Кириченко М. І. Медичний факультет Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна з минулого в майбутнє. *Актуальні проблеми сучасної медицини*. 2018. Вип. І. С. 3–6.

2. Левченко І. М. Становлення та розвиток Харківського медичного товариства у другій половині ХІХ – початку ХХ ст. *Наукові праці історичного факультету ЗНУ*. 2014. Вип. ХХХІХ. С. 295–298.

3. Маслійчук В. Т. Держава та «лікарки» (постання медичної системи в українських землях Російської імперії) ХVІІІ – поч. ХІХ ст. *Розчаклування недуги. Локальна традиція, “старі” хвороби та “нова” медицина в Україні ХVІІІ–ХІХ ст.* : колективна монографія / за ред. В. Маслійчука та І. Сердюка ; Центр історико-антропологічних досліджень ПНПУ ім. В. Г. Короленка. Харків : Олександр Савчук, 2021. С. 177–208.

4. Нечеглод Л. М. Розвиток медицини у Харкові в ХVІІІ–ХІХ століттях: історіографічний аспект. *Медсестринство*. Вип. 2. 2014. С. 38–40.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЦИФРОВИХ РІШЕНЬ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕОРІЇ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Тимків І. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного менеджменту
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

Світ сьогодні перетворився на цифровий та технологічний, а ми є свідками стрімкого розвитку технологій, які інтегрувалися практично у всі сфери життєдіяльності сучасної людини, водночас змінюються принципові засади функціонування та розвитку освіти. Поряд із становленням та розвитком глобального інформаційного суспільства, актуалізується потреба у підготовці фахівців, спроможних виконувати свої обов’язки на високому професійному рівні та набувати нових знань та навичок упродовж життя. Це неможливо досягти без якісної освіти та самоосвіти, що за сучасних умов забезпечуються за допомогою практичного використання різноманітних форм та технологій. Інтеграція цифрових та комунікаційних технологій у навчальний процес призводить до поступових змін у підходах до підготовки майбутніх фахівців. Випускник вищого навчального закладу в наш час повинен не лише на належному рівні володіти теоретичними знаннями

та вмiти застосовувати практичнi навички, але також мати вiдповiдний рiвень загальнокультурних та фахових компетентностей. Висококвалiфiкований фахiвець – це насамперед iнтелектуально розвинена особистiсть, яка здатна до креативної професiйної дiяльностi. В наш час навчання у вищих навчальних закладах повинно забезпечувати належнi умови для реалiзацiї iндивiдуальної траєкторiї життєдiяльностi, в тому числi й iнтелектуального розвитку майбутнiх фахiвцiв.

У 1983 році, психолог Гарвардського унiверситету, Говард Гарднер, висунув гiпотезу у своїй книзi «Структура розуму» щодо iснування щонайменше семи основних рiзновидiв iнтелекту (лiнгвiстичний, логiко-математичний, просторовий, музичний, тiлесно-кiнестетичний, мiжособистiсний та внутрiшньо особистий) [1]. Перелiк рiзновидiв iнтелекту був розширений, до його складу додали ще натуралiстичний та екзистенцiальний iнтелекти. Згодом наведена гiпотеза набула розвитку та перетворилась на вiдому нинi теорiю множинностi прояву iнтелекту. Варто зазначити, що у загальному пiд iнтелектом Г. Гарднера розумiє неординарну здiбнiсть особистостi до нестандартного вирiшення проблем; генерацiї нових проблем та iдей; створення продукту або надання послуг, якi надiленi високим ступенем цiнностi в окремо взятiй культурi [2]. Протягом останнього часу теорiя Г. Гарднера набуває популярностi не лише серед освiтян, але також i серед фахiвцiв з психологiї, антропологiї та iнших дисциплiн.

В умовах глобальної iнформатизацiї соцiуму iмплементацiя в освiтнiй процес положень теорiї множинностi iнтелекту (MI) передбачає використання цифрових рiшень та технологiй. Для того аби бути рiвноправними та конкурентоспроможними учасниками на свiтових ринках, зокрема ринку працi, сучаснi студенти повиннi опанувати наступнi умiння: когнiтивнi, комунiкативнi, креативнi та колаборативнi, що є затребуваними у двадцять першому столiттi Цифровi технологiї, своєю чергою, сприяють розвиткови наведених умiнь. Для того, щоб процес iнтеграцiї технологiй в освiтнiй процес був ефективним, необхідностi набувають формування критерiїв ефективного впровадження та застосування цих технологiй. З цiєю метою зарубiжнi фахiвцi та науковцi використовують теорiю множинних iнтелектiв авторства Г. Гарднера. Варто зауважити, що важливим аспектом останнiх дослiджень Г. Гарднера є аналiз впливу використання цифрових технологiй на формування та розвиток множинних iнтелектiв, iдентичностi, уяви й креативностi сучасної молодi, представникiв якої вчений окреслив як App поколiння (The App Generation), представники якого для вирiшення життєвих питань активно використовує програмне забезпечення, що завантажене користувачами на мобiльнi гаджети [3].

Так, у XXI-му столітті у міжнародному освітньому просторі яскраво виокремилася тенденція практичної імплементації різноманітних цифрових технологій в різних формах освітньої діяльності. Застосування цифрових технологій перетворилось на невід'ємну компоненту навчання студентів та діяльності вищих навчальних закладів. Освітні виклики, що повстали перед новим поколінням, стимулюють до ідентифікації технологічних рішень, що здатні суттєво та якісно трансформувати навчальний досвід та вдосконалити підготовку студентів. В цілому, еволюція розвитку освітньої діяльності за допомогою інформаційних та цифрових технологій датується ще початком 1980-х років та публікацією у 1989 році першого Міжнародного журналу штучного інтелекту в освіті, і це зважаючи на той факт, що Міжнародне товариство штучного інтелекту в освіті було засновано лише у 1993 році.

Вперше дослідження можливостей використання цифрових технологій в контексті практичної реалізації теорії множинного інтелекту в навчанні здобувачів, було представлено Т. Армстронгом у доробку «Множинні інтелекти у класі» [4]. Відповідно до поглядів Томаса Армстронга, реальні можливості використання цифрових технологій в освітньому процесі, що реалізується, ґрунтуючись на концепті множинного інтелекту не слід звужувати виключно до розвитку логіко-математичного інтелекту здобувачів освіти. Хибне та стереотипне уявлення про те, що використання цифрових технологій доступне лише для викладачів інформатики, які володіють на належному рівні абстрактними мовами комп'ютерного програмування є деструктивним. Вчений наголошує на тому, що комп'ютер або інший сучасний мобільний гаджет є універсальними навчальними засобами, які виходячи з того яке саме програмне забезпечення можливо застосовувати, може суттєво підвищити ефективність та результативність навчання. Адже за допомогою програмного забезпечення можна ефективно взаємодіяти із будь-яким одним або всіма інтелектами. Наприклад, програмне забезпечення для опрацювання та форматування текстів, активізує у користувачів певний рівень лінгвістичного інтелекту, в той час як програмне малювання частіше вимагає активізацію просторового інтелекту.

На дуку експертів, заслуговують на увагу рекомендації Т. Армстронга з приводу доцільності використання теорії МІ в якості базису для вибору та надання доступного програмного забезпечення для подальшого його використання в освітньому процесі. Найбільш ефективно застосування технологій для активізації множинних інтелектів, наголошує вчений, формується в процесі практичної реалізації мультимедійних навчальних проєктів. Саме застосовуючи мультиме-

дійне програмне забезпечення, можливо розробити такий проєкт, що активізуватиме різні види інтелектів, інтегруючи при цьому текст (лінгвістичний), ілюстрації (просторовий), звукові файли (музичний і лінгвістичний), відео (тілесно-кінестетичний та природничий інтелекти).

В наш час дослідники також наголошують на тому факті, що використання глобальної мережі Інтернету надає можливості для дослідження і розвитку всіх видів множинного інтелекту студентів. Можна, наприклад, зазначити веб-сторінки, контент яких пов'язаний із кожним видом інтелекту, зокрема включаючи математичні та наукові сайти (логіко-математичний інтелект), музичні сайти, що надають можливість прослуховування та завантаження музики (музичний інтелект) або для завантаження візуальної інформації (просторовий інтелект), сайти, на яких розміщено контент природничого наповнення (натуралістичний інтелект), сайти, які пропонують чати та інші можливості для побудови взаємодії (міжособистісний інтелект), а також сайти, на яких пропонуються широкі можливості для саморозвитку (внутрішньо особистісний інтелект).

Навчання, як таке, являє собою передачу викладачем змістовного навчального інформаційного повідомлення та процес його засвоєння здобувачами. Виходячи з власного інтелектуального індивідуального профілю, викладач має певні можливості диверсифікувати способи трансляції навчальних інформаційних повідомлень здобувачам. Саме за допомогою цифрових технологій та рішень можна якісно розширити кількість альтернативних варіантів подачі навчального контенту. Експерти та дослідники, зокрема Т.Армстронг, наголошують на тому, що цифрові технології відкривають для освітян такі способи подачі інформаційних повідомлень, які неможливо реалізувати викладачами на основі актуалізації лише їх природних здібностей.

На переконання зарубіжних дослідників, теорія множинних інтелектів може стати певним інтегруючим фактором між цифровими технологіями та навчальними практиками, виступає в якості педагогічного концепту, що допомагає гармонізувати застосування сучасних технологій для активізації освітніх практик через реалізацію індивідуального підходу до навчання.

Таким чином, викладачам варто проводити дослідженнями доцільності, придатності та ефективності використання тих чи інших цифрових технологій для навчання студентів, виходячи із теорії множинних інтелектів. Цифрові рішення варто використовувати у такий спосіб, щоб їх застосування сприяло процесу навчання через стимулювання певного набору інтелектів здобувачів, щоб вони, виходячи із своїх домінуючих інтелектів, якісно сприймали навчальний

контент, що їм надається. Можна ідентифікувати наступні можливості використання цифрових технологій в освітньому процесі, що реалізується на концептуальних засадах теорії множинних інтелектів:

- Використання сучасних цифрових технологій та рішень сприяє активізації всіх видів множинних інтелектів.

- Цифрові технології наразі є найбільш дієвими навчальними засобами, так як можуть сприяти задоволенню пізнавальних потреб студентів XXI століття в залежності від виду їх індивідуального інтелектуального профілю.

- Успішність реалізації проектного навчання на базі теорії множинних інтелектів в більшості випадків залежить від використання широкого числа варіантів різних технологічних засобів.

- Ефективність трансляції навчального контенту, що відповідає всім дев'яти різновидам множинних інтелектів, залежить від використання найбільш відповідних технологій.

- Позитивне освітнє середовище, що формується під час реалізації теорії множинних інтелектів, є привабливим та корисним для студентів саме завдяки обґрунтованого практичного використання відповідних технологій.

Освітні можливості, якими володіють цифрові технології на основі теорії множинних інтелектів, полягають у наступному: в індивідуалізації, стимулюванні відчуттів, у формуванні ініціатив та самоконтролю, в активному залученні, в концентрації уваги здобувачів, в продуктивності та креативності, в забезпеченні відкритості, прозорості, демократичності освітнього процесу та у сприянні самореалізації студентів, які мають право та яким надається можливість щодо опанування навчального матеріалу, реалізуючи власні інтелектуальні потенціали. Виважене та цілеспрямоване використання цифрових рішень на основі теорії множинних інтелектів має сприятливий вплив на навчальні досягнення та освітні результати здобувачів. Навчальний процес, що інтегрує теорію МІ та використанням цифрових технологій, розвиває сильні сторони здобувачів та якісно розширює їх освітні можливості, тим самим забезпечуючи розвиток умінь та навиків, що є актуальними у XXI ст. Дана інтеграція є модерним педагогічним механізмом, завдяки адекватному та етичному практичному застосуванню якої, набуто актуальне вміння та інтелектуального розвитку та самостійного навчання перетворюється на життєву необхідність кожного, що відповідає умовам сучасності.

Література:

1. Gardner, Howard. *Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century*. New York, NY : Basic, 1999.

2. Gardner, Howard. Multiple Intelligences: New Horizons. New York : Basic Books, 2006.
3. Gardner, H. & Davis, K. The App Generation: How today's youth navigate identity, intimacy, and imagination in a digital world. New Haven, CT : Yale University Press. 2013. 242 p.
4. Armstrong, Thomas. Multiple Intelligences in the Classroom. Alexandria : ASCD Publications. 2019.

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ІНТЕЛЕКТУ (НА ПРИКЛАДІ ПРОФЕСІЇ ПЕРЕКЛАДАЧА)

Тимофєєв В. А.

*старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

Відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки вектор наукових досліджень залишається незмінним: збереження найкращих вітчизняних здобутків у галузі освіти та впровадження позитивного досвіду найпрогресивніших країн світу. Нагальність нашого дослідження викликана кількома чинниками: по-перше, неможливістю виведення підготовки майбутніх перекладачів на якісно новий рівень за допомогою застарілої лінгвістичної моделі перекладу, притаманної у ХХІ ст. комп'ютерним програмам: «Старий знайомий коефіцієнт інтелекту людини вже давно перенесений до комп'ютера» [3, ст. 10]; по-друге, сучасними тенденціями вітчизняної освіти до впровадження європейського та світового досвіду, який вже довгий час користується виправдано бездоганною репутацією; і по-третє, подальшою нерозв'язаністю питання щодо компонентної структури професійної компетентності перекладача та засобів її формування: «кількість та характер компетенцій та субкомпетенцій є достатньо суб'єктивними речами ...» [2, ст. 175].

З огляду на довготривале існування виділеної проблематики ми доходимо висновку про недостатню ефективність наявних педагогічно-дидактичних засобів з формування інтелектуальних здібностей майбутніх перекладачів. Викладені проблеми вимагають, на нашу думку, комплексно-комбінованого підходу до свого розв'язання, тобто створення синкретичних моделей формування професійних якостей спеціаліста, які б передбачали удосконалення як наявних концепцій,

результатів власних практично-наукових пошуків, так і надбань європейського та світового досвіду.

Однією з необхідних якостей професіонала, яка лунає довгий час серед вітчизняних та іноземних науковців (Бабенко О. В., Жерновникова О. А., Лунгу Л. В., Месарош Л. В., Філіпович В. М., Dueck G., Quinn J. В. та інші), але так і залишається на периферії досліджень щодо умов її формування у майбутніх перекладачів, є інтелектуальна компетенція-компетентність. На тлі стрімкого розвитку інформаційних технологій та цифровізації багатьох професійних сфер людства наукові міркування над людським інтелектом та його удосконаленням перебувають, на нашу думку, незаслужено не на часі. «У цьому контексті відчутного впливу зазнає саме професійна діяльність перекладачів [...]. Підготовка відповідних фахівців для здійснення такої діяльності вимагає оволодіння ними цілим набором компетентностей – від традиційної мовної до новітньої інформаційної» [1, ст. 7]. Однак, значний поступ у розвитку прикладної лінгвістики та комп'ютерної лексикографії лише підтверджує тезу про обмеженість штучного інтелекту до передачі жанрово-стилістичного колориту повідомлення та його неможливість стати більше, ніж допоміжним засобом, здатним лише прискорювати процес перекладу та передавати формальну структуру дискурсу. Переклад дедалі залишається діяльністю, що межує з мистецтвом і тому вимагає більш творчих підходів до розв'язання своїх проблем. Розумово-пізнавальні процеси людини зберігають у цьому аспекті свою незамінність. Людина продовжує у своїй життєдіяльності керуватися мотивами творчості, т.т. прагненнями до інтелектуального задоволення від своєї професійної діяльності, усвідомлення себе як унікальної особистості, почуття свободи та самостійності вибору, потреби у самовираженні, реалізації своїх професійно-особистісних інтересів.

Відтак, на наше переконання, для педагогів та дидактів настав новий етап повернення до питань формування людського інтелекту і розширення його можливостей новими категоріями, що матимуть на меті покращити якість професійної діяльності людини зокрема в галузі перекладу.

Як впливає з попереднього параграфу, феномен професійного інтелекту перекладача (у площині координат нашого дослідження інтелект розглядається як видове поняття по відношенню до інтелектуальної компетенції) та засоби його формування є на сьогоднішній момент маловивченим предметом наукових досліджень у галузі професійної педагогіки. Поняття «професійного інтелекту» як невід'ємної складової професіоналізму перекладача піднімається нами на обрії педагогічних досліджень уперше.

Для реалізації вимоги щодо необхідності вибору зарекомендованих засобів формування професійних якостей спеціаліста ми звернулися до вивчення досвіду провідних світових шкіл з підготовки перекладачів і обрали інтерпретативну модель перекладу, на яку спираються у навчальному процесі французькі ЗВО, що випускають найкращих на сьогодні перекладачів у світі.

Скориставшись основними положеннями інтерпретативної теорії перекладу, ми плануємо побудувати синкретичну модель формування професійного інтелекту перекладача, котра буде спиратися як на досягнення французької перекладознавчої думки, так і на результати наших власних емпіричних досліджень.

Для розробки компонентно-структурного складу професійного інтелекту перекладача ми залучили кубічну модель людського інтелекту Дж. Гілфорда, проаналізували модель множинності професійного інтелекту Г. Дюка, вивчили досвід професійної підготовки перекладачів у ЗВО Франції за дисертаційними дослідженнями вітчизняних науковців Березової Л. С. та Мужель Д. С., а також ознайомились з основними положеннями інтерпретативної теорії перекладу за першоджерельними роботами Д. Селескович та М. Ледерер.

Проведений аналіз виявив доцільність формування професійного інтелекту майбутніх перекладачів на доперекладацькому етапі шляхом вправ з навчання аналізу та розуміння основної ідеї дискурсу, відділення суттєвого від другорядного, «девербалізації» вихідного тексту та трансформації процесу перекладу у сферу одномовної комунікації шляхом ознайомлення з тематикою дискурсу за профільною літературою. До таких вправ будуть входити перекази, виступи, дискусії, тобто види навчальної діяльності, які не пов'язуватимуться з власне перекладом. Враховуючи, що до викладання перекладацьких дисциплін у французьких школах та університетах допускаються переважно перекладачі-практики, ми розробили і апробували методику, за якої викладач не лише коментуватиме та виправлятиме переклади студентів, але відповідно до студентоцентричного підходу братиме більш активну участь у навчальному процесі, а саме демонструватиме наживо перекладацьку діяльність і по завершенні стимулюватиме студентів до обговорення, коментування та навіть критики свого стилю та обраних конкретних еквівалентів для передачі тих чи інших одиниць смислу у вихідному тексті-дискурсі.

Література:

1. Тарасенко Р. О. Формування інформаційної компетентності майбутніх перекладачів для аграрної галузі: теорія і практика : монографія. К. : ЦП «КОМПРИНТ», 2015. 394 с.

2. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад”. Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с.

3. Dueck G. (2011). Professionelle Intelligenz. Worauf es morgen ankommt. Berlin : Eichborn Verlag, 256.

ВПЛИВ МУЗИКИ НА РОЗШИРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Умрихіна Л. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства і лінгводидактики
імені О. Г. Муромцевої
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Хоча музика відтворюється й сприймається на фізичному рівні, вона виходить за межі фізичного світу. Недарма Святе Письмо читають наспівом, а духівника, що веде богослужіння, називають кантором, що в перекладі з латини означає «співак». Музика є особливим безцінним даром, що поєднує зовнішній і внутрішній світи людини.

Музика як об'єкт сприйняття продукує певну емоційну картину, що її звуковою моделлю є відповідний музичний образ. Емоціогенність музичного звукоряду каузує модальність відчуттів і переживань. Музичний акт організовує в часі і просторі спрямованість й інтенсивність емоційних процесів. За висновками дослідників, необхідність створення власного художнього образу музики передбачає роздуми про місце людини серед людей, про власний моральний світ, про вибрану мету й тактику життя [2, с. 106].

Передавання та сприйняття музичної інформації відбувається через інтуїтивне відчуття того просторового життєвого резонансу, що спонукає до вільного вираження людського життєпорядку й духовного устрою. В акті музичної взаємодії індивідуум є ніби самим буттям, що усвідомлює себе в існуванні. Перебуваючи під впливом музики у цей проміжок часу, людина являє собою відкриту цілісну структуру, здатну до динамічного спрямування за певним тематичним вектором у цілому семантичному комплексі.

Органічно-типовий характер музичного впливу дозволяє синтезувати форму і спосіб життя в можливості уточнення людського існування, що виявляється у ставленні до себе, людей, обраної справи, духовних цінностей тощо. Будь-яка з музичних практик ніби задає ззовні особливий ритм посилення роботи над собою, відбувається постійний процес самоперетворення особистості в його комплексній синергії.

Учені розрізняють пасивну і активну музику. Пасивна музика синхронізує розум і тіло, оскільки відкриває зв'язок з підсвідомим мисленням, гармонізує праву і ліву півкулі мозку. Така музика є ідеальним варіантом для навчання і запам'ятовування. Активна музика дає потужний енергетичний заряд мозку, а від нього – усьому організму [3, с. 164].

Література:

1. Куцин Е. К. Психофізіологічний механізм музикотерапії та її вплив на школяра. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Вип. 72. Т. 1. 2019. С. 266–270.
2. Поясик О. І. Вплив музики на розвиток особистості молодшого школяра. *Молодий вчений*. 2018. № 5.2. С. 103–106.
3. Сливка Л. В. Музикотерапія в освітньому процесі: історичне і теоретичне підґрунтя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. Вип. 37. С. 164–166.

ВИКОРИСТАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ РОЗУМНИХ ПРИСТРОЇВ

Ціж Б. Р.

*доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького
м. Львів, Україна*

Сучасна вища освіта повинна бути нерозривно пов'язана з передовими науковими досягненнями. Останнім часом нові технічні розробки і пристрої все частіше адаптують до інтернету речей,

розумних технологій, штучного інтелекту. Зокрема, це стосується різного роду сенсорних пристроїв і систем, таких, наприклад, як різноманітні газові сенсори та сенсорні системи, призначені для багатьох галузей народного господарства, контролю загазованості кабін бронетехніки, складів боєприпасів і військової техніки та інших сфер життєдіяльності людини. На сучасному етапі розвитку сенсорики такі пристрої часто поєднують з відповідними мікроелектронними сигнальними перетворювачами багатофункціональних розумних систем [1, с. 160–170]. Наглядним прикладом таких пристроїв є роботизовані газосенсорні системи, які можуть виявляти та розрізняти найрізноманітніші молекули газу, під'єднані до штучного інтелекту, які використовуються для моніторингу навколишнього середовища, виявлення витоків газу, виробництва та зберігання продуктів харчування і напоїв, а особливо для діагностики захворювань шляхом виявлення різних типів та концентрацій цільових газів з перевагами портативності, низького енергоспоживання та простоти експлуатації [2]. Таких прикладів в сучасній техніці та технології немало і їхня кількість постійно зростає. Тому при наданні освітніх послуг в галузі технічних та інших прикладних наук студентів слід ознайомлювати із способами комутації та взаємодії комп'ютеризованих пристроїв з інтернетом речей та штучним інтелектом.

У зв'язку із вище сказаним при викладанні навчальних дисциплін «Роботизація виробничих процесів», «Автоматизація виробничих процесів», «Основи сенсорного аналізу» та інших для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) освітніх рівнів спеціальностей 181 «Харчові технології» та 162 «Біотехнології та біоінженерія» у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького значна увага приділяється адаптації відповідних технічних систем і пристроїв до комп'ютерних технологій інтернету речей та штучного інтелекту із можливістю неперервного контролю, керування та регулювання. Для цього при вивченні сигнальних перетворювачів багатофункціональних сенсорних систем студентів ознайомлюють із принципами формування сигналів різного роду електронних сенсорів, способами реалізації сенсорних пристроїв, методами експрес-аналізу спектральної чутливості, селективності, реверсивності та інших їхніх експлуатаційних параметрів. Далі розглядають програмовані системи різних типів для інтегрованих сенсорів, включаючи концепцію програмованих систем, варіанти їх реалізації, а також структуру, параметри, контролери інтерфейсу та апаратно-програмну адаптацію.

Практичним прикладом цього є проведення адаптації мікропроцесорного сигнального перетворювача для інтегрованих сенсорних

пристроїв, зокрема, реверсивних оптичних сенсорів газу для аналізу свіжості харчових продуктів. При цьому реалізується концепція вбудованих систем на кристали/чипі (System-on-Chip) і забезпечується можливість оперативного конфігурування структури вузлів та схематичних рішень сигнального перетворення.

Література:

1. Б. Ціж, О. Аксіментьєва, Р. Голяка, М. Чохань. Газові сенсори для аналізу харчових продуктів : монографія. Львів : СПОЛОМ, 2021. 236 с.

2. Zhesi Chen, Zhuo Chen, Zhilong Song, Wenhao Ye, and Zhiyong Fan. Smart gas sensor arrays powered by artificial intelligence. *J. of Semiconductors*, 2019. Vol. 40. Is. 11. 111601.

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Чепік-Трегубенко О. С.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Інститути громадянського суспільства можна справедливо позиціонувати як суб'єктів розвитку демократичної, правової, соціальної держави, а також гарантів реалізації принципу верховенства права та інших принципів права у державі. Теоретична значущість дослідження взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в контексті забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб полягає у розширенні доктринальних положень у цьому напрямі, прикладний характер тематики визначається можливістю вдосконалення національного законодавства, інституційного механізму захисту прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб.

Станом на березень зареєстровано майже 5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб, а фактична кількість – 7 мільйонів. Водночас тимчасовий притулок за межами України знайшли понад 5 мільйонів українців [1]. Наведені цифри є безпосереднім свідченням, що органи публічної влади не мають жодної можливості самотійно, без участі

громадянського суспільства осилити таку глобальну проблему, особливо в умовах активних бойових дій на окремих територіях держави [2]. Тож, у цьому аспекті у новому вимірі постає проблематика партнерства держави та суспільства.

Неурядові організації створюють основу громадянського суспільства і є вирішальним стабілізуючим чинником, гарантом демократичного розвитку [3, с. 26]. Порушення прав внутрішньо переміщених осіб відбувалися до періоду введення воєнного стану в Україні, після 24 лютого 2022 р. й донині відбулося ряд змін, де в одних випадках – ситуація щодо забезпечення прав ВПО покращилася, в інших – існує суттєва потреба у додаткових механізмах вирішення окремих питань.

Гарантування прав внутрішньо переміщених осіб ускладнюється не лише через недосконалість національного законодавства, прогалини в імplementації норм міжнародного гуманітарного права, а викликане низкою інших чинників – розробка справедливих механізмів на державному та місцевому рівнях, системна модернізація інституційної складової забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб, матеріально-фінансові ресурси та ін. Складність та неоднозначність подолання проблем у цій сфері вимагає більш активного залучення та співпрацю держави з громадянським суспільством, ще більш актуальним видається комунікація різних суб'єктів громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування, адже фактично першим, хто надає допомогу прибуваючим внутрішньо переміщеним особам є місцева влада.

Відсутність ефективної взаємодії між органами державної влади та суспільними інститутами є однією з ключових проблем державного управління. Від її успішного вирішення безпосередньо залежить подолання негативних владних явищ – корупція, репрезентація інтересів окремих впливових груп, непрофесіоналізм представників влади тощо. Використання можливостей громадянського суспільства дає змогу підвищити ефективність управлінських рішень та розв'язувати суспільні проблеми [4; 5]. Цілком логічне та об'єктивне посилення ролі держави як головного суб'єкта у безпековій та оборонній сферах в умовах воєнного стану все ж не є підставою для применшення ролі громадянського суспільства, потребує подальше удосконалення законодавства у сфері діяльності громадських утворень та ін. Сьогодні в українському суспільстві потреба в дієвих інститутах громадянського суспільства тільки посилюється, зростає потреба в їх якіснішому партнерстві з владою, щоб швидше досягати поставленої мети.

Активне залучення інститутів громадянського суспільства до вирішення тих чи інших питань забезпечує розвиток та утвердження держави як правової та демократичної. Також серед позитивних засад

залучення громадян до вирішення місцевих питань та проблем державного рівня допомагає формувати відповідальне суспільство.

У сучасному світі неурядові організації відіграють не менш важливу роль у процесах вироблення політики держави, аніж самі органи публічної влади. Рисою урядів багатьох країн та державних організацій стає більш активна участь громадян, клієнтів, споживачів і населення. Ефективна взаємодія громадянського суспільства з державною владою дасть можливість поступово зменшити державне втручання в економічне і соціокультурне життя громадян [6, с. 150]. Взаємодія громадянського суспільства та держави ґрунтується на аргументованому розподілі компетенцій серед соціальних груп за наявних легальних каналів впливу на функціонування держави з метою уникнення монополізації влади [7]. На відміну від нинішнього періоду, коли інститути громадянського суспільства частіше намагаються будувати партнерство, в якому вони – на одному боці з державою, попередньо взаємодія громадськість – держава відбувалася у форматі вимог до останньої. Нині, наприклад, представники бізнесу більш відкриті до партнерства. Головне – забезпечити транспарентність використання залучених фінансів [8].

Отже, активна комунікація органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в контексті забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб уможливило таке: оперативність виявлення недоліків у функціонуванні органів публічної влади щодо забезпечення прав та інтересів окреслених категорій осіб; удосконалення нормативно-правової бази; системне здійснення громадського контролю та моніторингу реалізації державної та місцевої політики у сфері забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб; розробка та впровадження алгоритму дій у різних проблемних ситуаціях, що сприятиме якомога швидшому вирішенню відповідних питань; інформатизація громадськості та просвітництво щодо прав та можливостей різних категорій осіб, зокрема внутрішньо переміщених. Останній аспект потребує окремої уваги, адже донесення інформації до населення навіть в умовах інтенсивного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій має свої алгоритми та специфіку. Тут важливим суб'єктом є засоби масової інформації.

Література:

1. Україна пододала кризовий поріг за кількістю ВПО: Верещук уточнила цифри. URL: <https://www.unian.ua/society/vereshchuk-utochnila-skilki-vpo-zareyestrovano-v-ukrajini-v-berezni-12167304.html>

2. Боняк В. О., Чепік-Трегубенко О. С. Взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в аспекті захисту прав

внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023 № 2. С. 14–21.

3. Мохнюк Р. С. Інститути громадянського суспільства у процесі реалізації євроінтеграційної політики. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. № 4. С. 26–33.

4. Месюк М. П. Взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. *Державне управління*. 2018. С. 87–93. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/20.pdf

5. Minakova Ye., Nalyvaiko I. Public participation in the mechanism of prevention and anti-corruption in Ukraine. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 7(51). P. 167–173.

6. Гомоляко О. В. Концептуальне розуміння взаємодії громадянського суспільства і влади при формуванні публічної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. С. 149–154.

7. Гавкалова Н. Л., Грузд М. В. Взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 10. С. 281–290.

8. Громадянське суспільство: підсумки 2021 і тренди 2022 року. URL: <https://cs.detector.media/blogs/texts/184705/2022-01-04-gromadyanskesuspilstvo-pidsumky-2021-i-trendy-2022-roku/>

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ШТУЧНИЙ ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ІНТЕГРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Шантир А. С.

кандидат технічних наук,

доцент кафедри штучного інтелекту

*Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
м. Київ, Україна*

Емоційний інтелект (ЕІ) це здатність розуміти, використовувати та управляти власними емоціями належним чином для зменшення стресу, ефективного спілкування, емпатії до інших, подолання викликів та розв'язання конфліктів. Штучний емоційний інтелект (ЕАІ) є аспектом штучного інтелекту (АІ), який розвиває системи та пристрої, здатні розпізнавати, інтерпретувати, обробляти та імітувати людські емоції. Умовно, можна сказати, що ЕАІ розвивається з появи перших

фундаментальних робіт Розалінд Пікард [1]. Інтеграція EAI та EI в освіті та технологіях пропонує трансформаційний підхід до навчання та взаємодії людини з комп'ютером. При застосуванні в освітніх установах, ця технологія може значно покращити досвід та результати навчання.

У корекції навчальних програм використання EAI може призвести до більш чутливих методів викладання. Так, дослідження MIT [2–4] показали, що системи AI, які аналізували вирази обличчя студентів під час навчальних сесій, могли адаптувати зміст у реальному часі, що призводило до підвищення залученості та розуміння. Цей приклад підкреслює, як EAI може бути інтегрований у різні дисципліни для створення динамічного навчального середовища, яке реагує на емоційні стани студентів.

Хоча переваги істотні, інтеграція EAI в освіті порушує не одне етичне питання, зокрема, конфіденційність даних [5] та упередженість алгоритмів. Забезпечення того, щоб системи EAI навчалися на різноманітних наборах даних, може допомогти зменшити упередженість. Впровадження строгих заходів захисту даних може захистити конфіденційність студентів, забезпечуючи, що емоційні дані використовуються етично та відповідально.

У сфері досліджень студенти можуть вивчати вплив EAI на людську поведінку. Це не тільки підвищує їхнє розуміння EI, але й сприяє розвитку більш етичних та емпатійних систем AI. Так, проекти, які досліджують точність та справедливість алгоритмів розпізнавання емоцій, можуть реалізувати зворотній зв'язок для проєктування більш справедливих інструментів AI. Рефлексивні практики, важливі для розвитку EI, можуть бути значно покращені за допомогою EAI. Забезпечуючи об'єктивну оцінку емоційних реакцій студентів, ці технології можуть поглибити самосвідомість та емоційне регулювання – інструменти EAI можуть виступати каталізаторами емоційного зростання та зрілості студентів.

Культурна адаптація та персоналізація EAI особливо актуальні в багатокультурних освітніх середовищах. Впізнаючи та адаптуючись до різноманітних емоційних виразів, EAI може сприяти розвитку емпатії та розуміння серед різноманітних студентських груп.

У сфері уважності та управління стресом, EAI може запропонувати персоналізовані стратегії на основі оцінок емоцій у реальному часі. Це застосування має потенціал не тільки підвищити EI, але й покращити загальний психоемоційний стан студентів.

Синергія між EI та EAI відкриває захоплюючі перспективи для майбутнього освіти та технологій. Вирішуючи етичні питання та використовуючи потенціал цих технологій, ми можемо створити більш

емпатійні, ефективні та персоналізовані підходи до навчання, які готують студентів до успішної та гармонійної інтеграції професійної діяльності в життя.

Література:

1. Picard, Rosalind W., Elias Vyzas, and Jennifer Healey. "Toward machine emotional intelligence: Analysis of affective physiological state." *IEEE transactions on pattern analysis and machine intelligence* 23.10 (2001): 1175–1191.

2. Picard, Rosalind W., and Jonathan Klein. "Computers that recognise and respond to user emotion: theoretical and practical implications." *Interacting with computers* 14.2 (2002): 141–169.

3. "Facial Expression Analysis Over the Web." MIT Media Lab, Massachusetts Institute of Technology, <https://www.media.mit.edu/projects/facial-expression-analysis-over-the-web/overview/> (дата звернення: 14.12.2023).

4. "Automatic Facial Expression Analysis." MIT Media Lab, Massachusetts Institute of Technology, www.media.mit.edu/projects/automatic-facial-expression-analysis/overview/ (дата звернення: 14.12.2023).

5. Kerry, Cameron F. "Protecting privacy in an AI-driven world." (2020).

ПРО ПРАВО ОСІБ, ЯКІ ЗАСУДЖЕНІ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ОТРИМАННЯ ОСВІТИ

Шаповал Л. І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Один з ключових заходів у вдосконаленні системи кримінально-виконавчої служби полягає у подальшому розвитку мережі освітніх закладів. Ці заклади є необхідним та невід'ємним компонентом установ, які виконують функції покарань. Паралельно з цим важливо посилювати матеріально-технічну базу цих закладів та створювати сприятливі умови для навчання засуджених, яке включає загальноосвітні та професійно-технічні аспекти. Також необхідно впроваджувати програми соціально корисної зайнятості для засуджених відповідно до визначених цілей.

Наукові дослідження щодо забезпечення осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, правом на отримання освіти, здійснювали такі вчені: О. І. Богатирьова, А. В. Градецький, О. О. Дука, Н. Г. Калашник, С. В. Хуторна та І. С. Яковець. Аналізуючи досвід країн за кордоном, де вже успішно впроваджено систему дистанційного навчання для засуджених, ми можемо розглянути можливість інтеграції цього типу навчання в українському контексті. Таким чином, варто розглянути зарубіжний досвід використання дистанційних освітніх технологій (далі – ДОТ) у пенітенціарних установах.

Освіта включає в себе широкий спектр життєвого досвіду та навчальних процесів, які сприяють розвитку особистості, виявленню талантів і здібностей, а також дозволяють людині жити повноцінним життям і приносити користь суспільству.

І.О. Большакова розглядає освіту як процес опанування людиною соціального досвіду шляхом навчання й виховання, які є складовою частиною освіти, та як результат присвоєння особистістю цього досвіду [1, с. 12].

М.Ю. Чечин зазначає, що навчальна діяльність посідає значне місце у виправленні засуджених. Вона впливає на засуджених, сприяє розвитку в них моральних якостей, розширює поле їхньої колективної діяльності та спілкування [2, с. 178].

Умови для отримання освіти людьми, які перебувають у місцях позбавлення волі, часто обмежені. Навіть при наявності достатньої кількості літератури у бібліотеках колоній та в'язниць, не всі ув'язнені виявляють бажання до самоосвіти.

Люди з освітою зазвичай користуються вищою цінністю в суспільстві, порівняно з тими, хто не має освіти, оскільки вони наділені великою базою знань, навичками та здібностями. Це робить їх більш прийнятними для суспільства після відбуття покарання. Крім того, наявність освіти часто визнається як важливий критерій при прийомі на роботу. Отримавши нову професію, засуджений отримує можливість здобути собі нову роботу після завершення терміну покарання. Таким чином, освіта відкриває перед засудженими різноманітні можливості для початку нового життя.

Варто звернути увагу на деякі особливості дистанційного навчання для осіб, засуджених до позбавлення волі, у інших країнах. Так, прикладом успішного впровадження дистанційного навчання для ув'язнених є пенітенціарна система Великобританії. Основні курси від Prisoners' Education Trust (PET) надають можливість розпочати новий етап кар'єри навіть у період ув'язнення.

PET пропонує понад 120 різноманітних курсів дистанційного навчання, охоплюючи такі області, як охорона здоров'я, соціальна

допомога, транспорт та логістика. Ці курси доступні у всіх в'язницях Англії, Уельсу, Нормандських островів та острова Мен. Дослідження Міністерства юстиції свідчить про значні позитивні результати курсів РЕТ. Зокрема, завдяки цим курсам було зафіксовано зменшення кількості повторних злочинів. Більшість тих, які виходять з в'язниці, і які взяли участь в програмі РЕТ, протягом року після звільнення живуть без скоєння нових злочинів. Також відзначається підвищення шансів на знаходження роботи тими колишніми ув'язненими, що пройшли курси РЕТ. Вони успішно знаходять роботу протягом першого року після виходу з місця позбавлення волі.

На підставі статистичних даних можна зробити висновок, що освітні програми для засуджених, які включають різноманітні курси, кураторів та необхідні навчальні матеріали, суттєво покращують результативність та зменшують відсоток повторних злочинів.

У виправних установах Австрії дистанційне навчання було впроваджено давно, і концепція Telfi є прикладом змішаного навчання. Загалом курси проводяться в класах, обладнаних комп'ютерами, які підключені до серверів. Важливо відзначити, що доступ до Інтернету заборонений.

В Новому Південному Уельсі у виправних установах реалізовано можливість обмеженого доступу ув'язнених до Інтернету через комп'ютерні лабораторії. Функціонує інтранет-система, яка контролює доступ до інформації в межах Інтернету, дозволяючи відвідувати лише ті ресурси, які затверджені адміністрацією виправної установи [3].

Для впровадження програм навчання для засуджених в Україні спочатку потрібно внести зміни до нормативно-правових актів, які регулюють процес навчання засуджених. Крім того, важливо забезпечити цифрову трансформацію виправних установ, де планується впровадження системи дистанційного навчання для засуджених.

Досвід інших країн дозволяє прийти до висновку, що отримання освіти засудженими може потенційно сприяти припиненню вчинення повторних злочинів та покращенню в усіх аспектах їх життя, таких як: проживання, фінанси, сім'я, робота, здоров'я, мислення та поведінка.

Справді, реалізація права на освіту у виправних установах стикається із значними труднощами, і це, зокрема, пов'язано з об'єктивними проблемами. Недостатнє фінансування для переобладнання виправних установ на вимоги цифровізації, а також спрямування пенітенціарних служб на цифровізацію сфер безпеки та режиму, а не на поліпшення умов для реалізації інтересів засуджених, є серйозними перешкодами.

Низький рівень участі громадських та державних організацій у реалізації освітніх проєктів у виправних установах також є проблемою. На ваш погляд, ініціативу слід брати саме громадськості.

Організації, які займаються освітою і мають інтерес до розширення своєї аудиторії та сприяння виправленню засуджених, можуть спільно з Міністерством освіти і науки України та Міністерством юстиції України розробити концепцію розвитку освіти у виправних установах, включаючи напрямок цифровізації.

Література:

1. Большакова І. О. Зміст навчання: до питання сутності поняття. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. Серія «Педагогічні науки»*. 2015. № 1. С. 7–15.

2. Чечин М. Ю. Місце освіти у процесі виконання кримінальних покарань. *Сучасні проблеми та тенденції розвитку кримінально-виконавчого права в Україні* : збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару (20 листопада 2015 року, м. Харків). Х. : ХНУВС. 2015. С. 177–179.

3. Prisoner Learning Alliance. URL: <https://prisonerlearningalliance-org-uk.translate.google/vision-and-mission> (дата звернення: 11.12.2023).

THE THEORY OF VERBAL INTELLIGENCE IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Shaposhnikova O. L.

*Senior Lecturer at the Department of Intercultural Communication
and Foreign Languages
National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”
Kharkiv, Ukraine*

Generally, people use words not paying attention to their deep meaning. But sometimes attention is focused on better understanding, or on formulating thoughts accurately as it is with teachers, translators, company owners, managers, psychologists, marketing specialists, journalists, and writers, for whom communication skills are of great importance. How is it better to teach them? The fundamentals of teaching and learning foreign languages are in focus.

On December 12, 2023, Professor I. Lyadsky in his Internet lecture for teachers [5] analyzed different approaches to multiple intelligences while teaching and learning, with a special accent on Howard Gardner’s works. Some of us are familiar with three broad categories in which people learn:

visual learning, auditory learning, and kinesthetic learning. Beyond these three categories, many theories of and approaches toward human learning potential have been established. The theory of multiple intelligences was developed by Howard Gardner, Ph.D., at Harvard University. Gardner's research led him to the conclusion that people don't have just one type of mental intelligence. Gardner's early work in psychology and later in human cognition and human potential led to his development of the initial six intelligences, later eight, and, finally nine categories, each representing different ways of how a person best processes information. This information was first introduced in his 1983 book "Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences". In "Tapping into Multiple Intelligences" [1, p. 78] *he* selected papers on language and the *brain*. The theory of multiple intelligences affords specific modalities as opposed to seeing intelligence as dominated by a single general ability. In many universities in Europe and Ukraine, it serves as the basis for teaching.

The nine types of intelligence are Logical-Mathematical Intelligence, Linguistic Intelligence, Interpersonal Intelligence, Intrapersonal Intelligence, Musical Intelligence, Visual-Spatial Intelligence, Bodily-Kinaesthetic Intelligence, Naturalist Intelligence, and Existential Intelligence [3, p. 2].

1. Logical-Mathematical Intelligence. Logical-mathematical intelligence refers to someone's ability to solve mathematical problems, spot trends and patterns, and understand relationships. If someone possesses logical-mathematical intelligence, it means that order and sequencing feature greatly in their thinking process and they can think conceptually and abstractly.

2. Existential intelligence. Existential intelligence refers to deep sensitivity and people's ability to handle deep questions such as the meaning of existence. People with existential intelligence are not only comfortable talking about these serious questions but also strive to find the answer.

3. Interpersonal intelligence. Interpersonal intelligence or emotional intelligence refers to the link between intelligence and emotions. Someone with interpersonal intelligence is good at sensing other people's emotions and reading their motives, this can be linked to both verbal and non-verbal communication skills.

4. Intrapersonal intelligence. Intrapersonal intelligence refers to self-awareness and people's ability to understand themselves. It also involves appreciating and respecting the human condition, in general, and treating others the way they would like to be treated themselves.

5. Musical intelligence. Musical intelligence refers to someone's ability to sense rhythm and sound and use this to create music being highly sensitive to sounds, and hearing what others miss. Great careers for people

with it include conductor, musician, piano teacher, composer, dance teacher, music therapist, or choral director.

6. Visual-spatial intelligence. Visual-spatial intelligence refers to people's ability to view or visualize the world in its three dimensions. When discussing visualizing the world in 3D, it involves the following capabilities: **Mental imagery, Spatial reasoning, Image manipulation, Artistic skills.** Great careers for people with this type of intelligence include architect, geometry teacher, engineer, surveyor, urban planner, graphic artist, interior decorator, photographer, pilot or cartographer.

7. Bodily-Kinaesthetic intelligence. It refers to mind and body coordination and is very important in athletes. Athletic ability isn't often referred to as intelligence, but it is measured on someone's ability to use their physicality to manipulate objects and other elements around them. Great careers for people with bodily-kinaesthetic intelligence include physical therapist, dancer, athlete, coach, fitness instructor, gym owner, actor, mechanic, or carpenter.

8. Naturalist intelligence. Naturalist intelligence refers to the ability to read and understand nature. Having sensitivity to the non-living elements of all living things is considered "nature smart".

9. Linguistic Intelligence. Sometimes it is called "language intelligence". It is often defined by performance in an examination or grades at school. Although having useful knowledge and skills does contribute to a person's intelligence, psychologist Howard Gardner's Theory of Multiple Intelligences suggests that there's more to being intelligent than simply being good at mathematics and English or learning a second language. How is Linguistic intelligence taught in the frames of the theory? It is well seen while considering the experience of Prague British International School (PBIS). It says that linguistic intelligence gauges someone's ability to use words effectively. This doesn't necessarily mean learning another language, someone who exclusively uses one language proficiently can still have linguistic intelligence. Being able to use the right words and express what you mean is a unique skill type of intelligence that can be utilized in several different scenarios. At the School of Nord Anglia Education, they understand it goes beyond that [2, p. 3]. Every day is made different in Prague British International School. They deliver a curriculum where children can develop the nine types of intelligence and learn their strengths and weaknesses, helping them understand their place in the world and decide which career they would like to pursue. This involves sensitivity to the meaning of words, the order among words, and the sound, rhythms, inflections, and meter of words. Those who score high in this category are good at writing stories and memorizing **information. Having linguistic intelligence means that you're comfortable both speaking and writing,**

using words to achieve objectives such as persuasion. You have a broad vocabulary and understand when and how to use certain words. You enjoy reading and writing. You enjoy playing word games. You have an easy grasp of other languages or dialects, fluency is not required. Great careers for people with linguistic intelligence include public speakers, librarians, politicians, radio announcers, TV hosts, YouTubers, journalists, lawyers, curators, speech pathologists, writers, or salespeople. PBIS knows that children learn best when they're happy, supported, and inspired. They're proud that 95% of their parents say their child is engaged and motivated by the innovative teachers, exceptional experiences, and variety of clubs, trips, and collaborations.

Following this theory, the **Northern Illinois University Center for Innovative Teaching and Learning** proposes well-developed resources for all learning stages of learning languages presented in the following sections: Getting Started, Preparing to Teach, Learning Theory, Instructional Strategy, Meeting the Needs of the Diverse Learners, Assessment and Evaluation, and Teaching with Technology. One can find information on using technology purposefully, blended and distance learning, instructional technologies, social media, and teaching with PowerPoint [4, p. 3].

The theory of **multiple intelligences** is important because it allows us to think about **different types** of mental strengths and abilities. Expressing oneself verbally and using the written word to communicate is extremely important for everyone in making connections with others. Despite war conditions in Ukraine, higher educational establishments in the country follow the same trends as European and American ones.

Bibliography:

1. Howard Gardner, "Tapping into Multiple Intelligences," 2004 [2016. N. 2.] P. 78–81.

2. Written by Nord Anglia 21 December, 2022. Retrieved from: <https://www.nordangliaeducation.com/pbis-prague/news/2020/12/09/the-nine-types-of-intelligence>

3. «Consumer News and Business Channel» Owned by NBC Universal, headquarters in Englewood Cliffs, New Jersey. Retrieved from: <https://www.cnbc.com/2021/03/10/harvard-psychologist-types-of-intelligence-where-do-you-score-highest-in.html> CNBC

4. Northern Illinois University Center for Innovative Teaching and Learning. (2020). Howard Gardner's theory of multiple intelligences. In *Instructional guide for university faculty and teaching assistants*. Retrieved from: <https://www.niu.edu/citl/resources/guides/instructional-guide>

5. I. Lyadsky, ZOOM lecture: «Природа інтелекту та його різновиди»
12.12.23. Retrieved from: <https://us02web.zoom.us/j/88410089526?pwd=YUh2SlduKzRKd0F1T01hcVNZTFI4Zz09>

ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Шевченко О. О.

*доктор медичних наук, професор
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Левон М. М.

*кандидат медичних наук, доцент
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Гуменчук О. Ю.

*старший викладач
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

В загальних рисах здоров'я означає нормальне функціонування живої самоорганізуючої системи, а хвороба – порушення її цілісності, життєстійкості, тих або інших функціональних систем, які підтримують дану цілісність і життєздатність. Це – своєрідний перехідний стан, що завершується видужанням або смертю, розпадом самоорганізуючої системи.. Інформатизація змінює спрямованість технічного розвитку, а головне – переміщує основні пріоритети зі споживання речовини й енергії на споживання інформації.

З позиції інформаційного підходу можна розглядати здоров'я і недугу в ширшому контексті з урахуванням нинішнього етапу розвитку цивілізації, яку іменують постіндустріальною, інформаційною [1].

Відомо, що інформаційні процеси виходять за межі фізичного опису і пояснення. інформація є інваріантною стосовно до своїх фізичних властивостей свого носія, тобто одна і та ж інформація може бути втілена і передана носіями, які мають різну масу, енергію, різні просторові характеристики (одна й та ж інформація може кодуватися

багатьма способами). Відповідна інформаційна причинність кількісно відрізняється від фізичної причинності, тому що процес і результат зміни тут визначається якраз інформацією (її кодовою організацією), а не фізичними характеристиками її носія (величиною маси, енергії, тощо).

Теоретично принцип інваріантності відкриває в епоху інформаційного суспільства реальну можливість подолання екологічного кризису завдяки розвитку таких інформаційних технологій, які здатні забезпечити мінімізацію споживання речовини й енергії. Адже вже сьогодні мультимедіа – технології імітують не тільки зорові й слухові сприйняття, нещодавно вони стали імітувати нюх, дотик і навіть смакові відчуття.

Можна розглядати питання про перехідні стани від «здоров'я» до «хвороби» і навпаки, а також процесів «захворювання» і «видужання». На першому місці тут стоїть аналіз тієї специфічної активності самоорганізуючої системи, яка веде до видужання, нормалізації її функціонування, зміцнення її цілісності. Одна справа, коли видужання є результатом внутрішніх процесів самоорганізації (з урахуванням, звично, асиміляції корисних зовнішніх впливів – випадкових або ж знайдених цілеспрямовано) – це іменується «самолікуванням», «самовилікуванням», інша – коли виздоровлення є результатом або метою спеціальних лікувальних дій зовні, котрі здійснює особливий «суб'єкт». Ним може бути інша, поряд розміщена з об'єктом «лікування» самоорганізуюча система, або більш ширша подібна система, в яку «об'єкт» входить в якості підсистеми, що самоорганізується, або, на кінець, в ролі «суб'єкта» може виступати самоорганізуюча підсистема (елемент), а «об'єктом» слугує більш ширша і складна самоорганізуюча система.

Таке виділення трьох ситуацій є типовими, хоч не жорстко відокремленими і корисними для опису статусу функцій «суб'єкта-лікаря».

Якщо обмежитися рівнем соціальної самоорганізації, то відношення між суб'єктом (лікарем) і об'єктом лікування (пацієнтом) в низці суттєвих планів симетричні: в якості того та іншого можуть виступати окремі особи, колективи та інституціональні утворення.

Однак, оскільки будь-яке соціальне утворення складається із окремих людей, ключове суб'єкт-об'єктне відношення лікувальної діяльності складають особистість лікаря та особистість хворого.

Незважаючи на всезростаючу інституалізацію медичної діяльності, прискорений розвиток профілактичної медицини (об'єктами якої є не тільки окремі люди, але й, головним чином, людські маси, аж до всього населення країни, регіону, світу в цілому, а суб'єктами – все більш

складні інститути, аж до Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). Найважливішою, творчо значимою залишається особистість лікаря – його ґрунтовні знання й уміння, талант осягнення індивідуальності (оригінальності) свого об'єкта, дослідницькі та комунікативні здібності. Ці якості, зрештою, можна приписати суб'єкту лікувальної діяльності будь-якого рівня і виду, вважаючи їх як найцінніші і бажані [2].

Той, хто лікує завжди займає привілейоване положення, відтак є тим, хто наполягає, допомагає, оберігає, зцілює, тобто відіграє роль носія і дарителя однієї із найвищих цінностей, рятівника від недомагання, болю, смерті. Ці функції мають бути соціально засвідчені, що забезпечує комунікативну асиметрію між суб'єктом і об'єктом на зразок: вищого – нижчого, значного – незначного, керуючого – керованого. Лікувати когось, означає мати над ним владу, бути вище.

Присвоєння функції лікувати, як і функції учити і керувати, є типовим способом компенсації і самоствердження особистості, через що нерідко, посилюючи своє формальне значення, вказані функції ослабляють свою змістовність і дієвість.

Звертає на себе увагу неспівмірність, надзвичайна надмірна кількість людей, які спеціалізуються на лікувальній функції, різкий контраст між їх цілями, обіцянками, витратами засобів і енергії, з одного боку, і отриманими результатами – з іншого боку. Тут простежується явна недостатність такої суттєвої функції саморегуляції суспільного та індивідуального життя.

Подібна ситуація може розглядатися у двох аспектах: по-перше, як глобальна проблема зниження ефективності факторів саморегуляції земної біосоціальної системи; по-друге, як наслідок кризового стану в її розвитку, зв'язаного з порушенням балансу внутрішніх і зовнішніх векторів активності в її підсистемах і елементах (які є саморегулюючими, де вектор активності спрямований назовні).

Клінічний досвід свідчить, що в разі нормалізації функцій саморегулюючої системи, процес видужання настає ніби сам по собі, незалежно від наших свідомих дій, а інколи і в супереч їм. Свідома дія, яка передбачає нормалізуючі, лікувальні цілі, лише тоді успішна, коли вона сприяє передовсім природним формам саморегуляції або здатна відкрити, створити нові ресурси самоорганізації. Нерідкі випадки, коли воно призводить до зворотних результатів [1].

Адже сама суть того, хто лікує полягає в тому, що його дії спрямовані на іншого, на зовнішній об'єкт, залежить від рівня і якості знань цього зовнішнього об'єкта. Останній завжди володіє унікальними властивостями, відображення і розуміння, яких пов'язано здоров'я надзвичайними труднощами. Унікальні властивості об'єкта (в цьому

випадку пацієнта) досягається суб'єктом (лікарям) шляхом формування придатних інваріантів, які обов'язково опускають частину «змісту» вказаних властивостей, через що залишається зона хронічної невизначеності, вона ж обумовлює проблематичність, ймовірний характер знань, відповідно, дій лікаря і сукупного їх результату. Такого зв'язку ситуація є типовою для пізнання всілякої самоорганізуючої системи, здійсненого зовні, тобто іншим суб'єктом.

Об'єкт лікування сам є суб'єктом, наділеним здатністю пізнання себе і самоперетворення за власним проектом й рішенням, він володіє специфічними і тільки йому присутніми доступами до своїх унікальних властивостей, які часто ігноруються тим, хто його лікує. Подібна редукція суб'єкта до об'єму характерний механізм міжособистісних (міжсуб'єктних) відносин для всієї історії цивілізації, до теперішнього дня самим ефективним способом управління і регуляції здійснювалось ієрхаїчним принципом згідно якому один із суб'єктів комунікації перетворюється в об'єкт (у певних відношеннях пасивним, який довіряє себе тому, набув статусу суб'єкта). Такий стан інколи чреватий внутрішньою конфліктністю, дезінтеграцією, неефективністю лікування. Можливий і зворотний процес, коли об'єкт (пацієнт) відразу набуває властивостей суб'єкта, нав'язує своє бачення захворювання і способів його лікування. І тоді лікар стає заручником свого пацієнта, погоджується з ним в усьому і в такому разі лікувальний процес стає навіюваним, неконтрольованим й ілюзорним, інколи з трагічними наслідками.

Очевидно, майбутнє нашої цивілізації, зв'язане якраз із боротьбою з хворобами і збереження здоров'я. Зрозуміло, що для цього недостатньо лише нових інформаційних технологій і створеної в Інтернеті спеціальної системи самообслуговування. Для цього, очевидно, необхідна суттєва зміна ментальності; волі до самопізнання й самоперетворювання, готовність взяти всю повноту відповідальності за своє здоров'я на себе.

В нашій свідомості реєстри здоров'я і хвороби мають високу цінність, а тому вся ця сфера є екзистенціально високо значимою і в певних інтервалах надзвичайно напруженою, позаяк зв'язана з побоюваннями людини за своє існування.

Необхідно зупинитися ще на двох моментах: швидке зростання кількості лікарів призведе до того, що вони самі потребуватимуть медичної допомоги. Їм доведеться лікувати один одного, хоч вони більше ніж будь-хто підготовлені до того, щоб надати медичну допомогу. Однак, і в цьому випадку, як у всіх страждаючих, їх проєкції в бажане майбутнє з точки зору надання медичної допомоги і спасіння спрямовані назовні. Така домінуюча інтенція: активність спрямована на

пошук цілющого зовнішнього джерела (чи це буде незвичний лікар, чи новий лікувальний засіб, чи то буде екстрасенс і т.п.). Якраз з зовнішнім джерелом пов'язані головні сподівання на придбання здоров'я. Оскільки ж здоров'я є однією з вищих людських цінностей, вказана домінуюча інтенція (характерна проективно для всіх людей) виражає одну із фундаментальних рис людського способу життєздатності, включаючи пізнавальну, духовну й практичну діяльність.

Таким чином, пізнавальна активність людини спрямована у зовнішній світ, при чому спрямовується переважно енергія практичної, перетворюючої діяльності. Вже є такою природа людини, що її пізнання переважно спрямоване на іншого, назовні: однак, оскільки всяке відображення зовнішнього об'єкта включає і елемент самовідображення, то виникає питання про причини невідповідності цих двох компонентів пізнавальної активності, адже загальний рівень, цілі, результати і нові можливості пізнання зовнішнього світу суттєво залежать від загального рівня і результатів самопізнання (прямий і зворотний зв'язок). Така асиметрія, є результатом протиріччя між суто біологічним способом самоорганізації і специфічними для людини формами діяльності.

Єдиним шляхом для збереження людської цивілізації, найшвидший вихід із екологічної кризи через подолання фундаментальної асиметрії. Це торкається і проблематики здоров'я (фізичного, психічного) і людства в цілому. Зокрема, досягнення у сфері розшифровки генетичного коду, успіхи геноміки ознаменували вирішальний поворот у сферу самопізнання, що сприяло появі нових можливостей у боротьбі з хворобами. На черзі розшифровка мозкових нейродинамічних кодів психічних явищ, у тому числі психічного управління. Такий напрям здатен внести принципово новий вклад в розуміння інформаційних процесів і створення інформаційних технологій нового типу. Водночас розшифровка коду є передовсім завданням герменевтичного типу, відмінного від класичних завдань фізикалістського природознавства.

Створюється можливість подолання традиційного розриву між природничими і соціально-гуманітарними науками, що може бути важливою передумовою ефективного розвитку самосвідомості, зокрема, успішного дослідження проблематики здоров'я і хвороби.

Особливу актуальність набувають нині проблеми самодетермінації, психічного управління, дослідження ролі духовних чинників в підтримці здоров'я і подолання хвороби, особливо віри і волі.

Література:

1. Назар П. С. Філософія людини та особистості. Київ, 2017, 588 с.
2. Назар П. С. Філософія медицини, Київ, 2019, 286 с.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ

Шейко Г. Д.

*старший викладач кафедри педагогіки і психології початкової освіти
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів, Сумська область, Україна*

Емоційний інтелект – одна з найцінніших навичок майбутнього. Він є основою для цілого ряду критичних навичок та запорукою професійного успіху.

У психологічній науці концепція емоційного інтелекту виникла в кінці ХХ століття. Основоположниками її були американські психологи Д. Карузо, П. Саловей і Дж. Майер, які пояснювали емоційний інтелект як комплекс ментальних здібностей до усвідомлення власних емоцій і емоцій інших людей. Популяризував теорію емоційного інтелекту журналіст Д. Гоулман в 90-ті роки минулого століття. У своїй книзі «Емоційний інтелект: чому він важить більше, ніж IQ» він роз'яснив цей феномен через факти про мозок, історію й антропологію. З того часу визнається, що загальний інтелект людини утворюються з двох частин: перша здатна опрацювати інформацію і схвалювати обґрунтовані рішення, а друга – розрізняти і контролювати емоції. Останнє і заведено називати емоційним інтелектом, при цьому необов'язково, щоб обидві частини були рівноцінними. Узагальнюючи, можна визначити, що емоційний інтелект (EQ) – це здатність людини розуміти власні емоції та емоційні стани інших людей, ефективно управляти емоціями та адаптувати персональну поведінку під різні ситуації.

Науковці визначають наступні функції емоційного інтелекту: 1) інтерпретативна функція дає змогу людині ефективно розшифрувати емоційну інформацію (наприклад, емоційні вирази обличчя, інтонації голосу тощо). Це допомагає накопичувати та систематизувати знання, формувати власний емоційний досвід; 2) регулятивна функція слугує встановленню стану емоційної комфортності та забезпеченню відповідності зовнішнього вираження емоцій; 3) адаптивна та стресозахисна функції мають на меті актуалізацію та стимулювання психічних ресурсів людини в складних життєвих ситуаціях; 4) активізуюча функція – сприяє гнучкості здібності до конгруентності у комунікації.

Розвиток EQ сприяє розвитку емпатії, логічного мислення, соціальної адаптації, помагає ефективно комунікувати з оточенням і розв'язувати конфлікти. Згідно з дослідженням Центру емоційного

інтелекту при Єльському університеті діти з розвиненим емоційним інтелектом краще навчаються в школі, більше читають, частіше цікавляться спортом та мистецтвом. Окремі дослідження підтверджують, що люди з розвиненим емоційним інтелектом менше страждають від психічних та емоційних негараздів у житті. Емоційний інтелект не передається генетично, а потребує розвитку з раннього дитинства.

Визначають наступні чинники емоційного інтелекту: а) біологічні (рівень розвитку батьківського емоційного інтелекту; правопівкульовий тип мислення; спадкові здібності емоційної сприйнятливості; властивості темпераменту); б) соціальні (рівень розвитку самосвідомості; переконаність в емоційній компетентності; ступінь освіченості; емоційноблагополучні стосунки у сім'ї; андрогінність; релігійність).

Емоційний інтелект вміщує у себе чотири основні навички, які поєднані у наступні групи: особиста компетентність і соціальна компетентність. *Особиста компетентність* вміщує навички самоусвідомлення (self-awareness) і самоконтролю (self-management), які спрямовані в основному на особистість, ніж на її взаємодію з іншими людьми. Особиста компетентність – це здатність усвідомлювати власні емоції та управляти своєю поведінкою і задумами. *Соціальна компетентність* вміщує навички соціальної свідомості та керування взаємостосунками. Вона характеризує здібність особистості зрозуміти настрій оточуючих людей, їх поведінку і мотиви для того, щоб ефективно відповідати та удосконалювати взаємостосунки.

Рис. Модель емоційного інтелекту за Д. Гоулманом («Емоційний інтелект: чому він важить більше, ніж IQ», 2013)

Визначають такі рівні емоційного інтелекту як низький, середній, високий. Ці рівні характеризуються конкретними показниками. Низький рівень емоційного інтелекту характеризується: низьким рівнем усвідомленості власних емоцій; значною ситуативною обумовленістю (не людина впливає на ситуацію, а навпаки, ситуація

підбурує на конкретні дії та емоційні реакції; низькою спроможністю сприймати й розуміти почуття і думки інших; низьким самоконтролем; пригніченістю власними емоціями тощо. Люди з нижчим рівнем емоційного інтелекту почуваються більш самотніми. Почуття самотності залежить від емоційного інтелекту на 24%. Середній рівень емоційного інтелекту характеризується: високою самооцінкою; належним рівнем самоконтролю; позитивним ставленням до себе, відчуттям психологічного благополуччя тощо. Людям з високим рівнем емоційного інтелекту притаманна гнучкість; емпатія; розуміння почуттів інших та реагування на них; високий рівень психологічного благополуччя; спроможність протистояти несприятливим подіям та стресовим ситуаціям; контроль власної імпульсивності, агресивності, ворожості безвідповідальності тощо. Такі люди відкриті до нового, люблять досліджувати, прагнуть максимально розвивати власні здібності й таланти, знаходять баланс у професійному та особистому житті. Тобто, люди з високим рівнем емоційного інтелекту живуть у гармонії з собою й оточуючими людьми.

Пропонуємо декілька рекомендацій, як розвивати власний емоційний інтелект: 1) не поділяйте емоції на «погані» і «гарні»; 2) занотуйте власні емоції. 3) не підпадайте під вплив поганого настрою. 4) зрозумійте, як ваше тіло реагує на стрес; 5) формуйте цілеспрямовану поведінку; 6) розвивайте мотивацію; 7) розвивайте емпатію.

Отже, емоційний інтелект слугує формуванню емоційно-ціннісного ставлення до себе, інших людей, навколишньої дійсності; дозволяє викладати персональне ставлення до подій, спираючись на емоційну сферу; навчає творчо підходити до розв'язання проблем; посилює активність, удосконалює мотивацію до діяльності; слугує зростанню якості знань. Саме ці чинники підвищують шанси досягти успіху в професійному та особистому житті.

Література:

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Віват, 2018. 512 с.
2. Averill J. R., Chon K. K., Naan, D. W. Emotions and creativity, East and West. *Asian Journal of Social Psychology* [Electronic resource]. 2001. № 4. P. 165–183. Mode of access: <http://people.umass.edu/jra/studiesofemotion/articles/creativity/index.html>
3. Mayer J. D., Salovey P. Emotional intelligence [Electronic resource]. 2005. Mode of access: http://www.unh.edu/emotional_intelligence/

ЕМПАТІЯ ТА ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ – НЕОБХІДНІ КОМПОНЕНТИ ДЛЯ ПОБУДОВИ КОНСТРУКТИВНОГО ДІАЛОГУ

Шкіль Л. Л.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
м. Київ, Україна*

Ми живемо в складну інформаційну епоху, епоху, яка вимагає від нас швидкого та конструктивного прийняття рішень. Сучасна епоха вимагає від нас вести конструктивні діалоги, для того, щоб вирішувати складні, спільні завдання. Щоб краще розуміти співрозмовника, ми маємо вчитись володіти як своїми емоціями так і мати високе почуття емпатії.

Саме емпатія сприяє ефективній комунікації. Вважається, що поняття «емпатія» походить від грецького «*pathos*» – сильне і глибоке почуття, близьке до співчуття, з префіксом *em*, що означає напрям всередину. Психолог Карл Роджерс визначив емпатію так: «Бути в стані емпатії означає сприймати внутрішній світ іншого точно, зі збереженням емоційних і смислових відтінків. Неначе стаєш цим іншим, але без втрати відчуття «начебто» [1, ст. 27].

Можна відчувати емпатію, навіть по суті не погоджуючись з точкою зору співрозмовника. Як відзначає Фогель Т. М. «Емпатія – це проникнення в емоційний стан іншої людини, розуміння її емоцій, відчуттів та переживань. Термін «емпатія» в буквальному значенні вказує на здатність емоційно сприймати внутрішній стан людини» [3, с. 201]. Щоб зрозуміти іншу людину, ми повинні не лише вчитись вислухати її, але й маємо вчитись розуміти її, розуміти вчинки, дії, мотиви, переконання тощо... Також важливу роль при комунікації відіграє і емоційний інтелект, тобто здатність володіти своїми емоціями. Тобто люди повинні вчитися саморегуляції, толерантності до інших позицій та інших думок.

Люди, які не вміють зрозуміти власні емоції і керувати ними, не здатні створити міцні стосунки. Це може призвести до самотності та ізоляції і, як наслідок, спричинити проблеми з психічним здоров'ям. Емоційний інтелект містить чотири компоненти, це: самосвідомість, саморегуляцію, соціальна обізнаність і соціальні навички.

Від вміння керувати емоціями залежить розвиток соціального інтелекту – здібностей, що визначають успішність соціальної взаємодії.

Завдяки йому люди здатні налагоджувати стосунки, почуватися коханими та щасливими.

Як зазначають українські дослідники Русин Н. та Войтенко О., «зазвичай емоційний обмін відбувається на тонкому, майже непомітному рівні. Здатність заспокоїти болісні переживання інших людей і вміння порозумітися зі співрозмовником – показники вищої майстерності. Єдина ефективна стратегія така: потрібно глибоко перейнятися почуттями людини, а потім налаштувати її на більш позитивну хвилю» [2, с. 53]. Здатність до емпатії можна розвинути. Важливо розуміти, що тісно пов'язана з іншими елементами емоційного інтелекту – умінням розпізнавати і контролювати власні почуття. Цьому і слід навчитися передусім.

Отже, емоційний інтелект та емпатія – це важливі складові, які допомагають ефективній міжособистісній комунікації, сприяють спільному прийняттю рішень, веденню переговорів та діалогу. Навіть якщо ці складові від народження не дуже розвинені у людини, то у кожного є можливість ці якості розвивати, провівши складну роботу над собою та особистісним саморозвитком.

Література:

1. Карл Р. Роджерс. Становлення особистості. Погляд на психотерапію. К. : Наукова думка, Пресс, 2001. 258 с.
2. Русин Н. Войтенко О. Емпатія і застосування емоційного інтелекту для різних видів команд в управлінні проектами. *Управління розвитком складних систем*. 2021. Вип. 45. Ст. 50–56.
3. Фогель Т. М. Емоційний інтелект вчителя як запорука ефективності навчального процесу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. С. 200–202.

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Шпатакова О. Л.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств
Приазовський державний технічний університет
м. Дніпро, Україна*

З розвитком можливостей штучного інтелекту, включаючи обчислення, симуляцію інтелекту та навіть творчість, з'являються нові можливості його використання в таких сферах, як виробництво, охорона здоров'я, фінанси, маркетинг і вища освіта [4]. Спостерігається вплив даного цифрового інструменту на продуктивність і скорочення витрат на операціоналізацію процесів. Дебати про те, де, коли та якою мірою штучний інтелект зашкодить бізнесу, продовжують домінувати в дискусіях щодо даної технології. Сфера вищої освіти вже відчуває наслідки, кидаючи виклик стандартній системі організації в таких сферах, як послуги підтримки студентів, а також методи викладання та навчання [3]. Штучний інтелект у вищій світі – це сфера, якій досі приділялося мало уваги.

Як зазначають Дж. Хатсон та співавтори [2], найбільш поширеним його використанням є підтримка викладання та навчання за допомогою служб підтримки студентів. Незважаючи на те, що концепція штучного інтелекту може здаватися відчуженою для багатьох науковців за межами відділів комп'ютерних наук, алгоритми та моделі, що є його основою, ґрунтуються на бажанні зв'язати та сприяти розвитку ланцюгів зворотного зв'язку та більшій соціалізації. Зокрема, за даними дослідження впровадження штучного інтелекту у США, представленими в роботі К. Брукса [1], встановлено наступне: 36% кампусів використовують чат-боти або інших віртуальних помічників для підтримки студентів; 17% університетів використовують штучний інтелект, щоб заохотити прийнятих студентів вносити депозити в рахунок оплати за навчання в першому семестрі, що націлено на фінансову підтримку даних закладів; 22% закладів вищої освіти використовують штучний інтелект для виявлення студентів груп ризику, що сприяє швидкому втручання у ситуацію; 16% університетів надсилають сповіщення раннього попередження щодо проблем стосовно навчання, оплати.

Використання та володіння засобами штучного інтелекту для викладання та навчання є пріоритетним. Програме забезпечення для боротьби з плагіатом, засноване на засобах штучного інтелекту,

використовують 8% закладів і 23% репетиторів. Встановлено, що недостатньо розвинене використання штучного інтелекту щодо створення реальних інструкцій або оснащення студентів інструментами для досягнення успіху за їх спеціальностями.

За твердженням Д. Шиффа [6], незважаючи на це, штучний інтелект має потенціал для створення більш гнучкого, інклюзивного, персоналізованого та залученого навчання, надаючи педагогам і студентам інструменти, які дозволяють швидше реагувати на те, що і як студенти вивчають, а також на те, як вони ставляться до цього досвіду. Іншими словами, штучний інтелект є двигуном багатьох інтелектуальних електронних технологій, які відстежують звички читання та час, перевіряють розуміння та аналізують матеріали.

З огляду на таке масштабне впровадження, можна припустити, що на нинішньому етапі здійснена повна інтеграція штучного інтелекту у вищу освіту. Але, зважаючи на те, що існує недостатньо досліджень стосовно переваг та проблем повної інтеграції штучного інтелекту, враховуючи його роль у різних сферах та міркування справедливості та етики, потрібно відмітити актуальність подальших наукових пошуків.

Огляд емпіричних досліджень [8; 9], проведених щодо використання штучного інтелекту у вищій освіті в період з 1993 по 2020 рр. на міжнародному рівні, показує, що: більшість досліджень штучного інтелекту проводяться лише в галузі математики, природничих наук, технологій та інженерії, тоді як застосування у вищій освіті вимагає міждисциплінарних підходів; серед засобів штучного інтелекту, які використовуються у вищій освіті виділено: чат-боти; експертні системи; розумні наставники або агенти; машинне навчання; персоналізовані навчальні системи або середовища; візуалізації.

Зважаючи на вказане, досягнення в галузі впровадження штучного інтелекту залишається недостатньо дослідженими щодо того, як його застосовувати поза галузями математики, природничих наук, технологій та інженерії і службами підтримки студентів. Крім того, під час огляду досліджень електронного навчання з підтримкою штучного інтелекту за останні два десятиліття дослідники відзначили відсутність освітніх теорій і моделей [7]. Результатом став помітний розрив між тим, на що здатні технології штучного інтелекту, і тим, як вони впроваджуються в освітніх установах.

Окреслюючи переваги та проблеми інтеграції штучного інтелекту у вищій освіті М. Овос та співавтори [5] проаналізували діяльність низки державних і приватних закладів вищої освіти в Польщі. Дослідники визначили фактичні та перспективні способи використання штучного інтелекту з урахуванням сценаріїв використання. Аналіз

показав, що найбільшим попитом користуються програмні засоби (цифрові додатки), які передбачають персоналізація освіти для кращого навчання студентів (персоналізована комунікацію педагогів із студентами в електронній формі в рамках визначених графіків як додатковий напрямок освітнього процесу). Доведено, що персоналізовані засоби навчання студентів, засновані на штучному інтелекті, зменшують навантаження на викладачів. Також показано, що досліджувані університети Польщі використовують штучний інтелект для оптимізації навчального процесу. Аналіз представлених емпіричних результатів дозволив визначити схему персоналізованої комунікації педагогів із студентами в електронній формі в рамках визначених графіків:

1. Групування, сортування питань та відповідь на електронні листи із застосуванням програмного забезпечення, заснованого на засобах штучного інтелекту.

2. Планування зустрічей педагога із студентом (студентами) із застосуванням програмного забезпечення, заснованого на засобах штучного інтелекту, яке здійснюється за даними, які вводяться викладачами (час, день, період проведення, форма участі).

3. Використання розумних агентів (SA) для автоматизації певних адміністративних процесів для спрощення завдань.

4. Чат-бот для обслуговування запитів студентів.

У використанні штучного інтелекту також відмічається тенденція впровадження інструкцій щодо того, як навчатися з урахуванням нових знань, технологій. Такий підхід сприяє підвищенню якості підготовки студентів до майбутніх змін технологій в XXI ст. Андріссен і Сендберг передбачили такі зміни в 1999 році. Відтоді були запропоновані та досліджені нові освітні та педагогічні парадигми, які наголошують на важливості вміння навчання, а не навчання навичкам, пов'язаним із роботою. Позитивні зрушення можна побачити у відході від процедурних навичок підготовки у певній галузі до концептуального розуміння, коли випускники здатні критично та творчо мислити стосовно розвитку власних навичок, досвіду в рамках стрімких змін технологій, способів виробництва тощо.

Незважаючи на те, що штучний інтелект добре представлений в університетах для інституційних послуг щодо організації комунікації і послуг підтримки студентів, таких як чат-боти, виявлення плагіату, недостатньо розуміння того, як цю технологію можна застосувати до фактичних методів навчання. Загальні засади вже закладено завдяки інфраструктурі та підтримці, яка може бути реалізована із застосуванням засобів даної технології, а також завдяки використанню розумних підручників, віртуальних помічників. Штучний інтелект має потенціал запропонувати більш персоналізоване, інклюзивне, гнучке та

цікаве навчання через надання доступу до інструментів для педагогів і студентів, які дозволяють швидше реагувати на те, що і як студенти вивчають, а також на те, як вони ставляться до цього досвіду [6]. Проте, подальше використання штучного інтелекту пов'язане із можливістю пропозиції нових алгоритмів навчання, програмного забезпечення та інструментів для майбутнього використання, таких як обробка мови, комп'ютерне бачення, розпізнавання образів, нейронні мережі та глибоке навчання.

На нинішньому етапі перед викладачами університетів стоїть питання стосовно пошуку відповідних засобів штучного інтелекту для тих або інших дисциплін. Існує низка безкоштовних або недорогих сертифікатів і навчальних посібників на різноманітних платформах, включаючи LinkedIn Learning, Coursera, Udemy, edX, Sololearn тощо, які забезпечують легкий доступ до початкового та поглибленого навчання штучному інтелекту. Однак вони не включають, як такі навички можуть бути застосовані до неточних дисциплін. Для таких цілей є доцільним пошук систем підтримки, які допомагають інтегрувати штучного інтелекту в усі сфери освіти.

Література:

1. Brooks C. Educause QuickPoll Results: Artificial Intelligence Use in Higher Education. Educause Research Notes. 2021. URL: <https://er.educause.edu/articles/2021/6/educause-quickpoll-results-artificial-intelligence-use-in-higher-education>
2. Hutson J., Jeevanjee T., Graaf V., Lively J., Weber J., Weir G., Arnone K., Carnes G., Vosevich K., Plate D., Leary M., Edele S. Artificial Intelligence and the Disruption of Higher Education: Strategies for Integrations across *Disciplines*. *Creative Education*. 2022. Vol. 13. P. 3953–3980. doi: 10.4236/ce.2022.1312253
3. Joshi S. S., Rambola K. R., Churi P. Evaluating Artificial Intelligence in Education. *Journal of Physics: Conference Series*. 2021. Vol. 1714, Article ID: 012039. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1714/1/012039>
4. Luckin R., Cukurova M. Designing Educational Technologies in the Age of AI: A Learning Sciences-Driven Approach. *British Journal of Educational Technology*. 2019. Vol. 50. P. 2824–2838. <https://doi.org/10.1111/bjet.12861>
5. Owoc M. L., Sawicka A., Weichbroth P. Artificial Intelligence Technologies in Education: Benefits, Challenges and Strategies of Implementation. In M. L. Owoc, & M. Pondel (Eds.). *Artificial Intelligence for Knowledge Management*. 2021. P. 37–58). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-85001-2_4

6. Schiff D. Out of the Laboratory and into the Classroom: The Future of Artificial Intelligence in Education. *AI & Society*. 2021. Vol. 36. P. 331–348.

7. Tang K. Y., Chang C. Y., Hwang G. J. Trends in Artificial Intelligence-Sup- ported e-Learning: A Systematic Review and Co-Citation Network Analysis (1998–2019). *Interactive Learning Environments*. 2021. P. 1–19. <https://doi.org/10.1080/10494820.2021.1875001>

8. Zawacki-Richter O., Marín V. I., Bond M., Gouverneur F. Systematic Review of Research on Artificial Intelligence Applications in Higher Education—Where Are the Educators? *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2019. Vol. 16. Article No. 39. <https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0>

9. Zhang K., Aslan A. B. AI Technologies for Education: Recent Research & Future Directions. *Computers and Education: Artificial Intelligence*. 2021. Vol. 2. Article ID: 100025. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2021.100025>

НОТАТКИ

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНЕ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

**РІЗНОВИДИ ІНТЕЛЕКТУ
ТА ЇХ РОЛЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ
XXI СТОЛІТТЯ**

4 грудня – 14 січня 2024 року

Підписано до друку 15.01.2024. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,98. Тираж 100. Замовлення № 0224-011.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.